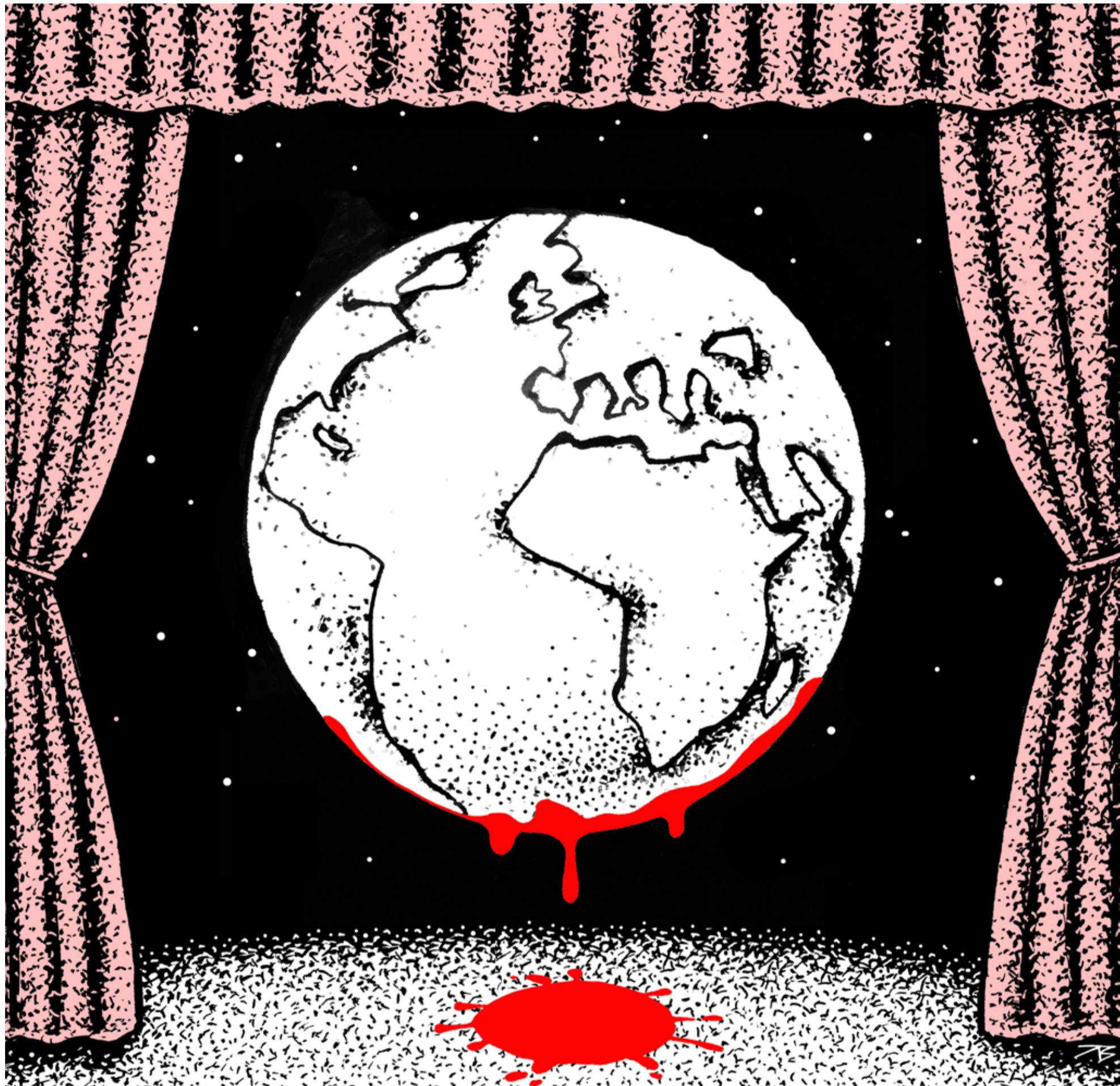

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 213 ■ DECEMBAR 2023 ■ GODINA XXXII ■ CENA 150 DINARA

Ilustracija: Jugoslav Vrbović

- OSVRT NA POZORIŠNU 2023.
- HRONIKA
- DOBRODOŠLI U PAKAO
- ŠARLOT REMPLING U NOVOM SADU
- KOME JE VAŽAN LUDUS I ZAŠTO
- POZORIŠNA KRITIKA I DOMAĆI FESTIVALI
- PET DECENIJA TEATRALIJA
- ŠTA MISLITE O SVOME OCU...

Intervju:
VIDA OGNJENOVIĆ
NIKOLA RISTANOVSKI
IVA ILINČIĆ
GORAN JEVTIĆ
NATAŠA BARBARA GRAČNER
NEBOJŠA BRADIĆ
ŽIGA DIVJAK
MARIJA RADOVANOV

BITEF, „KUĆA“, „GOSPOĐE MINISTARKE“...

Osvrt na neke pozorišne događaje u periodu oktobar – novembar 2023. godine

Bitef je ove godine neobično održan u oktobru, paralelno sa početkom pozorišne sezone, za razliku od tradicionalnog septembarskog termina. Program, nažalost, neće biti upamćen po umetnički zaista značajnim delima, ili jednom delu koje bismo dublje urezali u ličnu i opštu istoriju ovog festivala. To je možda rezultat pravljenja festivala u otežavajućim okolnostima, imajući u vidu smenu umetničkog direktora i kasniji početak priprema. Program je doneo spoj reper-torskih i istraživačkih poetika koji dokazuju da je granica između njih danas u velikoj mjeri zamagljena, za razliku od šezdesetih godina, kada je Bitef osnovan i kada je avanga-

refleksija o smrti. Neverbalna scenska radnja je uobičena kroz spojove pokreta tela devet izvođača, nežne muzike i košmarnih zvučnih kulisa, kao i čudnovatih simboličkih prizora. Oni su ispisali različite etape u prihvatanju smrti i smrtnosti, od neutešnog bola, do pronalaska spokoja u neminovnosti patnje. Gran pri ovogodišnjeg Bitefa osvojila je švedska predstava „Žan“, prema tekstu Ivane Šajko u režiji Anje Suše, koja je podelila mišljenja gledalaca. Bajkovita i zlokbna pripovest o pobunjenoj devojci Žan i njenom otporu protiv agresivnog kapitalizma, vizuelno upečatljivo je uobičila apokaliptičnost našeg vremena. Na drugoj strani, raznorodna rediteljska reše-

Tokom Bitefa, na sceni Zvezdara teatra održana je premjera predstave „Kuća“, nastale prema tekstu glumca Nebojša Ilića. Radnju grade tri lika, iz tri generacije jedne porodice, a dešava se u Kanadi i Srbiji, a malo i na onom svetu, gde odlaze upokojeni. Događaji pokreću pitanja identitetu i korenu, tradicije i religije, kao i različitosti društava, ali i mentaliteta, u Srbiji i Kanadi. Predstava reditelja Vojislava Brajovića se odvija na svedeno dizajniranoj sceni, na kojoj je sto i krš od ostataka posuđa i očeve omiljene kineske hrane. Ivana Žečević, u ulozi Čerke, otvara predstavu i postaje težiste radnje, dete bez majke, pokreća snagu u zajedništvu sa ocem (Nebojša Ilić). Branimir Brstina igra Dedu odmereno i supitljivo, uspevajući da iznese i čudnovatost onostranog, mističnog snaga spoja svetova živih i mrtvih.

Neposredno posle Bitefa, na sceni „Raša Plaović“ publica je premijerno mogla da vidi novo čitanje drame „Lutka sa kreveta broj 21“ Đorđa Lebovića koja je prošle godine postavljena i na scenu Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. Radnja ove izuzetne, slojevite, psihološke i filozofske drame, dešava se dvadeset godina posle završetka Drugog svetskog rata, a prati susret Emila Grabnera, bivšeg komandanta Kuće lutaka, logorskog kuplera, i Vilme Jelinek, jedne od logorašica koje su se prostituisale, da bi preživele. Uzbudljivi splet događaja pokreće suštinska pitanja odnosa između dobra i zla, krivice i iskupljenja, istine i laži, a takođe problematizuje granice žrtvovanja dostojanstva radi opstanka. Reditelj Egon Savin radnju vodi precizno i psihološki istaćano, bez viška znakova ili reči, gradeći efektnu predstavu, neubi-

Uvodnik...

Na stranicama ovog broja Ludusa, između ostalog, razaznati je svojevrstan osvrt na ono što je u godini na izmaku obeležilo ovdašnji pozorišni život. Pred čitaocima je priča o pozorišnoj kritici, zanimljivim knjigama, razgovori sa Vodom Ognjenović, Nikolom Ristanovskim, Goranom Jevtićem, Ivom Ilinićem, Žigom Divjakom, Nebojšom Bradićem, Natašom Barbarom Gračner, Marijom Radovanov... Ukratko, pozorište koje se - uz sve svoje muke i nevolje, od kojih su mnoge hronične - sreće, hori i na svoj način hvata u koštač sa akutnim pitanjima današnjice i na lokalnom i na širem planu. Prepoznaje, i kao i krik i vapaj, pronosi lice i naliće žudnje za životom. Kako je to Dejan Mijač govorio, dovoljno malo da bude elitistično i dovoljno veliko da bude populističko, uvek okrenuto srži i sушini, u uho duše naše šapuće da se za ljudsku u ljudima - a time i za život sam - uvek vredi i treba boriti. I, da, zapravo, bolji deo nas ne-ma alternativu, ako nam je do sutrašnjice stalo. Sve drugo je obmana. A pozorište je, govorio je Mijač, sazданo od sna u kome je u glavnoj ulozi beskompromisna realna istina.

Sunce i more, Bitef, foto: Andrej Vasilenko

rda bila jasnije odvojena od institucionalnog teatra. Festival je otvoren jednom klasičnom scenskom poetikom koja je upadljivo postavila pitanje šta danas zapravo znači nova pozorišna tendencija. „Deca sunca“, prema tekstu Maksima Gorkog, u režiji slovenačke autorke Mateje Koležnik, i izvođenju Ša-ušpilhausa iz Bohuma, bila su neočekivan izbor za početak festivala. Delikatna realistička režija je ispisala porodičnu i društvenu tragikomediju sunovrata jedne klase, kao i nesvesnost društvene elite, slepe pred burnim promenama na vratima istorije. Scenski jezik nije doneo istraživačke prakse, što je

nja su otežala praćenje radnje koja je sama po sebi fragmentarna, asocijativna i zahtevna za gledaoca. Najveće interesovanje je bilo za litvansko „Sunce i more“ koje je 2019. godine osvojilo glavnu nagradu na Venecijanskom bijenalu. Ova opera i performans u isto vreme, podignuta je na ruševinama žanrovske i estetske podela. Dvadesetak izvođača je ležalo ili šetalo na peščanoj plaži u paviljonu „Cvijeta Zuzorić“, razmišljajući o različitim, političkim, filozofskim, ekološkim, kao i intimnim pitanjima. Njihove misli su prevedene u pesme, izvedene sa različitom osjećajnošću. Litvanska pre-

Deca sunca, Bitef, foto: Matthias Horn

Gospoda ministarka, Šabačko pozorište, foto: Jugoslav Radojević

iznenadilo Bitefov publiku. Ostatak programa je uglavnom imao prepoznatljivije bitefiske tendencije, izmeštanja iz tradicionalnih okvira, više ili manje zanimljiva. Grčka predstava „Zbogom, Lindita“ autora Marija Banušija izdvojila se iskre-našcu i autentičnim emocijama, u prikazu snolikih i poetskih

dstava je u najvećoj meri probudila prepoznatljivi duh Bitefa, zbog rušenja tradicionalnih scenskih konvencija i izmeštanja publike. Sa druge strane, falilo nam je razrade nesporno intriganth polaznih ideja, koje bi dale težinu i dubinu ovom šarmantnom oživljavanju letnjih dana, usred beogradske jeseni.

čajeno kratkog trajanja od pedesetak minuta. Radnja je postavljena u ordinaciju, gde Vilme radi kao doktorka, u zaista impozantnom dizajnu Vesne Popović. Nikolai Ristanovski izvanredno izražajno predstavlja bivšeg esesovca Emila, a današnjeg službenika sakrivenog u bezličnosti birokratije. On je slojevita figura sa mnogo lica, od lažno ponizne, pogurene maske koja moli za milost, preko perfidnog manipulatora do razjarenog ucenjivača. Zorana Bećić Đorđević Vilmu takođe predstavlja složeno, kao rastrzanu ženu, od odlučnosti da raskrinka Emila, do potpunog sloma zbog odsustva snage da se u javnosti izbori sa istinom. Petar Strugar igra njenog supruga, jednostavnijeg idealista koji bez ikakve sumnje smatra da je bolje izgubiti život nego dostojanstvo.

U Pozorištu na Terazijama je zatim premijerno izveden komični mjuzikl „Žene na ivici nervnog sloma“, nastao prema istoimenom, kultnom filmu Pedra Almodovara, crnoj komediji koja je krajem osamdesetih godina zavodila publiku širom sveta, svojim urnebesnim, ekscentričnim humorom. Na sceni se prepliću živopisni isečci iz života nekoliko junakinja, skrhanim ljubavnim razočarenjima. Protagonistkinja je glumica Pepa koja ne može da se pomiri sa napuštanjem ljubavnika Ivana, koji je odlepšao u komfore ljubavi sa novom devojkom. Komedija izvire iz tradicionalnih komediografskih obrazaca, nesporazuma, zamene identiteta, iznenadnih poj-

na nesmotrena drugarica Kandela, u izvođenju Olivere Bacić Dragičević, koja je zbog zbujujuće prirode ljubavi i ženske čežnje na pragu izazivanja međunarodnog skandala.

Početak sezone u Srbiji su obeležile i dve premijere „Gospode ministarke“, u pozorištima u Šapcu i Zrenjaninu. Prvo je u Šabackom pozorištu rediteljka Olja Đorđević dala svoje tumačenje ovog Nušićevog remek dela koje će za neku godinu obeležiti stogodišnjicu od prvog izvođenja u Narodnom pozorištu. Radnja je nesvakidašnje razigrano smeštena u devedesete godine prošlog veka, vreme koje se u izvanredno muštojtoj adaptaciji rediteljke, ukazuje kao nepresuđni izvor smeha. U tekstu su utkani umerbesni detalji iz života tog vremena, kada smo se borili sa opštima i dubinskim sunovratom vrednosti. Samo nekoliko dana posle toga, na sceni pozorišta Tosa Jovanović u Zrenjaninu, u režiji Dušana Petrovića, predstavljena je sasvim drugaćaja Živka, koja je ovde prošetana kroz različite epohе i kontekste, od sirotinje folklora, preko građanskog salona i komunističkih kancelarija, do savremenog tehno kapitalizma. Na taj način je izazovno na sceni otelotvorena idea većnosti numerenih političkih ambicija, kao i pratećihjava, ulizica i grebatora. Zrenjaninska predstava na kraju donosi provokativan obrat koji sasvim odgovara duhu našeg vremena.

Ana Tasić

OD TRADICIJE DO POSTMODERNE, OD KOMIČNOG DO TRAGIČNOG...

Tijana Grumić, Mira Adanja Polak, Dimitrije Kokanov, Irena Popović Dragović, Đorđe Kosić, za „Ludus“, o ovdašnjem teatarskom životu u godini na izmaku.

Koselektorka BITEF-a, dramska spisateljica Tijana Grumić napominje kako deluje da je 2023. godina pozorištu u Srbiji donela nekoliko novina i nade za budućnost.

- Za početak, Narodno pozorište u Beogradu je prvi put u istoriji, svojoj 155 godina dugo, ali i 68 godina dugo istoriji Sterijinog pozorja, odnelo nagradu za najbolju predstavu na Sterijinom pozorju. Osim što je to velika i važna stvar za ovo pozorište, ona je dodatno značajnija u kontekstu toga da je pomenuti laureat, predstava „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“, nastala prema tekstu mladog autora

Foto: Jelko Šimović

Dorda Kosića i isto tako mladog reditelja Juga Đorđevića, ali i zbog toga što sve to možda znači nadu da će nacionalni teatar, u vremenu koje dolazi, imati više otvorenosti za nove glasove na svojim scenama. Kada smo kod novih glasova, Beogradsko dramsko pozorište je pokrenulo projekt upravo tog naziva „Novi glasovi“ i otvorilo prostor svoje letnje scene za projekte mlađih pisaca i spisateljica, rediteljki i reditelji, glumica i glumaca, odnosno onih koji su na samom začetku svoje karijere. Nadam se da je ovo projekt koji će zaživeti, ali i koji će se razviti dalje od samo par igara na otvorenom u predsezoni.

Dodataj, zatim, da su se novine desile i u BITEF-u. Ali, nezahvalno je da ja o njima govorim, budući da sam deo novog selektorskog tima ovog festivala. Iako je vremenski okvir za pripremu festivala bio kratak, 57. BITEF se desio. Ipak, sledeće festivalsko izdanje je ono koje svi sa pažnjom iščekuju, pa se nadam da ćemo ta očekivanja i opravdati. Za kraj bih izdvojila dogadjaj koji se još uvek ni-

je desio, ali koji će biti lepa novina za završetak ove godine, ali i još jedna važna nada za budućnost. Naime, od 20.-24. novembra Beograd i Novi Sad su mesto Svetske konferencije pozorišta za decu i mlade (Assitej Artistic Gathering) pod sloganom „Prekretnica“. Po prvi put u našoj zemlji, ali i u ovom delu Evrope, je ovako veliki dogadjaj namenjen pozorištu za mladu publiku. Ostaje nade da će to stvarno biti prekretnica u našem tretmanu pozorišta za decu i mlade, ali i mladih u pozorištu uopšte, kaže Tijana Grumić.

Renomirana novinarka, redovan posetilac pozorišnih premijera Mira Adanja Polak, zdušno kaže:

- Ne želim da zvučim patetično ali kompletno moje razmišljanje i utisak o onome što je ispunjavalo 2023. kada je o teatru reč je u senci činjenice da nas je tako iznenada i tako prerađeno napustio veliki reditelj Jagos Marković. Sagledavajući iznova njegov opus, u najkraćem, bila sam zatečena. Iako mi je bio dobro poznat, iznenadilo me i koliko i kako je radio, stvarao, ostvarivao... Na sceni JDP-a se igraju njegove, kako se to kaže, žive predstave, u Narodnom pozorištu Beograd takode. Dakle, prilika za susret oči u oči sa njegovim vanrednim darom, izuzetnom maštom, čudesnom misaonošću... Malo je reći kako veliki i snažan trag je ostavio svojim predstavama koje je stvorio minulih decenija pokazujući, između ostalog, kako i kad se predstava, shodno prirodi teatra, više ne igra, ostaje njen trag u vremenu, u ljudima, u kulturi... Ostaje i vrlo živa pulsira. Tačka kreativnosti i takav talent se skoro neće ponoviti.

Foto: Nebojša Bobić

O svom utisku u odnosu na pozorišnu 2023. Dimitrije Kokanov, dramaturg i pisac, kaže: „Kada se osvrnem na godinu iza sebe u pozorišnom smislu rekao bih da je, za mene lično, ovo bila vrlo značajna godina. Imao sam tri nove postavke svojih tekstova: „Kreanje“ u režiji Juša Zidara u SNG, drama „Ljubljana“ u koprodukciji sa Cukrarnom; potom prva izvedba nove drame „Odjednom, reka“ u režiji Kokana Mladenovića u koprodukciji SNG Nova Gorica i MG Ptuj; a onda novo izvođenje teksta „Pornscape“ u sklopu autorskog projekta „Krajolik želje“ sa Igorom Korugom. Pred sam kraj godine svih ti tekstova, i još neki, objavljeni su u knjizi „Ni heroji, ni lovi“ u izdanju izdavačke kuće LOM. Godinu su mi obeležila izuzetno važna gostovanja „Krajolika želje“ u Italiji na festivalu u Leču, i pre svega učešće predstave „Kao i sve slobodne djevojke“ na BITEF-u, te gostovanje iste predstave Ateljeu 212, po tekstu Tanje Šljivar, u režiji Selme Spahić u „Maksim Gorki“ teatru u Berlinu. Na toj predstavi sam bio dramaturg i smatram izuzetno značajnim da je komad „Kao i sve slobodne djevojke“ na repertoaru našeg pozorišta. Tekst Tanje Šljivar je važan

Foto: Ana Manić

u pogledu političnosti teme kojom se bavi i izboru forme na koji je napisan. Reč je o jednom od najizvođenijih tekstova napisanom na našem jeziku u inostranstvu. Kada pogledam generalno godinu iza nas, posebno bih istakao važnost predstave „Želja da se napravi čvrsta istorija završice se neuspelom“ autora Igora Koruge, u produkciji Stanice servisa za savremeni ples. Ovaj projekt Igora Koruge artikuliše veoma važan problem arhiviranja plesnih praksi u proteklim decenijama naše istorije. Ali nije reč samo o problemu arhiviranja, već i o problemu razumevanja, investiranja, razvijanja infrastrukture, podršci i negovanju umetničke prakse koja je od vitalnog značaja za život i razvoj izvođačkih umetnosti u našem kulturnom prostoru.

Irena Popović Dragović, kompozitor i reditelj, napominje: „Postavka opere „Deca“ na scenu Narodnog pozorišta u Beogradu, kao i njeno ustoličenje na redovni repertoar ove kuće, je za mene najveći profesionalni uspeh do sada. Beskraino me raduje to što imamo mogućnost da putujemo i što su nas selektori gotovo svih festivala uvrstili u selekcije: otvorili smo Sterijino pozorište i Festival bez prevoda u Užicu, a Međunarodni festival MESS nas je selektovao među 12 najboljih predstava sveta, rame uz rame sa Akram Khan Company, Faso Danse Theatre Burkina Faso, velikim rediteljima poput Oskara Koršunovasa, Ivana Uryovsky. Sa ovogodišnjeg MESS-a istakla bila predstava Borisa Liješevića „Pod oba Sunca“ prema romanu Ognjena Spahića, u dramatizaciji Stele Mišković, u produkciji Kraljevskog pozorišta Zetski dom, sa maestralnom Varjom Đukić.“

Foto: M. Jančović

Dodataj: „Posebno želim da istaknem autorski projekat Minje Pešović „Bravo za klovne“ u produkciji Narodnog pozorišta u Subotici i podržim njen, pre svega, iskren i hrabar pristup temi o kojoj se ne radi govor. Monodrama je nastala po motivima njenih ličnih dnevnika koje je vodila tokom lečenja od karcinoma 2020. godine. Zanimljiv je rad Igora Koruge u oblasti izvođačkih umetnosti koji je autor plesne predstave „Želja da se napravi čvrsta istorija završice se neuspelom“ u produkciji Stanice Servisa za savremeni ples koja je izvedena u BITEF teatru, a koja je zapravo jedna retrospektiva i arhiva plesne umetnosti. Igor Koruga se sistematično bavi proučavanjem plesnih praksi u jugoslovenskom i postjugoslovenskom kulturnom prostoru, i ostavlja nam jednu vrstu enciklopedije, odnosno podsetnika i arhiva. Istakla bih još jednu važnu plesnu predstavu BITEF-a kompanije sa nazivom „Alfa Girls“, koreografkinje Tamare Pjević i koreografa Jakše Filipovca, rediteljke Andree Pjević koja preispituje uticaj popularne kulture na ples autora predstave, kao i izvođenje ženskog rodnog identiteta kroz igru.“

Na repertoaru naših pozorišta rado preporučujem: „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“ u režiji Juga Đorđevića, kao i „Očevi i oci“ u režiji Veljka Mićunovića na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. U Beogradskom dramskom pozorištu to je predstava „Yankee rose“, u režiji Miloša Lolića, „(Pra)frust“ u režiji Borisa Liješevića, a u Ateljeu 212 „Kao i sve slobodne djevojke“, u režiji Selme Spahić i „Otač“ Florijana Zelera, u režiji Paola Madelija. Poseban minjon je opera – performans „Sun and Sea“ koja je prikazana na ovogodišnjem BITEFU.

A Đorđe Kosić, dramski pisac i dramaturg, kaže da naša pozorišna scena nastavlja da nudi raznolikost i bogat plurizam umetničkog izraza: „Od vrlo tradicionalnog do postmodernog, od komičnog do tragičnog, od megalomanskog do intimnog, od kratkog do dugog... Pa ko voli – nek izvoli. A čini se da, ipak, jedan oharabrujući broj ljudi zaista voli, jer su sde vrlo često pune i prepune. Kada govorimo o tome koji tekstovi se postavljaju, moj utisak je da je pozorišna scena u Srbiji ponovo potvrdila značaj klasika i velikih dramskih naslova, nudeći publici kako verne adaptacije tako i maštovite reinterpretacije. Naravno, ono što je uvek izazov jeste ponuditi nešto novo. „Ne-

Foto: Tanjug/ Jadranka Ilić

BRANA

Udruženje dramskih umetnosti Srbije, kao reprezentativno udruženje u kulturi, u sklopu svojih brojnih aktivnosti, u periodu između dva broja Ludusa, posvećeno se bavilo u najkraćem samostalnim umetnicima, njihovim statusom i problemima, strukovnim pitanjima širokog spektra, finansijskim (često u startu nerešivim) pitanjima, naravno nagradama... Uz to, pomenimo još, i više od decenije uvek akutnim pitanjem adrese. Jer, UDUS je podstanar Etnografskog muzeja. Stanodavac je susretljiv, UDUS, naravno, duboko zahvalan, ali... Duga je to i složena tema.

No, ono što je unesmjivo obeležilo život i rad UDUS-a, u završnici ove 2023. je odlazak u penziju dugogodišnjeg sekretara Branislave Atanacković.

Svetlana Ceca Bojković, predsednik Udruženja u čijem mandatu je zaživeo Ludus, kaže: „Sećam se kad je Brankica – ja je zovem Brankica – došla u naše esnafsko gnezdo. Prsto mi je začudno da je stigao moment za penziju. Činilo nam je i veliko zadovoljstvo da što nam je bila sekretar. Pouzdana, vrlo sposobna, izuzetno kreativna iako se najčešće hvatala u koštač sa suvoparnim administrativnim stvarima i problemima, za sve te godine, iz dana u dan, pokazivala i dokazivala i koliki je posvećenik“.

I Vojislav Voja Brajović, prethodni predsednik UDUS-a, apostrofira rečeno i dodaje: „Završila je organizaciju i kao da je diplomirala više umetničkih odseka na Akademiji. Tako je radila. I, svedok sam tome, stalno, kako se to kaže, radila na sebi, usavršavala se, napredovala... Ljudi uglavnom ne znaju koliko i kako važan posao Udruženje radi. A ona ga je obavljala tako predano, posvećeno, značajno... Slikovito govoreći – neretko je bivalo dana kada je ostajala i do ponoći da završi šta treba, iako je bila i brza i vešta i sposobna i maksimalno upućena u struku. Njen dar da se u ključnom, ne retko napetom trenutku, seti najbitnijeg je neverovatan, kao i vrlo staložena a tako snažna empatija koja je do izražaja dolazila ne samo u humanitarnim aktivnostima“, kaže Voja Brajović i kroz osmeh dodaje: „Ako mene pitate, takvima bi trebalo zabraniti penziju.“

Foto: Vukica Mikić

U salonu JDP-a nakon uručenja Dobričinog prstena deci Milana Gutovića, sleva na desno: sin Spasoje Gutović, Jeļisaveta Seka Sablić, Branislava Atanacković, Tamara Vučković, čerke Nevena Gutović i Milica Maksimović Gutović, Voja Brajović i sin Janko Gutović

provjereni“ naslovi, odnosno nove drame, uvek traže i od pozorišta i od publike jedan iskorak iz zone komfora. Treba se odvaziti na neizvesnost. Rizik za postavljanje novih tekstova iz ugla repertoara možda jeste veći nego za postavljanje klasika, ali je i nagrada veća – mislim da je ova godina živ dokaz toga. Zato me posebno raduje što primećujem povećan broj javnih čitanja i pozorišnih produkcija novih drama. Čini mi se da je publika stvarno željna novih perspektiva, svežih, domaćih tekstova koji su relevantni za sadašnji trenutak i našu sredinu.“

Milica Kosović

DOBRODOŠLI U PAKAO

Beleške kritičara o najmarkantnijim događajima u pozorišnom životu Srbije 2023. godine

Na nedavno održanom naučnom skupu u Matici srpskoj, jedinom u našoj zemlji posvećenom devedesetogodišnjici od rođenja Slobodana Selenića, konstatovano je da je ovaj znameniti član SANU, omiljeni profesor Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, autoritativni teatrorolog i pozorišni kritičar, pouzdani hroničar ovdješnjeg teatarskog života, nagradivani novelista i dramski pisac, te jedan od najblistavijih intelektualaca u novijoj povesti ovih prostora – zaboravljen. No, da li je?

Selenićevi romani dobijaju nova izdanja, studenti dramaturgije u čijoj je edukaciji učestovao afirmisani su dramaričari, profesori, teatarlozi, pozorišni kritičari, drama *Ruženje naroda u dva dela*, jedna od ponajboljih u domaćoj dramskoj literaturi, s vremena na vreme doživjeli milost scenskog uobičajenja i, po pravilu, imaju uspeh, a koncem prošle sezone na repertoaru beogradskog Narodnog pozorišta našla se predstava *Očevi i oci*, nastala po istoimenom Selenićevom romanu. Predstavu je po dramatizaciji Kate Đarmati režirao Veljko Mićunović.

Najubojitiji elemenat predstave upravo je priča Selenićevog romana, povest o slobodno prenosićem gradaškim porodicama razapeće između silnog tereta tradicije i napetosti koje donose vertovi novog vremena, ali i između debelih slojeva sedimentiranih u gustom talagu protivrečnosti kojim je bremenita naša istorija. U slučaju Selenićevog romana, ona između dva svetska rata, ali i poratna. To nas, opet, upućuje i na našu aktuelnu sadašnjost, koja potvrđuje dobro znaku istinu da se na ovim prostorima događa više povesti no što smo u stanju da podnesemo. Nama ovde, naime, nikada nije dosadno, a jedini je problem što se ne prestamo sudarimo sa istim problemima, pitanjima i dilemama. Dakle, stalno smo u sudaru sami sa sobom.

Svu dubinu i sve mrakove ovih protivrečnosti savršeno dobro je sagledao i još onomad prepoznao Slobodan Selenić, na osnovu vlastitih iskustava mlađeg čoveka koji je deo svojih studentskih dana proveo u inostranstvu, te je razmatranje ove teme mudro relativizovao uvođenjem pogleda na nas „sa strane“. Otvorio je, dakle, novu, drugačiju i ovdješnjom poveću direktno neopferēcenu vizuru na Srbiju i njene muke. Međutim, kao dobar pisac se potudio da ova vizura bude i te kako opterećena psihologijom.

Svega ovog ima u dramatizaciji Kate Đarmati, ali ima i još nečega, nama danas svakako dragocenog. Ima, na prvom mestu, senzibilitetu postdramatskog rukopisa koji korespondira sa rediteljskim postupkom Veljka Mićunovića. Kod njega je na sceni sve jednostavno; ili tačnije, sve je naizgled jednostavno kao i u našim životima – današnjim ili onima od pre bezmalog sto godina. A opet, u njegovoj predstavi nema ničega pojednostavljenog. Naše sudbine Mićunović metaforički prikazuje kao gotovo matematički ucrtane linije koje se pretvaraju u svojevrsne rovove. No, u predstavi Narodnog pozorišta, ovi rovovi provociraju školske klupe, skamije u velikom amfiteatru Istorije, gde akteri i akterke poput daka uče lekcije koje nikada neće biti savladane. U takvom kontekstu je i dinamika scenske igre takođe prividna, jer će se na koncu svako naći u poziciji koju je zauzimao i na početku. I toga je, takođe, mudri Selenić bio svestran.

Gluma je u predstavi beogradskog Narodnog pozorišta, dlobome, savršeno uskladena s rediteljsko-dramaturškim postupkom, svedena je, krajnje je odmereна, supitljiva i nikada ne prelazi strogo uspostavljene granice. Na ovom planu u *Očevima i ocima* nema slabog ili slabijeg mesta. Ima, međutim, bravure. Ali ne od one vrste koja odskoči po tonu ili naglašenoj glu-

Očevi i oci, Narodno pozorište u Beogradu (www.narodnopozoriste.rs)

mačkoj ekspresiji, nego naprotiv, bravure koja potvrđuje osnovni ton glumачke igre i predstave, a primer je Nikola Ristanovski, otac vojnika poginulog na Sremskom frontu koji ne može da pronade sina, ali zato može da posveti ono što je ostalo od njegovog života tražanjem za tudom izginulom decom. Njegov monolog, kojim se okončava predstava, izgovoren je u polotonu, gotovo bez izraza u licu, uz tek blago podrhtavanje glasa, lišen je patetike, oslobođen emocija i zato je – savršen. Kao, uostalom, i predstava.

Bilo je još odličnih momenata minule (kalendarske) godine. Jedan od takvih je i *Božanstvena komedija* Franka Kastorfa u Beogradskom dramskom pozorištu, predstava koja, prvo, duže od dva sata gledaoce provodi kroz Pakao, da bi ih u drugom delu suočila sa Čistištem i napokon s Rajem, i da bi tada, autentičnom teatarskom čarolijom (jer kako drugačije imenovati ono neobjašnjivo u pozorištu), sve paklene muke bile iskupljene – baš kao i u Dantevom spisu.

Ako *Očevi i oci* potvrđuju staru istinu da je moguće načiniti umetnički (veoma) relevantnu

predstavu koja će ujedno biti i popularna, onda *Božanstvena komedija* krepi nadu da ovdješnji teatar još uvek ima snage da iznredi i smeće pozorišne eksperimente čija se umetnička autentičnost obraća odabranima.

U osrvtu na najupečatljivije momente iz našeg ovogodišnjeg teatarskog života sve što je markantno ne pripada i kategoriji valjanog i pozitivnog. Otuda se osvrnimo i na opštu atmosferu u kojoj se 2023. godine ovaj život odvija.

Pokazalo se, naime, da je na naplatu definativno stiglo sve o čemu je prethodnih decenija i te kako bilo reči, a pred čim je ogromna većina ovdješnjih pozorišnih ljudi uporno zatvarala oči, voljda verujući da će ih posledice odsustva teatarskog sistema mimoći, te da će (samo) oni preživeti, jer oni lično „dobro stoje“ tamo gde stoje. Odsustvo ne samo dobro osmišljenog nego i bilo kakvog teatarskog sistema (nedostatak elementarnih tragova „pravila igre“), ali i nastavak restrikтивne politike zapošljavanja, zastrašujuća devastacija tehničkih sektora u

svim domaćim pozorištima, odumiranje specifičnih pozorišnih zanata i gašenje teatarskih radionica, srazvanje kriterijuma i profesionalnih standarda, katastrofalna kadrovska politika, izjednačavanje kulture i zabave, sve agresivnija komercijalizacija, dezorientisanost na planu repertoarskih politika, afirmacija najličnijih interesu, nepostojanje jasne (ili bilo kakve) strategije, a otuda i taktike rukovodjenja... uslovili su sveopšte smalaksavanje domaćeg teatra. Poput žabe koja se kuva na tijoh vatri, i mi se postepeno navikavamo na stanje koje više nije ukutno i odavno je postalo dijagnoza hroničnog obolenja.

S druge strane, sve navedene konstatacije ne smiju da relativizuju uspeh i značaj dve ovde apastrofirane predstave, ali i još nekih koje je naše pozorište uspelo da iznredi u 2023. godini. Ipak, pominjanje baš ove dve, pa i u ovakom kontekstuelizovanom pozorišnoj stvarnosti, valja razumeti kao svojevrsnu opomenu da još uvek imamo za šta da se borimo. Ali i kao podsećanje na činjenicu da je teatar život i da se ne da.

Aleksandar Milosavljević

KOME JE VAŽAN „LUDUS“ I ZAŠTO

Zahvaljujući „Ludusu“ srpsko pozorište postaje vidljivije i važnije! „Ludus“ sprečava potapanje pozorišta u osrednjosti i laicizam koji seju društvene mreže! Umberto Eko ima jasno gledište o sejačima magle sa društvenih mreža koje se svodi na to da se danas svako može baviti svačim. „Ludus“ ima, osim primarno umetničke, i važnu društvenu funkciju.

Na ovogodišnjem festivalu „Teatar na raskršću“, održanom jesenom u Narodnom pozorištu Niš, u sklopu pratećeg programa održana je zanimljiva „Ludusova“ tribina koja je, između ostalog, inicirala i naslovno pitanje.

Pozorišne novine „Ludus“ okrenute su više prema unutra – prema ljudima koji stvaraju pozorište ili se njime bave na određeni način profesionalno. U tom pogledu se „Ludus“ kao specijalizovane novine razlikuje od dnevne štampe koja ima funkciju da obavesti „običnog“ gledaoca o pozorišnoj umetnosti i značajnim događajima i umetnicima ove oblasti, ali i problemima na domaćoj i međunarodnoj sceni. „Ludus“ je u službi obaveštavanja onih koji žive od pozorišta, za pozorište, u pozorištu ili sa pozorištem.

„Ludus“ je doista koncepciski blizak modelu novina, naročito u formalnom pogledu. Koristi one iste žanrove, kao i novine „opštег smera“. Razlika je samo u tome što u „Ludusu“ ne prevladavaju kratke forme (najave i vesti) nego dominiraju izveštaji, članci, komentari, intervju, tematske celine; blesne ponekad i neka reportaža. Doduše, složenje novinarske i publicističke forme mogu se još pronaći u onim dnevnim novinama koje neguju kulturnu rubriku ili imaju nedeljne dodatke namenjene kulturi i umetnosti.

Sa Ludusovog skupa na Festivalu „Teatar na raskršću“ u Narodnom pozorištu Niš, foto arhiva Festivala (Borka Golubović Trebešanin, Tatjana Nježić i Milivoje Mladenović)

U tabloidima, pozorišnoj umetnosti ima mesta samo u slučaju žeščih skandala i u slučajevima napadnije postradivog teatarskog zbitja.

Pozorišna kritika, kao najkompleksnija analitička forma najrede je prisutna u „Ludusu“, njeni čestice, istina, mogu se vrlo često naći u sadržaju tekstova koji se plasiraju, ali ona je ovde više kao „začin“ (a ponekad i „fini“ otrov!). Opisani koncept i namena „Ludusa“ opire se prisustvu pozorišne kritike u ovim novinama. To je najpre zbog toga što je pozorišnoj kritici rezervisano mesto u ono malo jada od dnevnih novina, a potom i zbog toga što „akademički“, odnosno naučno strog jezik i stil karakterističan za pozorišnu kritiku, odudara od jednostavnog i svima lako razumljivog jezičkog izraza u pozorišnim novinama.

U „Ludusu“ se mogu naći, ponekad, kao usputno, i zanimljiva gledišta o festivalskoj izvedbi predstave u odnosu na već objavljenu, oficijelnu pozorišnu kritiku. Takve tekstove (beleške, komentare, uglavnom pozorišnih umetnika) valja razumeti kao oblik alternativnog vrednovanja, posebnu formu interpersonalne komunikacije i dijaloške razmene mišljenja o određenom umetničkom fenomenu, ponekad i deskripcije pozorišnih predstava, mišljenja i stavova, iskaz neposrednog opisa doživljaja, komparacija, tumačenja i ocena vrednosti pozorišnih ostvarenja.

Izvesno je da ovako koncepciski ustrojen i idejno osmišljen „Ludus“ utiče u izvesnoj, neutranoj meri, na podizanje profesionalnih standarda u izveštavanju o pozorišnoj umetnosti i njениh akterima – stvaraocima i izvođačima, ali i podsticaj medijima da posvete više prostora – strana i termina – sadržajima o teatru.

Nešto detaljniji pregled godišta „Ludusa“ otkriće raznorodna polja serioznog pristupa fenomenu pozorišta. Tako se „Ludus“ osim informativne funkcije, može označiti i kao baza za teatralna istraživanja u raznim pravcima. „Ludus“ je, bez preterivanja, rudnik za istraživače u sferi pozorišta i dramskih umetnosti: može da posluži za analizu i interpretaciju repertoara, produpcionih modela ili vrsta pozorišta, dušu je dao i za analizu primera projekata (opusa istaknutih reditelja, pisaca, itd, predstava), za komparativnu analizu odabranih primera sa isticanjem uspešnih pozorišnih poslova (pozorišne prakse), ostvarenih umetničkih rezultata i k tome podobno. Svi intervjui sa umetnicima (autorima, glumcima, saradnicima, direktorima pozorišta i dr.), a naročito oni „centralni“ pod naslovom „Sagovornik Ludusa“, izvanredna su jajja za monografske studije o umetnicima, itd. U istoj su funkciji i prikazi literature (stručne, uže i šire literature), kao i različitih materijala koji prate produkciju pozorišne predstave.

Zahvaljujući „Ludusu“ srpsko pozorište postaje vidljivije i važnije! „Ludus“ sprečava potapanje pozorišta u osrednjosti i laicizam koji seju društvene mreže! Umberto Eko ima jasno gledište o sejačima magle sa društvenih mreža koje se svodi na to da se danas svako može baviti svačim. „Ludus“ ima, osim primarno umetničke, i važnu društvenu funkciju, jer je istovremeno i oblik edukacije pozorišnog sveta, ali i publike, utiče na stvaranje pozorišnog javnog mnenja: obaveštavanje i savetovanje javnosti, afirmiše pozorište kao specifičan umetnički oblik.

Milivoje Mladenović

SVEDOCI SMO DA JE NEONACIZAM IZGLEDA PONOVO AKTUELAN

Uvek kada krene da se govori o jednakosti, pa čak i u ovim modernim terminima rodne jednakosti, meni padne na pamet jedna jedina stvar, a to je da mene zanimaju prava ljudi. A kada kažem ljudi, to svakako podrazumeva i muškarca i ženu, podjednako – kaže Nikola Ristanovski.

Nikola Ristanovski, prvak dva nacionalna teatra: Narodnog pozorišta u Beogradu i Makedonskog narodnog teatra iz Skoplja, i ove jeseni nastavlja da širi svoju scensku misiju. Dok smo ga premijerno gledali u liku Emila Grabnera u drami „Lutka sa kreveta 21“ autora Đorda Lebovića, u adaptaciji i režiji Egona Savina, na sceni „Raša Plaović“ nacionalnog teatra u Beogradu, nadahnuti Ristanovski uspeo je svojim scenskim rukopisom da osvoji i žiri i publiku ovogodišnjih 43. festivalskih „Borinih pozorišnih dana“ u Vranju. Nagrada „Borisav Stanković“ za najbolju mušku ulogu jednoglasno je pripala maestralnom Nikoli Ristanovskom za rolu doktora Tomasa Stokmana, lekara u opštoj bolnici, u predstavi „Neprijatelj naroda“, po tekstu Henrik Ibsena, u režiji Nine Nikolić i u produkciji Makedonskog narodnog teatra iz Skoplja.

„Nikola Ristanovski u ulozi dr Tomasa Stokmana riskantno i drčno spojio je nespojivo: nordijsku izopštenost i pelivanski balkanski šeretluk. Čoveka koji poput slepog današnjeg Edipa nezaustavljivo nasrće na društvenu nepravdu i tvrdoglavu istrajava u bitkama za pravdu, Ristanovski igra do ruba beketovskih klovnova, odbačen od svih i istrajan u tome.“ beleži žiri 43. po redu „Borinih pozorišnih dana“, koji je radio u sastavu: Katarina Kocevska, Davor Špišić i Dušan Petrović (predsednik).

Posle Ahmeda Nurudina, Leonea Glemبaja, Nikolajea Aleksejevića Ivanova, beogradска pozorišna publika od ove jeseni ima priliku da gleda kompleksnog Ristanovskog u liku sasvim drugačijeg scenskog junaka Emila Grabnera, kojeg mu je bez dvoumljenja namenio i skusni Egon Savin. Lik Vilme Rajner Jelinek u predstavi „Lutka sa kreveta broj 21“ poveren je Zoranu Bećiću, a njenog supruga Borisu Jelineku tumači Petar Strugar. Ovo je ujedno drugi pozorišni spoj: Nikola Ristanovski-Egon Savin, budući da Ristanovski godinama unazad tumači lik Ahmeda Nurudina u predstavi „Derviš i smrť“ po delu Meše Selimovića, u Savinovoj režiji.

„Lutka sa kreveta broj 21“ je psihološka drama sa tri lika koja govori o životu u koncentracijskim logorima i vremenu Drugog svetskog rata, ali iz tadašnje pozicije žena i iz ugla onih koje su trpele, suočene sa nasiljem i uzneniranjem. Iz kog ugla vi scenski oživljavate junake Đorda Lebovića?

- Drama Đorda Lebovića zapravo više tretira recidive tog vremena, odnosno koncentracijskih logora i posledice koje su oni ostavili ne samo na kolektivnu svest, već i na intimne odnose ljudi koji su bili direktno involvirani u taj kontekst, u ovom slučaju Vilme Rajner koja je bila logorašica, i Emila Grabnera koji je zapravo bio komandant „Kuce lutaka“. Oni se sretnu posle 20 godi-

na, kao zločinac i njegova žrtva i ulaze u komunikaciju koja i te kako ima upliva u njihove živote. Dakle, sudbina Emila Grabnera zavisi od toga da li će ga posle 20 godina njegova žrtva prijaviti, a Vilmina od toga što će biti na sudjenju kada se otkrije da je radila u logoru kao jedna od lutaka u bordelu koncentracijskog logora. Taj kontekst se pretvara u još jednu dimenziju, a to je porodična drama, čini mi se na kraju krajeva. I zaista „Lutka“ jeste psihološka drama, uvek je, naime, psihologija osnov, baza svih žanrova. Lebović je ovo delo, zapravo stvarao kao scenario za televizijsku dramu, vrlo dokumentaristički, ali kada se rukopis prevede na pozorišnu scenu dobija drugačiju gustinu vazduha. Naša predstava, možda, jeste mala po formatu, ali zahteva veliku koncentraciju, preciznost svega što se na njoj uradi ili izgovori.

Susret žrtve i zločinca u središtu je ove drame. Koja je asocijacija, metafora sasmost noslava „Lutka sa kreveta 21“?

- Lutke su zapravo zvali logorašice koje su radile u barakama koje su opsluživale oficire, naravno pod prinudom. I lutka je naravno asocijacija na ženu koja je lišena izbora, na onu koja je upotrebljena. Stavljena u nemilosrdni koncepciju i kontekst. I svakako je u nezavidnom položaju. Kada se izgovori: „Lutka sa kreveta 21“, sam naslov ima jasnu asocijaciju o čemu se radi. Sve velike teme, reklo bi se, odnose se na stvari koje se ciklično ponavljaju. Nedavno sam u Skoplju radio predstavu „Svi smo ptice“ u režiji Slobodana Unkovskog, odnosno tekst koji se prilično direktno odnosi na aktuelni palestinsko-izraelski sukob, odnosno emotivnu, ljubavnu priču koja se dešava u tom kontekstu. Kazuje o savremenom Romeu i Juliji. Zapravo, nije posebno delikatno napraviti takvu dramsku situaciju, jer se sama po sebi, jednostavno nudi. Babilo smo se istorijskim, religijskim, psihološkim, socijalnim aspektima. I onda nas je zgazio život. Svedoci smo da su neonacizam i svaka vrsta surevnjivosti ponovo aktuelni.

Ova priča, ujedno podseća da svaki čovek može da postane žrtva nerazumne mržnje i nasilja. Ali je ujedno i priča o položaju žene. Kako na ovu istinitu priču o položaju žene vi gledate iz muške pozicije?

- Vrlo jasno! Uvek kada krene da se govori o jednakosti, pa čak i u ovim modernim terminima rodne jednakosti, meni padne na pamet jedna jedina stvar, a to je da mene zanimaju prava ljudi. A kada kažem ljudi, to svakako podrazumeva i muškarca i ženu, podjednako. Nikada nisam to razdvajao, nikada ni najintimnije nisam pomisljao da neko tu treba da bude u podredenoj poziciji. To je, apsolutno, moj stav.

Rukopis Đora Lebovića je osoban, autentičan, snažan... Čime je vas osvojio da

mu se posvetite, budući da je poznato da brižljivo birate komade koje ćete raditi?

- Nisam imao dilemu kada je rukopis Đorda Lebovića u pitanju. Zato što smatram da je tema koju ispisuje jako važna. Nekako sam poželeo da budem deo određene priče za koju smatram da je izuzetno bitna u društvu i u ovom trenutku kako kod nas, tako i na globalnom nivou. Naravno da je ono što je napisao Lebović snažno, ta vrsta dokumentarnosti me, što sam stariji, sve više zanima. Smatram da tu ima brilijantnih stvari. Pored toga tu je i Egon Savin, sa kojim sam već saradivao. I nisam imao nikakve dileme zašto on u ovom trenutku postavlja baš ovaj komad „Lutka sa kreveta 21“, koji po svom gabaritu nije prevelik, ali naravno, po srži i suštini jako je važan. Tih 60-ih godina prošlog veka kada se događa radnja Lebovićevog rukopisa nije bilo lako, ali je sve bilo vidljivo u toj polarizaciji. Međutim, u tim turobnim, nepredvidivim vremenima izrodila se neka nova nada, verda je moguće da živimo u toleranciji i ljubavi, da su ratovi daleko iza nas, odnosno prošlost. Vremena su nas demantovala jer se ispostavilo da je to daleko od istine. Nacizam je duboka, ljudska bolest koju je teško lečiti.

„Lutka sa kreveta broj 21, Đorda Lebovića je protest protiv kratkog pamćenja pred uvek latentnom mogućnošću ostvarenja ponovnog ljudskog zla. Na štanam predstava upire prstom? Koju emociju povratnu očekujete?

- Vrlo je važno da se stvari u pozorištu prebace na duboko ljudsko, elementarno. Jer zapravo nama ništa, zvuči neverovatno, ali to svaki put ponavljam, od toga ne ulazi kroz prozor u kuhinju, nego iz kuhinje, zapravo

nama društvo izlazi napolje. Porodica je oaza gde te stvari mogu da se proizvedu: da budete bolje, da se neki moralni kodeksi proizvede u toj elementarnoj ljudskoj ćeliji. Vrlo je upečatljivo u ovoj drami da je to odnos, između mene i moje žrtve, ali i odnos moje žrtve i njenog muža. Dakle, tretman i uglavnom neki fenomeni koji su duboko društveni, zapravo su duboko lični. Danas ako hoćete da spoznaš istinu, moraš da pratиш tokove, puteve novca. Naša predstava bavi se uzrocima, vraća se čoveku i porodicu, onome što bi trebalo da nam bude važnije od svega. Lebovićev tekst je jako katarzičan i jednostavan, dramska situacija je jasna, vidljiva, ali ima valera i malih preispitivanja. Očekujem da će naša predstava zamisliti ljudе.

Emila Grabnera svakako je delikatno iznijansirati na sceni. Kako je to vama pošlo za rukom. Kakva preispitivanja vam je ovaj junak doneo?

- Grabner nimalo nije junak. Jako ga je teško braniti, mada nemam ni nameru, i pored toga što glumci vrlo često žele da opravdaju svoje likove. Krenuo sam u ovom Grabnerovom slučaju drugim putem. Emil Grabner je u biti ipak samo čovek, treba potražiti razloge zašto je on postao ono što jeste. Naravno, to ne znači da mu treba dati opravdanje, ali treba se baviti mehanizmima koji su doveli do toga da postane to što jeste. I to može biti vrlo poučno, na jednom važnom nivou za publiku. I čini mi se da je to i najvažnija karta u ovom komadu.

Švakako nisam najvažniji u ovoj predstavi, to su ipak Vilma Rajner Jelinek i njen suprug Boris Jelinek. To i jeste posebna lepotu ovog rukopisa, jer ovo nije samo priča o

nekome ko je iz pozicije komandanta mučio svoju žrtvu, već i kakve to posledice dalje nosi i kako se reflektuju na druge odnose.

Na nekim jezicima, znate da kažete, niste prošli detinjstvo, neki su dopirali do vas tokom detinjstva. Jedno je jezik koristiti u svakodnevnom govoru, a sasvim drugo koristiti taj jezik na sceni. Zašto je to mnogo zahtevnije, kako sami tvrdite?

- Zato što je čovek na sceni ipak svojevrsna sinteza mnogo elemenata. Jer se bavi mnogo složenijim, ne bih rekao važnijim stvarima. Ali prvo sa stvarima koje imaju veću koncentraciju nečega i uglavnom ta gustina života koja se događa na sceni je zapravo mnogo zahtevnija, pa i u jezikom smislu naravno. Sa druge strane, za formiranje likova vrlo često koristimo neke obrase iz života. Mahom iz ranog detinjstva, iz nekih situacija provedenih u realnom životu i zato kažem da ne samo jezik, već i formiranje likova na svim drugim jezicima, postaje dosta teško, ne samo zbog jezika, već i zbog mentaliteta, kulturno-jezikovih fenomena... Nemam nikave dileme da se nikada neću baviti jezicima u glumi preko kojih ne mogu da sebe artikulišem dovoljno. U ovoj srpskoj situaciji smatram da sam vrlo blizu da mogu to da radim.

Ne postoji dobra gluma bez ličnog stava. Kakav je vaš stav u ovom „Lutkinom“ slučaju?

- Nemam tezu. Jednostavno, ali vrlo počljivo biram teme koje ću da radim, tako da je vrlo vidljivo koji je moj stava.

Milica Kosović

IGRATI KLASIKU JE PRIVILEGIJA

Kroz svoje raznolike perspektive, poetike i umetničke prakse, umetnice i umetnici čiji će radovi biti predstavljeni u glavnom programu ovogodišnjeg festivala, na različite načine osvetljavaju priče marginalizovanih zajednica, osporavaju hegemonističke strukture i ističu otpornost ljudskog duha – kažu selektori predstojećeg, 57. Bitefa.

Pozoriste je mesto u kom se dar oblikuje i razvija na pravi način; mesto u kom moraš da shvatiš da nisi sam, u kom ćeš biti suočen sa svojim strahovima i nesigurnostima, pobedivati ih i dizati lestvicu svaki put malo. Mladić glumcu je veoma koristan rad u pozorištu. Za mene nema lepšeg mesta na svetu. Meni je svaki izlazak na scenu, čak i kad je ponekad stresan, lekovit - kaže mlada, perspektivna glumica Iva Ilinčić.

Mlada glumica Iva Ilinčić u Beogradskom dramskom pozorištu vredno radi, stalno napreduje i niže zapažene uloge, kao one u predstavama *Fine mrtve djevojke*, *Kične kapi na vrelom kamenju*, *U rafjana životu*, *Yanke Rose*, *Idioti (Pra)Faust*. Nedavno je u Zaječaru, na Damima Zorana Radmilovića za ulogu Margarete u *(Pra)Faustu* dobila Nagradu za najbolje mladog glumca (glumicu) na festivalu. Žiri, između ostalog, u obrazloženju kaže: „U predstavi *(Pra)Fausta* ona svojim držanjem, svojim gestom, glasom, pogledom lik Margarete vešto vodi kroz lavirint stanja i osećanja izmanipulisanog mladog bića. Tokom predstave postoji ogledalo Faustovog nedela i Mefistofelovih zlodela, i ravnopravni partner izuzetnim, iskusnim glumcima.“

Iva je rođena 1996. godine u Beogradu. Glumom se bavi od desete godine. Diplomirala je na Fakultetu dramskih umetnosti u klasi profesora Dragana Petrovića. Još kao studentkinja dobija angažman u pozorišnim predstavama *Ljubav, ljubav, ljubav* u pozorištu Atelje 212 i *Osama-kasa-ba u Njujorku* u Zvezdaru teatru. Nakon brojnih uloga u Beogradskom dramskom postala je stalni član ansambla ove kuće.

Čitav niz izuzetnih uloga ste za kratko vreme imali u Beogradskom dramskom, ali je Margaret u *(Pra)Faustu* nešto posebno. Uloga je veoma kompleksna i nimalo laka. Kako ste dolazili do rešenja za sve ta stvari kroz koja ona prolazi?

- Za mene je rad na ovoj predstavi zapravo bio simbioza svega što sam do sada naučila u pozorištu i privatne faze u kojoj sam se kao osoba nalazila. Nije bilo nimalo lako, ali mislim da mi je ova uloga došla u pravom trenutku: osećala sam je i razumela od samog početka. Igrati Gretu u *Faustu*, zapravo uopšte igrati klasicu u pozorištu, je privilegija. To lako može otici u pogrešan smjer, u nešto opšte, nezanimljivo ili apstraktno. Drago mi je da su u našoj predstavi ljudi prepoznali Gretinu sudbinu.

Kako ste razumeli priču o Faustu?

- Razumela sam je kao priču o čoveku koji želi da, na samom zalistku života, spozna što to svet još ima da ponudi, koji čezne za novim iskustvima, neumoran, nepričajući životu koji živi. Bilo mi je lako da se sa tim identificujem, kao čitalac. Gretinu priču sam shvatila kao priču o grehu i čistoti, konkretnije kao priču o tome kako jedna mala greška lako može da doveđe do absolutne propasti, kao što to u životu obično biva. Faust postavlja ozbiljna filozofska pitanja i veoma je kompleksno govoriti o samom komadu. Bilo mi je inspirativno da obradujem temu dobra i zla, osude društva, savesti, ljubavi između mlađe žene i starijeg muškarca, magiju...

Kako objašnjavate pristup vaše autorske i glumačke družine tom delu?

- Od samog početka smo shvatili da imamo mnogo posla i da nam je u ruke kama jedno delo koje se, u suštini, bavi običnim ljudskim bićem i njegovom savrešću. Ekipa je profesionalno pristupila radu na ovoj predstavi, i, uz pomoć Borisa Lijesovića i Fedora Šilja, uložila puno truda da se ta priča pozorišno ispriča.

Foto: Dušan Veselinović

badno reći, traumatičan. Mi smo po prirodi puni ega i to je ono što je veoma prisutno u ovom poslu. Taj ego mora da se sputa, inče postaje opasan. Konstantno izlaganje sopstvene duše i stalna procena, pažnja, analiza drugih ljudi, kako publike tako i ljudi privatno, može da bude veoma umarajući i neprijatna. Međutim, kada se dese neki katastrofni trenuci na sceni ili kada se nade neko od kolega ko vam stvarno želi dobro, onda se to zaboravi. Tada se setimo ljubavi koja nas je u ovu profesiju i uvela.

Šta vaša generacija glumaca donese nešto novo na pozorišnu scenu?

- Moja generacija donosi smelost i vrlo razvijen analitički pristup komadima koje radimo. Sigurna sam da moje kolege danas, uz brzinu vremena u kom živimo, ipak u pozorištu detaljno i vrlo temeljno razmišljaju o ulogama koje dobiju, kao i o kontekstu u kom se ti likovi nalaze. Veoma smo hrabri i otvoreni, i spremni da ideemo do kraja.

Kako je vašim vršnjacima u ovim društvenim okolnostima? Kako pronalazite svoje mesto u profesiji i tu opstajete i trajete?

- Nemam prava da se želim jer imam stalno zaposlenje u pozorištu, a znam koliko je teško ući u ansambl. Međutim, u ovom poslu nema šablona, poznajem darovite ljude koji nisu dobili priliku, ili nisu imali sreće. Nema recepta za uspeh. Mislim da u moru svega što se radi, koliko god je to pozitivno jer ljudi imaju priliku da rade i privreduju, teško je izdvajati se jer se retko kad radi nešto zaista posvećeno i kvalitetno. U odnosu na prošlo vreme, danas ima toliko serija, filmova, pa čak i predstava, sve brzo prolazi i odmah stiže nova. Najvažnije u ovoj profesiji i jeste opstati, što je nekad uz sve pauze u radu i mentalne borbe koje imamo sa sobom, teško. Zato je važno da se razvijamo kao osobe i van ovog poziva, da radimo na samospoznavi i istražujemo u kojim još segmentima života se osećamo dobro.

Šta znači biti mlađa i biti glumica u Srbiji?

- Znači biti spremna na borbu, često na omalovažavanje i znači naučiti da kažesh ne.

Šta za Vas znači pozorište? Kakvo je to mesto?

- Pozorište je mesto u kom se dar oblikuje i razvija na pravi način; mesto u kom moraš da shvatiš da nisi sam; u kom ćeš biti suočen sa svojim strahovima i nesigurnostima, pobedivati ih i dizati lestvicu svaki put malo. Mladić glumcu je veoma koristan rad u pozorištu. Za mene nema lepšeg mesta na svetu. Meni je svaki izlazak na scenu, čak i kad je ponekad stresan, lekovit.

Kakva su vaša interesovanja van profesije?

- Volem fizičku aktivnost, uvek se trudim da se na neki način krećem: trčanje, trening ili šetnja, pomažu mi da smirim misli. Jako volim prirodu i boravak u njoj me oporavlja. Vreme koje provodim sa bližnjima me takođe jako ispunjava i kada god imam slobodno vreme to radim. Obožavam putovanja.

Šta vas ljuti, a šta čini srećnom?

- Ljuti me ljudski sebičluk, a srećnom me čine moja po-rođica i prijatelji.

Olivera Milošević

Priča o MUTEK festivalu

„ANIMATE“, IMERSIVNI DOŽIVLJAJ

U okviru međunarodnog MUTEK festivala, koji se održavao krajem meseca avgusta u Montrealu, prikazano je oko 80 performansa, a selekcija iz preko 20 zemalja uključivala je, pored već poznatih i zvučnih imena, i predstavljanje mladih i renomiranih umetnika iz Japana, Italije i Latinske Amerike.

Posebici festivala su mogli da uživaju u nastupima na pet binarne koje su bile na kulturnim mestima u centru Montréala, da zadovolje svoju želju za novitetima kroz veliki broj inovativnih rešenja i da prate predstavanja i radionice koje su se dešavale u vreme trajanja festivala. Ovaj prestižni festival pored Montréala ima svoje odjeljke u 6 većih gradova Evrope, Azije i Amerike, i veoma živu saradnju sa institucijama i umetnicima širom sveta. U skladu sa svojim kritičkim istraživanjima etičkih, ekoloških i političkih pitanja, koja okružuju naprednu tehnologiju kroz umetničku praksu i kulturu, festival se sada sve dublje interesuje i za proširenu stvarnost, veštačku inteligenciju i pitanja održivosti i pristupčnosti muzičke i digitalne kreativne industrije. Ova istraživanja su podvučena samorefleksivnim pro-

pitivanjem uloge festivala u društvu, kroz aktivnosti MUTEK-ove inicijative „Future Festivals“.

U skladu sa tim na MUTEK-u je prikazan i imersivni XR performans „Animate“. Performans koji je na raskrsnicu između svega onoga što smo do sada videli kombinujući elemente običnog igranog komada i tehnologije, virtualne i proširene stvarnosti, fizičkog i digitalnog sveta. Gradnja performansi je skoro virtuelna i izvedena kroz interesantnu psihološku osmišljenu priču povezunu sa video i audio elementima. Unutar virtualne scene je, takođe, dobro osmišljen efekat transparentnosti 3D slike, koja se savršeno uklapa sa realnim obrisima glumaca i aktera na sceni.

Daniel i Laurie, uz dijalog i unutrašnji monolog koji nas uvodi u njihov zamršeni psihološki odnos, voze kroz predele Tablelands-a, dok na njihovom

radiju strimuje obaveštavanje o ekološkoj katastrofi, i kada stižu u Von Gros Morine, nacionalni park čija okolina izgleda kao površina Marsa, njihov diskrepantni privatni odnos nimalo ne nalazi na razrešenje. Zajedno sa virtualnom scenografijom, ogoljenom okolinom koja ne izgleda ni malo prijateljski i lepo, uvođe nas u pretpostavku kako bi jedna katastrofa mogla da izgleda.

Uraden po priči cli-fi „Animate“ svestrane kanadske umetnice Kate Story, performans „Animate“ je izazov za svakog gledaoca. U prvom delu dok sedi na panjevima zajedno sa glumcima u veoma intimnoj atmosferi, prisiljeni da slušaju njihovu nategnutu priču, i u drugom delu, gde sami postaju deo performansi i ulaze na (u) scenu. Publike šeta zajedno sa Danielom i Lori po maglovitom, kamenitom putu punom isparjenja do stenovitog pejzaža planinskog vrha gde se dešava kraj performansi i gde gleda-

jući sa strane, možete videti ljude sa VR cvikerima koji se trude da izbegnu nešto savijajući se i izmičići se kao da ih napadaju neki (za one bez tehničke opreme) nevidljivi, ali opasni objekti.

Kate Story je rodna spisateljica, izvodčica i koreografinja poreklom iz Njufaundlenda, kao i pozorišna/plesna umetnica, performer, poznata po svojim solo izvedbama ali i po međudisciplinarnoj saradnji sa drugim umetnicima. Dobitnica je mnogih nagrada. Godine 2022. njena cli-fi priča „Animate“ je razvijena kao impresivna izvedba/instalacija i izvedena na međunarodnom nivou.

Produciju ove XR kreativac radili su producentska platforma DISK e.V Berlin i Cris Salter. Cris Salter je profesor imersivne umetnosti i direktor Imersivnog umetničkog prostora na Univerzitetu umetnosti u Cirihu (ZhdK), profesor za dizajn i računarske umetnosti na Univerzitetu Konkordij u Montréalu i bivši ko-direktor Hekagram mreže za istraživačko stvaralaštvo u umetnosti, kulturi i tehnologiji, kao i suosnivač Instituta Milieuk u Konkordiji. Studirao je filozofiju i ekonomiju i doktorirao pozorišne studije sa istraživanjem kompjuterske muzike Univerziteta Stanford. Dobitnik je više nagrada i njegov umetnički rad viden je širom sveta.

Katarina D. Urošević

SVE ŽIVKE DOLAZE NA VLAST, SAMO AKO IM MI DAMO TU MOGUĆNOST

Ono što je svakako obeležilo ovu jesen, jeste tužni odlazak Jagoša Markovića koji nas je sve pogodio. U isto vreme naučio nas je da budemo zahvalni što smo neko vreme proveli sa njim, učili od njega o pozorištu – kaže poznati glumac Goran Jevtić.

Povoda za razgovor sa glumcem Goranom Jevtićem ove jeseni je i te kako mnogo, a u razgovoru za „Ludus“ podcrtao je samo neke dogadje...

- Iza nas je prilično turbulentna jesen, koja u mom slučaju protiče radno. Dobar deo dana provodim u probnoj sali Ateljea 212 gde istrajavamo na predstavi „Vanja, Sonja, Maša i ostali“ Kristofera Djuranga, u režiji Ksenije Krnajski. U međuvremenu, putujemo po festivalima sa predstavom „Pluća“ Dankana Mekmilana, u prevodu i režiji Ivana Vukovića i produkciji zemunskog Madlenianuma. Obeležili smo deset značajnih godina Nušićeve „Gospode ministarske“ u režiji Tatjane Mandić Rigonat, u izvođenju pozorišta „Boško Buha“. Lep jubilej sa kojim smo i mi sami u ansamblu bili zatečeni.

Susret sa dinamičnim Jevtićem proteklih dana svakako nije bilo lako ugovoriti. Pravdao se brojnim obavezama: novim probama, gostovanjima, predstavama... Ipak, osvrn na Živku Popović, sa kojom već celu deceniju živi pozorišnu magiju, a u susret obeležavanju 160 godina od rođenja Branislava Nušića, otvorio je prostor za razgovor.

Vi i uloga Živke tokom jedne decenije, to je....

- Kada rastete, srastete sa nekom ulogom, u mom slučaju sa Živkom Popović. Tokom decenije trajanja najbolje vidite koliko ste se promenili i vi kroz ulogu i koliko se uloga promenila kroz vas, i život koji je protekao tokom tih deset godina. Ono što je svakako obeležilo ovu jesen, jeste tužni odlazak Jagoša Markovića koji nas je sve pogodio. U isto vreme naučio nas je da smo zahvalni što smo neko vreme proveli sa njim, učili od njega o pozorištu. O tome kako magija i čarolija mogu da budu veliki i nezaustavljeni u Markovićevom daru. Naravno, bila je ovo i jedna od najtoplijih i najdužih jeseni u mom životu. Posećivao sam Bitef, gledao brojne predstave, budući da u Beogradu ima jako mnogo doličnih novih dela koja su premijerno izvedena tokom proteklih sezona. Velika radost mi je i kada vidim da se publiku vraća u pozorišta. To me posebno čini srećnim ove jeseni.

Iako je od nastanka komada „Gospoda ministarka“ prošlo više od veka, likovi kao što je Živka ministarka i dalje su aktuelni, tu su oko nas, preživljavajući sve sisteme, okolnosti i promene... A šta se promenilo tokom deset godina trajanja ove predstave?

- Tokom proteklih 10 godina i 200 izvođenja, koliko se igra „Gospoda ministarka“, promenila se tehnologija, moda, kostimi, sistemi, i nije se promeno čovek. Njegovi problemi, sve ono što nas čini dužno utkanim u naš nacionalni karakter. Kada proživate jednu predstavu 10 godina, shvatite zašto ona kroz 100 godina nije bila promenjena. Zato što tokom proteklog veka sve se mahom menjalo, ali sam čovek unutar sebe se jako malo promenio. Vlast je oduvek sa sobom nosila gramzivost, odsustvo empatije. Kada dodeste na vlast, čini mi se, vrlo brzo zaboravite odake ste poteckli, iz čega ste poteckli, zašto ste krenuli... Iz kojih plemenitih ideja se time bavite. Jednostavno postanete zarobljenik sopstvene udobnosti, pristanete na razne stvari. Vlast vas obujmi celog, osvoji vas kao virus, bolest i sve više sa

vama vlada. Tokom proteklih 10 godina koje su bile podjednako turbulentne, kao i verovatno svih 100 godina koliko ima da je napisana „Ministarica“ koja je prolazila razne faze i krize, vlast je ostajala ista i neprolazna u svojim moći. To ume čoveka i da uplaši, sa pitanjem kako je moguće da se ništa ne nauči, promeni. Publika i dalje dolazi da gleda „Ministaricu“ kao fenomen, kao dokument vremena. Na znam da li sam srećan zbog toga ili ne. Možda bih voleo da smo došli u vreme življenja da to nije tako aktuelno, ali bojam se da ta njena aktuelnost ne prolazi. Da će vreme koje nam sledi biti isto takvo. I verovatno, dokle god budemo mogli da nosimo te štikle, dok nam zglobovi i kosti to dozvoljavaju, toliko će se ta predstava i igrati, a onda će verovatno doći nova generacija koja će to opet igrati, jer vrzino koliko se plete oko nas.

Prvi ste glumac u preko 100 godina dugoj istoriji ove Nušićeve komedije koji tumači Živku Popović koja je sada, čini se, postala žanr svakodnevničce. Gde je srpska politika danas?

- Nisam sklon da verujem da postoje političari koji nisu ministarke, ili će to vrlo brzo postati. Verujem da su danas aktivisti oni, na strani politike, kojima treba verovati, osvešćeni ljudi koji se ne iz poddarstva bave problemima klime, sveta u kojem živimo. Džaba sve ako ne budemo imali gde da živimo, a bojam se da idemo ka tome.

Bojam se da su dolaskom na vlast kandže toliko jake, moćne. Takav aditiv koji teško možete da izbegnete: da postane suprotnost onome protiv čega ste krenuli. Politika je dosta teška stvar, bolje se ne petljati u to. Ponekad smo skloni da pomislimo kako ćemo mi da uđemo u to kolo da nešto promenimo. Nisam video takve primere. Uglavnom se desi da se stvari pokvare kada uđete u to blato. Čini mi se da je uvek bio manji problem postojanje Živki, koliko je veći problem naša spremnost da ih trpimo i da im budemo poslušni po svaku cenu. Nemam odgovor zašto je to tako. Mislim da se mogu razne Živke Popović zaobići, ako postavimo pitanje da li svaki autoritet zasluzuje da mu se bezpogovorno klanjam, da ga slušamo. Moramo da se probudimo i da shvatimo da svaki pojedinac ima svoj deo u toj slici. Svakako je za nas zdravije da se bavimo sobom, a ne Živkama. I ne zaboravimo, da sve Živke dolaze na vlast samo ako im mi damo tu mogućnost da na nju i dodu.

Kristofor Djurang za „Vanju, Sonju, Mašu i ostale“ nagrađen je Tonijem za najbolju dramu 2013. godine. Vanja i njegova usvojena sestra, Sonja žive mirnim i povučenim životom ispunjavajući sudbinu Čehovljevih likova čija imena nose. Ko je vaš novi scenski junak?

- Predstava je svojevrsni odgovor 100 godina kasnije na Čehovljeve komade i junake. Drama je pisana na zapadu, u takozvanoj zapadnoj kulturi. Dešava se u Americi, i u odnosu na to što se dešava u okviru jedne porodice 100 godina ranije na istoku, možemo da vidimo gde je ta osnovna ćelija ljudskog društva danas, i kako ona izgleda na zapadu. U ovom trenutku mi se čini da je najzanimljivija lenjost koju nose neki junaci. Njihove unutrašnje frustracije, ali i spremnost da se bude dovoljno lenj, spremjan da se živi na tudi račun. Da se iskoristi sve

Foto: privatna arhiva

ono što može da se „uštine“ u ovom i ovakvom svetu, a da se vrlo malo žrtvuje za sopstveni mir i udobnost. Moje uloge do sada uglavnom su bili nekakvi motori. Ovo sada je prvi put da je to, uslovno reče-

ali je i potpuna suprotnost. Kada dodete u pozorište i kada vam je nešto tako jako poznato kao što je Čehov, način kako se čita i otkriva, onda morate na sceni da uradite sve to u njegovoj kontri, što je pri-

Jesen, jubilej...

„Iza nas je prilično turbulentna jesen, koja u mom slučaju protiče radno. Dobar deo dana provodim u probnoj sali Ateljea 212 gde istrajavamo na predstavi „Vanja, Sonja, Maša i ostale“ Kristofera Djuranga, u režiji Ksenije Krnajski. U međuvremenu, putujemo po festivalima sa predstavom „Pluća“ Dankana Mekmilana, u prevodu i režiji Ivana Vukovića i produkciji zemunskog Madlenianuma. Obeležili smo 10 značajnih godina Nušićeve „Gospode ministarske“ u režiji Tatjane Mandić Rigonat, u izvođenju pozorišta „Boško Buha“. Lep jubilej sa kojim smo i mi sami u ansamblu bili zatečeni“, veli Jevtić.

no, trpna uloga: čovek koji ne bi izlazio iz svoje zone komfora, kojem je u redu da živi na račun svoje sestre, koji u tom svom malom zatvorenom sistemu ima oblike ponašanja koji su meni strani. Biće zanimljivo kako će se sve to sklopiti, napraviti. Svakako, igram sa divnom ekipom, od Katarine Marković, Milice Mihajlović, Isidore Minić... do mlađih glumaca Đorda Kadijevića i Natalije Stepanović.

Kako se „Vanja, Sonja, Maša...“ uklapaju u vašu scensku poetiku?

- Kako su iza mene sada već tri duo drame od „Pluća“ do „Gospode Ajnštajn“ Snežane Gnjidić, u režiji Karin Rosnićek, do „Akademije smeha“ Koki Mitani, u režiji Milice Kralj, ovo je moj svojevrsni povratak u ansambl predstavu i moram da priznam da mi jako prija. Mnogo istražujemo, radimo jer treba sve te nivoe otkriti, povezati. Moj novi junak ima oblike ponašanja koji su mi strani. Liči na Čehova,

lično zahtevno, ali i zanimljivo. E, to najviše volim u pozorištu: kada se sve ne završava na probi, već i te kako posla ima i pre i posle aktivnog procesa. Kada još dugo razmišljajuš šta trebaš i možeš da uradiš, i tako čekam premjeru 1. decembra.

Ništa manje izazovan zadatak nije bila ni drama savremenog japanskog pisca Koki Mitanija „Akademija smeha“, zasnovana na istorijski istinitim činjenicama. Kakav je ovo glumački izazov, budući da je u pitanju komedija koja se bavi pitanjima slobode govora i umetničkih sloboda, odnosom vlasti prema pozorištu, ali i pitanjem cenzure i lične i umetničke gradanske hrabrosti?

- „Akademija smeha“ sa izvanrednim kolegom Urošem Jakovljevićem, u režiji Milice Kralj, došla mi je kao kruna u toj trilogiji. U pitanju je izvanredna komedija: tema koja je inspirativna da se njom bavite, ali je bilo i mesta i prostora da se ra-

zvje sve ono zbog čeka volim pozorište i zbog čega se bavim njime. Ova priča podjednako je satkana od onoga što se zove tehnika u izvođenju, ali i vrhunsko emotivno izvođenje, naravno, sve to u komediji koja je meni bliska, koju volim. U isto vreme znam i koliko je to težak zadatak. Rad na ovoj predstavi bio je toliko uzbudljiv i lep, išli smo srcem u tu priču, bez ikakvih kalkulacija. Jednostavno smo želeli da ispričamo tu priču u svetu cenzure, autocenzure. Ono u šta mi verujemo, a to je da pozorište može da bude oblik i način borbe i sa samim sobom i sa svetom. Pozorište može da te pročisti u toj katarzi smeha, ali i suza. Na kraju se ispostavilo da smo napravili predstavu koja jako dobro korespondira sa publikom, koju i mi obožavamo da igramo. Osećate se zaštiteno na sceni. Ta scena „Petar Kralj“ Ateljea 212 jedna je od najlepših, najintimnijih, meni omiljenih. Živeti, disati sa stotinu ljudi koji sa vama prožive tu priču, taj japanski stil pisanja, što je retkost na beogradskoj sceni je dodatna blagodet.

Imamo li pravo na smeh, komediju u kriznim vremenima?

- Imamo obavezu na smeh, posebno u kriznim vremenima. Smeh vam dode da suplement na hranu. Kao dodatni C vitami, D vitamin kada vani ne ma mnogo sunca: tako ja doživljavam smeh u pozorištu. Može da bude zaista terapeutka stvar. On je proizvod autoironije, ironije i sagledavanja sveta u smislu da ti je lakše da taj svet podnesuš. Dok smo radili ovu predstavu, često sam se sećao Andrića koji je kazivao da kroz život treba ići sa osmehom stjardarice koja zna da sa avionom nešto nije u redu. Eto tako posmatram važnost i uticaj smeha na čovekov život.

Milica Kosović

NE GLUMI, VEĆ JESTE

Šarlot Rempling boravila je u Novom Sadu da bi, u okviru Šekspir festivala, odigrala, kako su organizatori napisali, predstavu, „Šekspir/Bah“ pariskog teatra „Centre International de Créations Théâtrales/Theâtre des Bouffes du Nord“

Za razliku od Kana, gde je bila obučena i našminkana krajnje kamski, pred novinarima u Novom Sadu, pojavila se obučena kao da je upravo olijušila vreću krompira. Bila je distancirana i daleka, nezainteresovana. Čak je izgledalo da je pomalo i ljuta što mora da odgovara na pitanja, na koja bi u startu dala vrlo odsečan odgovor, ali odmah u nastavku, kao da oseća krijući zbog toga, ublažila bi sve tako što bi se njen odgovor pretvorio u prilično zanimljiv mini esej o glumi. Esej za razmišljanje. I to je bio trenutak kada se Šarlot Rempling razotkrivala kao svetska glumica *par excellence*. Ne tek obični „izvođač glumačkih radova“, već glumica – misionarka. U tom trenutku bilo je jasno da u Srbiju nije došla glamurozna filmska diva na zaslaku karijere, već neko ko duboko senzitivno, bez velikih fraza i lepih reči, promišlja život – svoju prošlost, sadašnjost i budućnost.

Šarlot Rempling boravila je u Novom Sadu da bi, u okviru Šekspir festivala, odigrala, kako su organizatori napisali, predstavu „Šekspir/Bah“ pariskog teatra „Centre International de Créations Théâtrales/Theâtre des Bouffes du Nord“. Došla je u pratinji rediteljke i violinčelistkinje Sonje Vider Aterton koju i nastupa sa njom.

Teško da bi se kritički išta važno moglo reći o ovom, ipak pre performansa, nego predstavi. U njemu režije baš i nije bilo. Bah u izvedbi Atertonove bio je korektan. Bila je lepa video projekcija prepeva Šekspirovih soneta, na srpski (izuzetan prepev Danijele Kambasković Švarc), koja se videla na zidu iza izvodilaca, a bilo bi još bolje da je odabrani font pomagao, a ne odmagao publici u čitanju i da čirilično slovo „z“ u latiničnom tekstu nije ubudalo oko gotovo u svakoj reči.

No, to nije smetalo publici da uživa u Šekspirovim sonetima različenim kroz Bahove note, što ukazuje da se ona i te kako razume, i u Bahu, i u Šekspirove sonete. Druga je, naravno, priča što život svakodnevno demantuje prethodnu tezu, kako ovde kod nas, tako i u svetu – da Šekspira svi spominju, ali ga sušinski nikо ne čuje, niti razume.

A dan uči poetskog dijaloga Šekspira i Bahu na sceni SNP, što je, inače, briljantna ideja, Rempling je, u susretu s novinarima, kazala:

„Blizak mi je Šekspir, ali me nikо ranije nije zvao da odigram bilo koju od njegovih junakinja. Ne znam da li bih mogla da prihvatom jer nisam šeksprijanska glumica. Ja sam izvođač Šekspirovih soneta. Kod ove predstave najdražje mi je što to nije klasično pozorište, već soneti prožeti mu-

zikom koji bude divne senzacije, kako u meni, tako i kod publike. Ti soneti iskazuju sve istine, oni su neke su od najlepših ljubavnih pesama ikad napisanih. Izazivaju reakciju kod svakoga, i to mi je najdraže u pozorištu.“

Nekad i danas

„Šezdeset i sedamdesetih prevazilazili smo granice, otvarali vrata za nove ideje, stvarali nešto što da tada nije bilo video. Osećali smo da radimo nešto drugačije, živeli smo kroz film. Postojala je prava sloboda, i tada su nastali neki izvanredni filmovi: inteligentni, istraživački, koji su bili način da nove ideje zažive i da prenesemo publici naša osećanja. Srećna sam što sam bila deo toga. Kako su vremenom tehnologije počele da napreduju, promenio se način na koji se snimaju i razumeju filmovi, a pojavili su se i cenzura, politička korektnost... Uverena sam, ipak, da uvek postoji način da se iskaže svoj stav. Nadam se da će nezavisni stvaraoci nastaviti da predstavljaju svoje ideje, bez obzira na sve i da će donositi promene i drugačija osećanja kroz film.“

Biti školovan glumac

„Nisam školovana glumica. Šezdesetih godina prošlog veka, praktično sam s ulice stupila u svet glume, što za teatar nije baš dobra preporuka. Bila sam veoma mlada. Primetili su me na ulici i stavili pred kameru. Nisam tada sanjala da će to biti nešto čime ću se baviti ceo život. Sebe sam videla kao dobrog vojnika koga voli

Sonja Vider Aterton, Šarlot Rempling i Nikita Milivojević prilikom susreta s novinarima u Novom Sadu, foto: Jelena Ivanović

kamera. U to je vreme Evropa, u kojoj sam najviše radiла, bila interesantna za film. U pozorište sam ušla mnogo kasnije. Igrala sam u tri predstave i shvatila da mogu da budem dobra pozorišna glumica, da kroz teatar mogu da uđem u duše ljudi. Pozorište je drugačiji medij, drugačija forma od filma, potpuno drugačija vrsta putovanja. Nekada je film prevladavao u mom životu, a danas, kada radim neku predstavu, najbolje je u tome što joj mogu posvećeno samo određeni period.“

O politici – ne

Mislim da me film „Noćni portir“ nije stvorio kao glumicu, već pre definisao kao glumicu. Taj film nisam radila zbog politike, već zato što je to bila dobra priča. O njemu smo tada, kad smo snimali film, pričali upravo u tom smislu. Znala sam da je u pitanju istinita priča, ali o nacizmu tada nisam znala ništa. Rodena sam 1946. godine i samo sam želela da tu divnu ljubavnu priču prenesem na ekran, a ne da pričam o politici. Tako je i danas. Ne bih želela ni da ovaj razgovor danas iskoristim kao platformu za političke razgovore.“

Moć glumca

„Glumac nema moć da nešto menja, to mogu producenti i reditelji. Sebe sam videla samo kao glumicu u filmu, nekoga ko se prilagođava onome o čemu film govori i kako reditelj želi da ispriča tu priču. Neke moje junakinje su loše kao ličnosti, a neke su dobre. No, sve sam uloge radila iz različitih delova sebe. Tako da su svi moji likovi različiti delovi mene. Kad pogledam kroz karjeru, kao da imam mnogo, mnoga imena. I birala sam likove koje mogu kroz sebe da provučem, kroz koje mogu da ži-

vim, a da to budu njihovi životi, bilo da su pozitivni ili negativni.“

Demoni

„Koliko god da je kompleksna uloga, uvek sam se trudila da pruzim ono što nosim u sebi. Čovek se nekad bori s demonima u sebi, a kroz ulogu ste ponekad u mogućnosti da ih izbacite iz sebe. Neki bi rekli da je svaka nova uloga na neki način terapija, jer istražujete najintimnije delove sebe i svoje psihe. Ne bih se sasvim složila s njima, jer na glumu je da odredi koliko daleko će ići. Sa sobom sam se borila i pišući o sebi, ali kao vrlo mlada, do dvadesete godine, i, zanimljivo, o sebi sam pisala na poetičan način.“

Ne glumiti, već biti

„Nikad sebe nisam smatrala glumicom. Prosto sam sebe smeštala u tudu kožu i predstavljala ono što osećam. Možda zvuči pretenciozno, ali uvek sam to bila ja! Damas sam samo starija verzija sebe... Još uvek sam dete, adolescent, hipik, mlada žena, ali možda sam samo malo pametnija, mudrija, ljubaznija i blaža prema sebi.“

Snežana Miletić

P. S. Možda je ovo Šarlot Rempling bio tek treći Šekspir u životu, bar tako je sama rekla, ali sigurno neće biti i poslednji. Čini se to, sudeći po reakcijama direktora Šekspir festivala Nikite Milivojevića, koji je to nekako diskretno nagovestio, pa je vrlo moguće da ćemo u nekoj skorijoj budućnosti gledati Šarlot u nekom čortanovačkom Šekspиру, dok velelepnom čortanovačkom dolinom brodovi Dunavom brode, a vozovi u daljinu...“

POZORIŠNA KRITIKA I DOMAĆI FESTIVALI

Kakvi su Okrugli stolovi kritike na našim festivalima

Uopšto društvenoj atmosferi u kojoj informisanje postaje (sve agresivnije) propaganda i u kojoj je sve manje prostora za ozbiljnju analizu bilo jedno elementa aktuelne stvarnosti, ne treba da čudi što je i ovdje pozorišna kritika dospela u kruž. Nije to, uostalom, slučaj samo kod nas, a ovakvo stanje nije karakteristično jedino za društveno-političke situacije kakve je ovdješnja. Nakaradno uspostavljeni vrednosni i obrazovni sistemi, komercijalizacija i tiranija trke za zardon, insistiranje na uspostavljanju samoodrživih modela kulturnih politika i uređivačkih koncepcija u medijima, zabava koja brutalno smanjuje kulturu, ali i generalna marginalizacija kritičkog diskursa, određuju globalnu sliku sveta u kojem pokušavamo da živimo.

Kod nas je svojevremeno sve počelo ukidanjem rubrika kulture u medijima, nastavljeno je gašenjem stručnih časopisa, a danas su kritiku ukinuli čak i oni mediji koji su koliko do juče bili simboli bastiona kritičarskog razmatranja i ozbiljne, stručno utemeljene analize umetničkih dela. Ovako definisana stvarnost se, naravno, morala reflektovati i na domaće teatarske festivale. Nekada atraktivni okrugli stolovi kritike, često uzbudljiviji i od nekih predstava izvedenih u okviru festivalskih programa, svojevremeno prostori za stručne analize i prilika da

uzbuđljivih analiza. Takvi razgovori su, naravno, podrazumevali verzirane i veštne voditelje, aktere i autore predstava koji su bili istinski zainteresovani da *učestvuju* u diskusijama, da *čuju* mišljenja kritičara i gledalaca, ali su predviđali i prisustvo „dežurnih kritičara“, najčešće mladih početnika koji su bez zabora i pardona, iskazivali svoje stavove. Tako su se radale diskusije koje je najšira publika rado posećivala, a tako je bivala i formirana atmosfera

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

u kojoj su se gledaoci festivalskog programa javljali da kažu svoje mišljenje, rassterećeni strahu da će svojom nestručnošću nešto da pokvare ili će nekoga da ugroze. Danas takozvani obični gledaoci nisu zainteresovani za razgovore o predstavama, a na okrugle stolove veoma retko svraćaju.

Treba li podsetiti da je, osim potpisnika ovog teksta, nekadašnja praksa svojevremeno iznedrila neka od da-

nas najistaknutijih aktera naše pozorišne kritike i teatarske scene, te da je, u najmanju ruku, doprinela njihovoj afirmaciji. Među takvima su, recimo, Ivan Medenica, Miroslav Miki Radonjić, Željko Hubač, a svojevremeno Boško Milin i Miomir Petrović, koji su svoje kritičarske debije imali upravo na Okruglim stolovima Sterijinog pozorja. Istina, tada su postojali i takozvani omladinski mediji, pa su mlađi imali gde da „ošte“ svoja kritičarska dela pre no što stupe u veliku arenu domaćeg teatarskog života. Osim uredništava ovih medija, tada su iza prvih javnih nastupa tada mlađih kritičara slike stajale i festivalske direkcije festivala, svakako ne uvek srećne zbog istupa omladincata koje bi, ipak, pozivale na festivale.

Ako ćemo pravu, danas ni direkcije festivala nisu već zainteresovane za preveliku „talasjanu“ koja bi bila inicirana ovim razgovorima, niti ih previše zanima istinska analiza onoga što su njihovi selektori ponudili, no ovaj problem valja razmatrati u mnogo širem kontekstu jer se time stavova i, neretko, selektorskih kompromisa i kalkulacija. S druge strane, iz ugla interesa i očekivanja festivalskih direkcija mnogo su poželjnija pitanja koja se tiču nastanka produkcija, afirmativne konstatacije kritičara i aktera „okruglih stolova“, kao i benigni, sušinski nezanimljivi privid razgovora, nego bilo kakvo preispitivanje ili istraživanje onoga što čini suštinu predstave. U ovakvoj postavljenom kontekstu mišljenje publike je postalо irelevantno

i najčešće je svedeno na glasanje gledalaca za predstavu koja će biti proglašena za najbolju, „po mišljenju publike“.

Iako nema nikakve sumnje da su ovakva „žiriranja“ gledalaca dragocena za izgradnju festivalske atmosfere, da su korisna i jer ukazuju na prirodnu razliku između horizonta očekivanja najšire publike, s jedne, i stavova stručnog žirija, s druge strane, ova distinkcija u fokus stavlja i pitanje ko zapravo čini stručni žiri naših festivala. Da li su to uistinu predstavnici struke – glumci, reditelji, scenografi, kostimografi, dramski pisci, dramaturzi, autori scenskog pokreta i govora, kritičari, teatrolozi...? Ili se i na ovom planu mešaju različite kompetencije pa se briše razlika između kritičke analize i impresija i utisaka.

U ovako nastojao zbrici uistinu su retki domaći festivali koji su istražnici u organizovanju ozbiljno utemeljenih razgovora za okruglim stolovima kritike, u angažmanu relevantnih stručnih kadrova kao moderatora, spremnih da u ove razgovore uključe i dežurne kritičare koje će, napokon, ako bude potrebno zaštiti svojim autoritetom.

Ne treba, međutim, biti preterano domišljat da bismo predviđeli što nas čeka ako i u pozorišnom životu i umetničkoj praksi dozvolimo ukidanje kritičarskog diskursa, pa i ove delatnosti prepustimo diletantizmu, nestručnosti. Uostalom, već smo svedoci da je u segmentima važnih medija teatarska kritika prepuna neuskosti sa-mozadovljivih i agresivnih samoreklamera.

Aleksandar Milosavljević

INDIVIDUALNA I DRUŠTVENA PATOLOGIJA SU POVEZANE VIŠE NEGO ŠTO BISMO ŽELELI

Zbog Martinog fanatičnog samouništavanja koje personificira savremenu neurozu neuspeha, i zbog njene kompulzivne zavisnosti od seksa i alkohola, kritičari su šezdesetih godina pisali da je „Ko se boji Virdžinije Vulf“ predstava samo za vulgarno orijentisane žene. Nisu shvatali da je to subverzivna drama u kojoj je žena prvi put postala aktivna figura. Nije bila samo podrška muškarcu, već ravnopravan gubitnik. Pametna, pijana, energična, vulgarna žena jednostavno ne može biti protagonistkinja drame sa kojom bi se žene tog vremena trebale identifikovati. Međutim, žene današnjice mogu itekako. Toksični opsessivni odnosi, ponižavanje, psihičko mučenje često prelaze granicu ludila i kulminiraju u patologiji i fizičkom nasilju. Paralele s modernim partnerskim odnosima, gde se u ime ljubavi vodi borba za dominaciju su mnoge – kaže čuvena slovenačka glumica Nataša Barbara Gračner

Prvakinja drame SNG Ljubljana u čijem je kvantitetom i kvalitetom bogatom opusu čitav niz rola kojima je osvojila i publiku i kritiku. Pomenimo tek one u predstavama „Ko se boji Vrdžinije Vulf“ (režija Ivica Buljan), „Braca Karamazov“ (režija Mila Korun), „Mletički trgovac“ (režiju Eduard Miler), „Jugoslavija, moja dežela“ (režija Ivica Buljan)... Ovdanjsko publiku imala je priliku da je gleda i na Bitefu u ostvarenjima „Ali strah jede dušu“ (režija Sebastijan Horvat), „Biblijia, prvi pokušaj“ (režija Jernej Lorenc). Njen je neverotovan dar zabilastao i na malim i velikim ekranim „Pero“ režija Damjana Kozola, „Jezero“ režija Klemen Dvornik i Matevža Luzara, „Zbudi me“, režija Marka Šantić, itd.).

Uspešno se bavi profesurom, odnosno pedagogijom, a u oktobru bila je i član Bitefovog žirija.

Hroničari beleže da je nakon diplomiranja mogla da bira između ponuda nekoliko pozorišnih kuća, da je odabrala Slovensko mladinsko gledalište jer ju je tamo pozvao čuveni reditelj Eduard Miler, te da je posle sedam godina postala član drame SNG Ljubljana.

Kako su mediji zabeležili, pozorišni znaci regionala, a i šire, apostroforaju njen vanredan glumački volumen, posvećenost, sjajna izvedenja... Uvek nova, tačna, inspirativna, svoje brojne role vajala je duboko, slojevit u tako prijemčivo, čineći da od krvi i mesa postanu i neizgovorene slutnje, i pritajene ideje, i damari bića koji određeni lik čine takvim kakav jeste.

Razgovor za „Ludus“ dogovoren je u vreme Bitefa a potom, zahvaljujući internetu, rađen na relaciji Beograd – Ljubljana.

Bitef je za nama, bili ste u žiriju. Sa ovom nevelikom vremenskom distancicom – kakvi su utisci o festivalu?

– Kad sam dobitak poziv, malo sam se preplašila da li će moći obaviti taj zadatak. Naravno, osećala sam se vrlo počašćeno, jer je Bitef, sa svojom pedesetogodišnjom tradicijom, konstanta na svetskoj mapi festivala izvođačkih umetnosti. Ali strah je bio nepotreban. Cela festivalска ekipa je bila izuzetno posvećena, radna atmosfera među oceњivačima puna poštovanja i konstruktivna, pa i predstave su bile uvijek rasprodane. Biti deo tog homogenog društva koje se kreće po različitim mestima i prisustvuje životu u fiktivnom obliku je čisti užitak. Osećaj izolacije od sveta je trenutno zastrašujući, pa su takva utiča, gde se okupljamo i prepustimo nečemu da nas smiri ili izuze, još potrebni. Te duševne oaze su na Bitefu tako raznolike da je bila izuzetno teška odluka u vezi sa dodelom nagrada. Videli smo nekoliko stvarno dobrih predstava sa tematskom linijom okrenuto problemima savremenog sveta, nekoliko inovativnih pristupa unutar estetskih dostignuća, koji daju smisao i postavljuju pitanja o etosu savremenog čoveka, snažnu konceptualnu društveno-političku kritiku, koja ipak, uglavnom u jednoj ili dve predstave, ostaje sa slabom interpretativnom eksprezijom samo u polju konceptualnih skica. Možda sam, kada su u pitanju izvedenja predstava, toliko zahtevna jer sam kao glumica deo kreativnog procesa režijskih poetika, u koje ulazim sa svestranošću da ih treba obogatiti i nadograditi. Jer, prisustvo na sceni mora odražavati mnogo više od samog koncepta projekta.

Po povratku u Sloveniju šta je „zaigralo glavnu ulogu“ u vašem profesionalnom životu. Neka nova rola? Profesura?

Nataša Barbara Gračner, foto: Peter Uhán

– Ove godine mentoriram novu generaciju studenata dramske igre na AGRFT-u i igram u pet predstava različitih pozorišta. Početkom decembra imam premijeru u Čankarjevom domu, po tekstu Jeanne Morboeufa „Šta se desilo s Betty Dejvis i Džon Kroford?“. Duhovita pismena korespondencija holivudske diva, koje tokom snimanja filma „What Ever Happened to Baby Jane?“ osećaju bol i strah zbog objektifikacije i pasivizacije žene, jer ih kao ikone fabrike snova skidaaju sa trona zvezda. Odličan tekst, sjajna koleginica Jana Zupančič, a u autorskom timu čak dvojica Beogradamina: režiser Nikola Ljuci i scenograf Lazar Bodrožić.

Raznim ulogama osvojili ste i kritiku i publiku u regionu, ovdanjsku (beogradska) još pamti neka vaša izvedenja. Da li će vaša Marta tij. predstava „Ko se boji Virdžinije Vulf“ u režiji Ivice Buljana, kako se nezvanično može čuti, gostovati u Beogradu?

– I ja sam čula da dolazimo u Beogradsko dramsko pozorište. Bili bi veoma srećni ako se to gostovanje ostvari, i iskreno se nadam da ćemo se videti.

Ko je i kakva je Marta iz vaše vizure? U kom i kakovom smislu se taj lik i taj komad prepiše sa našim životima danas?

– Zbog Martinog fanatičnog samouništavanja koje personificira savremenu neurozu neuspeha, i zbog njene kompulzivne zavisnosti od seksa i alkohola, kritičari su šezdesetih godina pisali da je ovo predstava samo za vulgarno orijentisane žene. Nisu shvatali da je ovo subverzivna drama u kojoj je žena prvi put postala aktivna figura. Nije bila samo podrška muškarcu, već ravnopravan gubitnik. Pametna, pijana, energična, vulgarna žena jednostavno ne može biti protagonistkinja drame sa kojom bi se žene tog vremena trebale identifikovati. Međutim, žene današnjice mogu itekako.

Toksični opsessivni odnosi, ponižavanje, psihičko mučenje često prelaze granicu ludila i kulminiraju u patologiji i fizičkom nasilju. Paralele s modernim partnerskim odnosima, gde se u ime ljubavi vodi borba za dominaciju su mnoge – kaže čuvena slovenačka glumica Nataša Barbara Gračner, čak i osećaj zavisnosti, čak

i inteligentnim ljudima, sprečava da se razdvoje. Samo ovako lucidna i duhovita osoba može napisati tako kompleksnu dramu međuljudskih odnosa, koja kroz preteranost emotivnih stanja pruža glumcima punokrvne likove koje mogu naseliti krvavom unutrašnjosti. Marta me ispunjava i zato što nakon dugo vremena igram s Brankom Šturejem i ponovo saradujem s Ivicom Buljanom.

Marta i Džordž svojevrsno rešenje svog komplikovanog odnosa pronađaze u iluziji o imaginarnom detetu, i to su trenuci kada su najbliži. Može li se uopće tako živeti?

– Da, u pravu ste. Najviše ih povezuje njihov imaginarni sin, koga nisu mogli biološki ostvariti. Veza s maštarjom je jedina nit koja ih održava u životu. „Nekada su ljudi verovali u božanstva. Onda su došle revolucije – industrijska, francuska, fajdovska, marксistička. Bog i Čudotvorni su nestali. Za pojedinca je to veoma teško i neprljativo. Sve što mu preostaje je „maštarja ili samoproučavanje“, rekao je Olbi. I to je u posleratnom američkom društvu, kao i danas, isto izazovno pitanje. Kako uopšte možemo preživeti bez iluzija, da nas društveni pritisci i očekivanja ne guše? Imaginarni svet kao krajnji oblik bekstva, u ovim trenucima

svakako je jedan od spasilaca za povlačenje iz zastrašujuće stvarnosti.

Šta Vam je najbitnije kad radite neku ulogu? Kako tragate za likom? Kako ga oblikujete?

– Samo delovanje iz antilogosa pruža mi priliku za neочекivane dimenzije stvarnosti. Zato se tokom procesa stvaranja uvek trudim da isključim svoj um. To je za mene naporan proces, jer imam sklonost ka analitičkom prefekcionizmu, što sputava moj kreativni nagon. Ali kada se prepustim beskonačnosti i postanem sredstvo kosmičkih sila, u meni se bude mnogostruktost. Pesojeve mnogostruktosti. Radi se o ekstatičnom formiraju mnoštva, koje se probudi ispod obloga urbanog života. Sve postaje istovremeno stvarno i imaginarno, fluidno i metamorfozno. Ponekad u tom zbrkanom nizu znakova mogu da uočim nešto novo, čega se uhvatim i tako naoružana pokušavam da udem u emocionalne, misaone i obrasce ponasanja likova koje naseljavam, ili me oni naseljavaju... još uvek se pitam kako je s tim. Ali ponekad stvarno otkrijem nešto što nisam nikada ranije znala ili osećala. I to „nešto“... ne znam, možda je to samo spontana reakcija ili moć transformacije suočavanja sa samim sobom... ali zbog tog „nečega“, meni je moj posao najlepši na svetu.

Koje su po Vašem mišljenju ključne odrednice današnjeg pozorišnog života u Sloveniji?

– Nastaju nove prakse koje se pružaju na intermedijalne i druge savremene umetničke izrade, povezujući se kreativno i u polemičkom društvenom kontekstu sa upotrebljom novih tehnologija. Ovo uključuje inovativne online projekte, instalacije i performanse, koji pokušavaju opstatiti, pre svega u vaninstitucionalnim prostorima, suočavajući se s nepovoljnijim odnosom koji im država pruža. Situacija prekarnih radnika i samozaposlenih u kulturi u Sloveniji je zaista alarmantna. U pozorištima se polako vraćamo pričama i ponovo uspostavljamo teatar glumca, što me izuzetno raduje. Imamo raznolike pristupe odličnih reditelja mlade i srednje generacije, koji glumcima pružaju dobar teren za kreativno izražavanje. I naravno, imamo i izvanredne glumce, s kojima je zajedničko igranje čisti užitak.

Kada smo razgovarale za „Blic“, tokom Bitefa, u osvrtu na ono što obeležava društvenu realnost i svakodnevnicu ovih prostora rekli ste: „Ksenofobija, konzervativizam, kriza zapošljavanja, glad, siromaštvo, korumpirane političke aktivnosti, polarizacija društva i podrivanje osnovne socijalne pravde uništavaju elementarne moralne norme i tako se u ljudima, u narodu skuplja i taloži kompleks poniranja. A to je fantastična baza da narod bude tih i poslušan“. Kuda to vodi? Može li se ohićan čovek tome odupreti?

– Ne može, ako je Čovek. Jer ako je Čovek, onda nema takve odvratne karakteristične osobine i nema odbrambene mehanizme koji bi ga štitili od monstruma ovog izgubljenog vremena. Sve to vodi u propast, nažalost, stvarno ne vidim drugi put. Ali kao što bi rekao naš Srećko Kosovel, „sve umire u zlatnoj melankoliji večeri“.

Tatjana Nježić

STRAH JE PONIŽAVAJUĆI I

Sofoklov stih, mislim da je iz Antigone, kaže: „Pun je sile svet, ali ništa od čoveka jače nije“. Pa da ga malo adaptiram, kao mlađi reditelji Šekspirove tekstove, i da kažem: ali ništa od pozorišta jače nije. Ne, stvarno, evo, recite sami... Mogu da mu rade sve što hoće, kao što mu i rade, ali džaba, jer, gde god stane glumac i počne da glumi nešto, ili nekoga, ili sebe, odmah će stati i neko da ga gleda i eto pozorišta. Mogu ih rasterati redari, može ih odgurati gomila, poprskati cisterna gradske čistoće, ništa za to. Čim se izbave, nastaviće. I ovaj da glumi i onaj da ga gleda. Zbrku i nevolje prave najviše oni koji bi da zlom voljom i pritiskom vladaju pozorištem. A za to treba imati puno dara, i najviše ljudskosti. To bi trebalo uneti u neke pravilnike. Ne zaboravimo: pozorišna umetnost je humanistička praksa, a ne političko-korporativna roba... – kaže Vida Ognjenović.

Foto: M. Dragićević

Čuvena rediteljka, književnica, poznata je kako po brojnim dramskim komadima, režijama, pričama i romanima takođe, tako i po neverovatnoj energičnosti u ruhu smirene istrajnosti. Uspehe je nanišala i u diplomatski, pedagogiji, rukovodstvu domaćeg i svetskog PEN-a...

Ako bi u par reči trebalo sazeti, mogli bi reći: žena – pogonska sila, dama beskompromisne hrabrosti, čovek britke misli, uvek i u svemu punog dah, ličnost kojoj je kreativnost i uporištvo ishodište, a najviše ljudske vrednosti neprikosnoveno znamenje.

Ko god je dodira imao sa bilo kojim njenim delom, izmedu ostalog, sreću u oči sa činjenicom kako joj se reči klanjanju, i sa radošću joj služe kao retko kome.

Letos je Novi tvrdava teatar, renomirani ambijetalni festival koji je osnovana i na čijem je čelu, imao svoje jubilarne dečete izdanje; u oktobru je (uz Vladu Keroševića i Zijaha Sokolovića) bila u žiriju 40. Internacionalnih teatarskih susreta u Brčkom; niz je još drugih aktivnosti preokupira, ali je, kaže za Ludus puna srca, sama od sebe otela vreme.

Kada smo se dogovarali za razgovor kretali ste u Brčko na Internacionalni pozorišni festival. Kako je protekao?

- Četrdeseti jubilarni Festival se održavao u uzbudljivoj festivalskoj užurbanostu, kao što i treba. Odlična organizacija, bez napetosti i nabudžene panike. Sve se održalo prirodno i u atmosferi neke prijateljske, svečane razdrganosti. Svake večeri prepuna sala, publike svih uzrasta, sem male dece, naravno. Mnogo mlađih i u sali i na sceni. Srdačni aplauzi, duboki nakloni zajapureni glumaca, ma baš lepo kad vam kažem. Činilo mi se da srce ovog porečnog grada uzbudeno damara u ritmu festivala. Svako popodne sam išla na Savu, pa mi je na mahove izgledalo da i ta moćna reka kovila i nadire festivalski snažnije prema izvoru. Inače, preko Save na drugu obalu grada vode tri mosta od kojih se jedan zove „Ženski“. Sigurno su ga gradile žene, šali se jedan moj prijatelj dok prelazimo preko mosta. Ne, kažem ja, da su ga žene gradile bio bi sav od čipkanih lukova.

Festival je okupio predstave iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Hrvatske. Šta je odlikovalo selekciju?

- Poželjna i, očigledno, tražena raznovrsnost. Pozorišta iz manjih i velikih gradova, svako veće potpuno drugi ansambl, iz dana u dan blizu više od stotinu glumaca. Među njima mnogi koje Brčanska publika prvi put gleda. Ne, stvarno, taj Festival je prava pozorišna svetkovina.

Možemo li se, povodom festivala u Brčkom, dotaći i teme – lice i naličje savremenog pozorišnog života u regionu?

- Možemo. Na ovom festivalu smo gledali repertoar od tri kamerne savremene drame Ivora Martinić, Ivane Vuković i Romana Sikore, pa dramatizacije Andrićevog romana, Gospodica, pa zatim komedija naših klasičnika, starijeg Nušića i mlađeg Dušana Kovačevića, pa do Eshilove *Orestije*, antičkog spektakla u modernom izdanju. I, na osnovu ovog uviđa slobodno možemo reći da naš region ne pati od pozorišne malokrvnosti.

Stvarno tako mislite?

- Dobro, neću da kažem da smo najbolji i najlepši, taj rečnik ostavljam političarima, neću da kažem da nemamo problema, imamo ih, imamo! Znam ih dobro. Neke i sami pravimo, ali ipak, predstave su nam dobre, a to je najvažnije. U mnogim slučajevima su bolje od nas. Slučajno mogu da napravim poređenje sa predstavama koje sam početkom oktobra videla na evropskom Festivalu u Budimpešti MITEM-u, na kojem je u takmičarskoj selekciji predstava *Edip*, Jugoslovenskog Dram-

skog Pozorišta iz Beograda, u režiji Vita Taufera bila vrlo, vrlo zapažena.

Šta karakteriše ovdašnje pozorište?

- Odlični glumci, raznovrsnih glumačkih profila, zanimljivi i hrabri reditelji čije su i greške maštovite, pozitivna energija proba. Esnfiska uobrazenošć, mada ne nadmenost. Malo imamo onog pozorišnog šoderu, raznetljivih narcisa i kabotena. Taj glumački i rediteljski korov je skoro iskorenjen kod nas. Ovakvo nas ja vidim možda kroz prste iznutra, a ko zna kako delujemo onima spolja. A nije da nas nije briga za to.

Sa kojim se, što bi rekao Rastko Petrović, silama nemerljivim naše pozorište hvata u koštač i koliko (ne)uspeva?

- Evo da odgovorim Sofoklovim stihom, mislim da je iz Antigone: „Pun je sile svet, ali ništa od čoveka jače nije.“ Pa da ga malo adaptiram, kao mlađi reditelji Šekspirove tekstove, i da kažem: ali ništa od pozorišta jače nije. Ne, stvarno, evo, recite sami... Mogu da mu rade sve što hoće, kao što mu i rade, ali džaba, jer, gde god stane glumac i počne da glumi nešto, ili nekoga, ili sebe, odmah će stati i neko da ga gleda i eto pozorišta. Mogu

NE TREBA MU DATI MAHA

ih rasterati redari, može ih odgurati gomila, poprskati cisterna gradske čistoće, ništa za to. Čim se izbave, nastaviće. I ovaj da glumi i onaj da ga gleda. Zbrku i nevolje prave najčešće oni koji bi da zlom voljom i pritiskom vladaju pozorištem. Za to treba imati puno dara, a najviše ljudskosti. To bi trebalo uneti u neke pravilnike. Ne zaboravimo: pozorišna umetnost je humanistička praksa, a ne političko-korporativna roba.

Ova godina ostaće upamćena i po tome što je Novi tvrđava teatar, festival koji ste osnovali i na čijem ste čelu, obeležio jubilej – deceniju postojanja. Sa kojim utiskom ste dočekali jubilej? Koje je osnovno osećanje i osnovna pomisao kada se osvrnete na deceniju NTT?

Šta da kažem, kako smo počeli kao izbeglice, ustvari izgnanici iz Smedereva, svaki naredni Festival nam je bio neka vrsta osvajanja čvrste podlage. Tako i deseti. Neko od novinara me dobromerni pitao: „Jeste li se nadali kad ste počeli da ćete doći do broja deset?“ „Jesam“, rekla sam odsečno i glasnije nego što je očekivao. Malo se trgao, ali ja sam nastavila: „Jesam, jesam, naravno, da nisam ne bih ni počinjala.“ Tako sam glasnim govorom u definjstvu rasterivala strah od mračka, od kog se i danas neizlečivo plašim. Pa jesam li, stvarno, zapitala sam se u sebi silazeci niz stepenice u gledalište. Jesam, rekla sam glasno još jednom. Pa valjda stvarno jesam.

Na zatvaranju ste rekli: „Ni do sada nam nije bilo lako, a biće nam još teže?“

- Eto, vidite, i to je rasterivanje straha. Strah je ponizavaće osećanje. Ne treba mu dati maha.

Slogan 10. Novog tvrđava teatra je bio „Čovek je takođe priroda“, a to će reći?

- Živimo vreme izveštajnosti. Jedemo veštačku hranu, smejemo se veštačkim usnama, trepćemo veštačkim trepavicama, čokejemo veštačkim grudima. Alo, zaštita prirode je zaštita čoveka! Čovek svoje prirodno biće sad mora da čuva od samega sebe. Zamislimo se malo nad sopstvenom bahatošću, pogledajmo šta smo zla nameli prirodi svojom bahatom jurnjavom za izveštajnim komoditetom. Naš moto nas podseća da čuvajući prirodu čuvamo sebe. Čoveče, kažemo mu, prestani sa plastificiranjem svoga prirodnog bića. To što se toliko izveštajilo sad dočekuje na platu, ruga mu se pametni telefon kojeg je sam stvorio.

Odnos/sukob prirode i veštačke inteligencije je jedno od ključnih pitanja današnjice. Kako vi gledate na to, kako vidite ishod?

- Gledam sa strahom. Svet je na ivici da se iz osnova promeni. Verovatno je takvih promena bilo u vremenskoj davni. No, mi proučavamo i poznajemo samo ove ere koje smo nekako materijalnim i intelektualnim percipiranjem uspeli donekle da

protumačimo. Ova vrsta subhumane ineteligencije ide upravo protiv tih činjenica na kojima počiva naše određivanje sveta i trajanja. Ne znam da li smo dovoljno svesni koliko smo zabašali u dehumanizaciji svoje vrste. Uskoro će i rat biti svedočanstvo humane energije, bez obzira što će ga voditi samo mašine, jer će i čovek u međuvremenu sasvim pomašniti.

U više navrata ste rekli da se kritičko mišljenje danas nipoštavlja, odbacuje, potcenjuje, a ne živimo li danas u sistemu koji je amalgam svojevrsnog etatizma i diktata profita?

- Živimo, naravno, ali smo omamljeni potrebom za zabavom i veštačkom lepotom. Telo je danas sa minimalnim brojem originalnih delova. Robotizacija je u daljem toku. Napred u nehumanu, bezosejani emocionalni vakum. Zato smo mi na desetom NTT opomenuli naše gledaće motom: „Čoveče, ti si priroda, kud si zabasao.“

Koliko je poznato, jednu od „glavnih uloga“ u Vašem satelitskom životu igra „Poetes“. Šta je bilo uporište a šta je ishodište da se bavite pričom o Milici Stojadinović Šrpkinji koja je, pomenimo, u Vusoju režiji zaživela na sceni SNP-a a sada je pred čitaocima i u formi knjige („Arhipelag“)?

- Učili smo o toj pesnikinja u Karlovačkoj gimnaziji, pričali smo o toj čudesnoj ženi kojoj doba u kojem je živila nije bilo doraslo. Nismo, međutim, mogli da razumemo njene pesme koje smo pokušavali da čitamo. Profesorka nam je objasnila da je ta pesnikinja važna za istoriju naše književnosti, a da njen književni doprinos nije bio veliki. To mi nimalo nije bilo jasno. I onda sam jednog dana našla na izvanrednu knjigu Radmila Gikić Petrović, književnice koja je i književni istoričar. Tek kad sam iščitala tu izvanrednu, biografsku i naučno potkrepljenu studiju o životu i delu ove pesnikinje, shvatila sam da tu ima ozbiljna zagonetka. Mislima sam prvo da pišem roman, a onda sam odustala, jer smatram da su biografski romani tacoci sopstvenog žanra. Čitaju ih samo oni koji su striktno zainteresovani za junaka ili junakinju knjige. I tako, odlučila sam da to bude drama.

Da li je tačno da, kako se nezvanično može čuti, radite novu dramu za Budva grad teatar?

- Napisala sam novu dramu za Budva Grad teatar. Naslov je „Natpop Kojović“. O jednoj sjajnoj ličnosti iz osamnaestog veka. Kanonik koji je bio učitelj Stefana Mitrova Ljubiša. Roden je skoro tri veka pre našeg doba, a naš je savremenik po mnogočemu. Planirano je da se u Budvi igra sledećeg leta.

Dobitnica ste brojnih nagrada, među kojima i Sterijinih za dramsko stvaralaštvo. Možemo li u bilo kom smislu izdvojiti neku ili neke Vaše drame?

- Izdvajate ih sve. Ne bih ja to razdvajala. Šalim se, hoću da kažem da su moje drame raznovrsne, što se i očekuje od pisca, i ne znam po čemu da ih izdvajam.

Ako se poigramo naslovom vašeg čuvenog komada „Je li bilo kneževe večere?“, odnosno izmestimo li ga iz dramske literature u svakodnevnicu, kako bi odgovor mogao glasiti?

- Odgovor bi na primer mogao da bude: Jeste, bilo je u nečijoj mašti, ali to je legitimno, jer i ona o kojoj se peva u narodnoj pesmi postoji samo u njoj.

Internet kaže da ste rediteljski potpisali blizu sto predstava među kojima i one koje ste radili po sopstvenom tekstu. Šta je, po Vašem mišljenju u bogatom iskustvu, ključno za režiju? Odnosno, da li je u kojoj meri rediteljski pristup uslovjen društvenim kontekstom u kome se dešava?

- Reditelj je odgovoran za zlovljeno dremanje u gledalištu, svetla upaljenih telefona, za sporadičan i mlak aplauz i za bekstvo najboljih prijatelja sa koktelom posle predstave. Ključno je da reditelj napravi predstavu koja ove reakcije ne zaslužuje. Kako zna i ume!

Hrabrost i odgovornost

„Verujte, mnogo je više hrabrih i odgovornih ljudi u našem društvu nego kukavica i poltrona, ali oni nemaju podršku u ovom invalidnoj političkoj sredini. Ustvari, i jedni i drugi plaćaju ponizavajuću cenu. Poltroni što smekšavaju svoju ličnost i postaju plastelinski ljudi koji smatraju da je moć čestitosti samo metafora u narodnoj pesmi. Drugi što njihove rezultate procenjuju ovi prvi“, ističe Vida Ognjenović.

Mnogo je pitanja koja se roje u razgovoru s Vama. Jedno od njih je i pitanje hrabrosti i odgovornosti. Recimo, hrabro ste, kao čelnik Narodnog pozorišta Beograd, početkom surovin devedesetih otvorili vrata demonstrantima da se ogromnoj skupini okupljenih obrate sa terase nacionalnog teatra. Kako danas gledate na to? Ima li danas takvih gestova?

- Ne znam da li o svojoj hrabrosti sme da govori neko ko se panično boji bubašvaba, mraka i pauka. E, sad sam otkrila sve svoje slabe tačke, a ne bi trebalo. Da, za to otvaranje pozorišta demonstrantima sam dobila veliku satisfakciju – ozbiljnu većinu mojih kolega, na prvom mestu Predrag Ejduš koji je tada bio direktor drame, Ceca Bojković, Miki Manojlović, Dragana Varagić, pa Božidar Đurović, reditelj ili Boško Blačić tada direktor scene Žemun, a da ne gorovim o radnicima tehnike i administracije, svi su oni bili na mojoj strani. I tako se u pozorištu izjasnili. I mene je smenilo Ministarstvo,

a ne Radnički ili Umetnički Savet u pozorištu. Jesam bila tri godine bez posla i bez socijalnog, ali ne voljom mojih kolega. Eto, to mi je najvažniji trofej u mojoj dugoj pozorišnoj utakmici sa životom.

Kako danas stojimo sa kategorijama – hrabrost i odgovornost? Da li su u međuvremenu devalvirane ili su promenile značenje ili?

- Ima i hrabri i odgovornih ljudi. Pitajte Kokana, pitajte sestre Bogavac, braću Trifunović, pitajte Cecu i Maričića, ne mogu nabratati sva imena, ali ih na ovaj način pozdravljam. Verujte, mnogo ih je više nego kukavica i poltrona, ali oni nemaju podršku u ovom invalidnoj političkoj sredini. Ustvari i jedni i drugi plaćaju ponizavajuću cenu. Poltroni što smekšavaju svoju ličnost i postaju plastelinski ljudi koji smatraju da je moć čestitosti samo metafora u narodnoj pesmi. Drugi što njihove rezultate procenjuju ovi prvi, očekujući od njih da, recimo, nacionalnu penziju zasluže kao ponizni poslušnici i čude se što im to ne polazi za rukom. Zamislite društvo u kojem nacionalnu penziju ne dobiju književnik Dragan Velikić i reditelj Goran Marković. Ustvari, ne treba da ga zamišljate, u njemu živite i radite.

Bavili ste se i diplomatijom, bili ambasador u dva navrata. Koliko i kako je kultura bitna u diplomatskim odnosima? Koliko to, kao zemlja, poštujemo, koristimo?

- Mnogo je bitna, jer već po definiciji znamo da je kultura najviši stepen društvene komunikacije. No, nažalost, malo naših ambasada ima kulturne ataše. I samo pojedinci rade na toj saradnji i predstavljanju naše zemlje. Jedan se ambasador ozbiljno iznenadio, ažde recimo prijatno, kad je čuo da mi u našem pozorištu izvodimo Šekspira. I kad je savladao iznenadenje, usledilo je pitanje: „A na kom jeziku?“

Šta je po Vašem mišljenju obeležilo ovu 2023. kada je reč o kulturi šire gledano?

- Više će je pamtitи по odlasku velikog pisca i dragog prijatelja, Davida Albaharija. Iako je dugo bolovan, nismo nimalo bili spremni na njegov odlazak.

A kada je reč o društvenoj, političkoj sceni?

- Nemojte da završavamo razgovor banalnim temama.

Sa kojom porukom čitaocima Ludusa i sa kojom ličnom željom idete u 2024.?

- Moja je poruka: „Ajmo Ljudi“, a lična želja mi je da zaista krenemo.

Tatjana Nježić

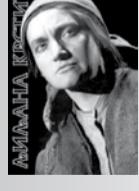
IZDANJA UDRUŽENJA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE – Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

MARIJA CRNOBORI
Priredio: Aleksandar Milosavljević

MATA MILOŠEVИĆ
Priredile: Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savic

LJILJANA KRSTИĆ
Priredila: Ognjenka Milićević

PETAR KRALJ
Priredila: Ognjenka Milićević

OLIVERA MARKОVIĆ
Priredio: Feliks Pašić

RADE MARKОVIĆ
Priredio: Zoran T. Jovanović

STEВАН ШАЛАЈИЋ
Priredio: Petar Marjanović

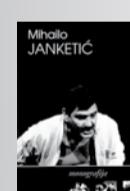
VLASTIMIR ĐУЗА СТОЈИЛЈКОВИЋ
Priredio: Zoran T. Jovanović

MIRA БАЊАЦ
Priredio: Zoran Maksimović

MIRA БАЊАЦ
Priredio: Zoran Maksimović

MIHAILO JАНКЕТИЋ
Priredio: Veljko Radović

PETAR БАНИЋЕВИЋ
Priredio: Raško V. Jovanović

СВЕТЛАНА БОЈКОВИЋ
Autor: Ksenija Šukuljević-Marković

БОРА ТОДОРОВИЋ
Autor: Dragana Bošković

БОРА ТОДОРОВИЋ
Autor: Dragana Bošković

PREDРАГ ЕДУДУС
Priredio: Zoran T. Jovanović

ДЈАЛОЗИ ВОЈИСЛАВ БРАЈОВИЋ
Autor: Dragan S. V. Babić

ДЈАЛОЗИ ВОЈИСЛАВ БРАЈОВИЋ
Autor: Dragan S. V. Babić

ЈЕЛИСАВЕТА САБЛИЋ
Priredili: Zoran T. Jovanović i Tamara Bijelić

ЈЕЛИСАВЕТА САБЛИЋ
Priredili: Zoran T. Jovanović i Tamara Bijelić

РУЖИЦА СОКИЋ<br

ŠTA MISLIŠ O SVOME OCU...

Osvrt na 28. Jugoslovenski pozorišni festival – festival bez prevoda

Selektor 28. Jugoslovenskog pozorišnog festivala (1–7. novembar) Zoran Stamatović je pozvao sredinu predstava u takmičarski program – četiri iz Beograda i po jednu iz Zagreba, Sarajeva i Podgorice. Festival je kao i svake godine imao množicu. Ove godine to je: „Šta misliš o svom ocu?“ U obruzloženju selekcije Stamatović je napisao: „Pitanje „Šta misliš o svom ocu?“ vodi nas ka saznanju što mi jesmo, kako se u javnosti predstavljamo, čega se ili koga najviše bojimo i što nas ili ko nas najbrže i najlakše naljuti i povredi.“

Pred početak festivala, kao i svake godine, otvorena je izložba fotografija Radovana Baje Vujovića, dugo-godišnjeg fotografa ovog festivala. Na ovaj način Festival svake godine odaje priznanje svom stalnom saradniku i ujedno podseća publiku na prethodni festival. Festival je otvorila Milena Marković rečima: „Mi ćemo u pozorištu uvek plakati, smejeti se, ljutiti i svaki put doživljavati preobražaj u nekog ko je bolji.“

Prve večeri festivala gledali smo savremeniju operu „Deca“ nastalu na osnovu dela Milene Marković i u produkcijskom Narodnog pozorišta. Predstava u sebi sublimira umetnički rad dve značajne srpske umetnice – spisateljice Milene Marković i kompozitorke Irene Popović. Milena Marković je u svom delu, koje stoji na tromeđi između lirike, epike i drame, hrabro i beskompromisno iznenađuje svoje umetničko iskustvo provocirajući nas da sebe postavimo pitanje što je tu istina, a što fikcija. S druge strane, Irene Popović je kompozitorka čiji je muziku u znatnoj meri obeležila rediteljske poetike nekih od naših najpoznatijih savremenih reditelja. Glumčki ansambl narodnog pozorišta je dosledno i posvećeno sledio viziju Irene Popović, što je u ukupnom rezultatu dalo predstavu koja se s razlogom poziva da otvari festival.

Narednog dana, 2. novembra, gledali smo predstavu „Edip“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta. „Edip“, jedna je od najgledanijih beogradskih predstava, pa je i u Užicu privukla veliku pažnju. Vito Traufer je Sofoklovo „Cara Edipa“ prebacio u savremeni kontekst – Edip (Milan Marić) i Kreont (Srđan Timarović) su savremeni političari, Jokasta (Nataša Ninković) je strastvena žena koja kada je izšla iz neke savremene ljubavne pesme, a Tiresija (Bojan Dimitrijević) je transvestit. Radnja je smeršena na pres-konferenciju i u kafanu „Agora“. Milan Marić kao Edip je, naravno, stožer predstave ali u Trauferovoj postavci svi glumci igraju veoma koncentrisano i doprinose napetosti radnje. Aktivan je i treći plan u ko-

Edip, JDP, foto: Nebojša Babić

me je noar slika nekakvog sivog grada u gluvo doba noći u kome se čuju samo kiša, zavijanje sirena i pali tek po neko sveto u usnulom soliteru u daljinu. Publike je ocenili predstavu sa 4,8 i „Edip“ je proglašen za najbolju predstavu i od strane publike i od strane stručnog žirija. Milan Marić je dobio nagradu za najboljeg glumca. Marija Marković Mojev je dobila nagradu za kostim za dve svoje predstave „Edip“ u JDP i „Očevi ioci“ u Narodnom pozorištu.

Treće večeri gledali smo dramu Tadeuša Slobodaneka „Naš razred“ u režiji Jasmina Novljakovića i u izvedenju Grudskog dramskog kazališta – Gavela iz Zagreba. Komad „Naš razred“ napisan je 2008. godine, ali je prvi put izведен 2010. godine u Engleskoj gde je dobio prestižnu nagradu i od tada se sa uspehom izvodi širom Evrope (prošle sezone izveden je i kod nas u Narodnom pozorištu u Beogradu, u režiji Tanje Mandić Riganat). Drama „Naš razred“ zasnovana je na istinitoj priči o ubistvu 1600 Jevreja od strane suseda Poljaka u jednom malom poljskom gradiću tokom Drugog svetskog rata. No, Slobodanek se ne zadržava samo na Drugom svetskom ratu već prati sudbinu preživelih likova i nakon rata, i otkriva kako se ratne rane nikada ne zatežuju sasvim i kako zlo u savremenom svetu ima mnogo

emanaciju. Reditelj Novljaković se u svom radu sa glumcima fokusira na kontrapunktno igranje: dramski pasazni se igraju sa uživljavanjem, a narativni kao „ohlade“ naracija koja, zbog šokantnog i potresnog sadržaja teksta, provocira emocionalnu reakciju kod publike. Glavni scenski element su klupe od kojih se kao od lego kocki prave svi elementi – trpezarijski sto, klupa, tavam, padrum, svadbeni pokrov za mladu i mladoženju. Klupa je i zamena sa ljudsko telo kada se vrši nasilje nad njim pa se njome treska i o nju se udara. To snažno treskanje klupama proizvodi jak i neprijatan zvuk kojim se sugerira užas nasilja. Predstava je dobila specijalnu nagradu za kolektivnu igru.

Naredno veče na festivalu je gostovalo Narodno pozorište Sarajevo sa predstavom „Ivanov“ koju je režirao Paolo Madeli. Paolo Madeli je više puta režirao velike Čehovljeve komade, ali je ovo prvi put da radi na ovom. „Ivanov“ Paola Madeli je dešava na praznoj pozornici po kojoj se rasipaju konfete razbacane na Šašinom rođendanu. Kontrast šljučićih konfeta i prazne crne pozornice trebalo je da dočara kontrast između potrebe likova da jure za sigurnošću koji reprezentuju materijalna dobra i suštinske praznine i dosade, koji je njihov glavni problem. Lik Ivana, glumac Aleksandar Seksan, je tu-

mačio kao čoveka čija dela su u kontrastu sa onim što on suštinski oseća u sebi. Teskoba koju proizvodi ta životna situacija vodi ga put samoubistva.

Naredi festivala prikazana je još jedna predstava Narodnog pozorišta „Očevi ioci“ Slobodana Selenića, u režiji Veljka Mićunovića. Kata Darmati je u svojoj dramatizaciji napravila tekst u kome se prepliću dramski i narativni delovi i na taj način dala prostor reditelju Veljku Mićunoviću da stvari savremenu nerealističku postavku Selenićevog dela. To je otvorilo mogućnost da se karakterna i politička razmimoilaženja među Medakovićima posmatraju u kontekstu zvučnosti jezika, ljudskog glasa i muzičkog instrumenta (violina). Veljko Mićunović je dobio nagradu za režiju, Vanja Ejduš za najbolju glumicu za ulogu Elizabete Medaković. Sena Đorović je dobila nagradu za epizodu za ulogu Nanke, Aleksandar Vučković je dobio nagradu za mladog glumca i nagradu „Avdo Mujčinović“ koju dodeljuje Politika za ulogu Mihajla Medakovića, a Sena Đorović za epizodnu ulogu.

Crnogorsko narodno pozorište je nastupilo sa predstavom „Nesporazum“ Alber Kamija. Njegov komad se smatra primerom filozofskog teatra i uvod u teatar opsurda. Pisani je u vihoru Drugoga svetskog rata sa sceničkim sredstvima sasvim skromno opremljenog pozorišta

koje se orijentise na glumca. Reditelj Damjan Pejanović u svojoj postavci pravi zaokret ka novim medijima. U predstavi se koristi jako mnogo video, teatar pokreta, moderna scenografija od providnog materijala koja budi niz asocijaciju (voz sa teskobnim kupeima, ili nekakve mini-gašne komore). Ivanka Vana Prelević je dobila nagradu za scenografiju.

Poslednje večeri je nastupio Aleđe 212 sa predstavom „Očac“ Florijana Zelera, u režiji Paola Madelića. U Evropi veoma popularan komad (ima i filmsku adaptaciju), „Očac“ se bavi veoma aktuelnom temom, a to je demencija. Ono što je osobnost ovog komada je što se demencija posmatra iz perspektive bolesnika. Drama prati tok svesti bolesnog i zato ima razdrobljenu strukturu. Vojislav Brajović igra oca koji je bolestan, a Hana Selimović igra čerku koja se do poslednjeg trenutka borila za oca.

U pratećem programu festivala izvedena je predstava „Neodustojanje“, umetnički projekat Marije Medenice. Studenti Fakulteta primenjenih umetnosti Beograd, Odsek Unutrašnja arhitektura i dizajn nameštaja, napravili su izložbu posvećenu holokaustu, a inspirisani predstavom „Slučaj Ajhman“ koji su gledali prešle godine na festivalu (mentor: dr Danijela Dimković, docent, mr Tanja Manojlović, redovni profesor i Mirjana Milakić, docent). Za narednu godinu je najavljen umetnički rad inspirisan temom iz „Edipa“, ovogodišnje pobedničke predstave. U pratećem programu festivala održan je i okrugli stol „Krizi čitanja“ koju su zajedno organizovali Festival, Udruženje kritičara i teatrologa Srbije i Regionalni centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju Užice. Kao zaključak okruglog stola data je inicijativa za proširivanje saradnje i organizovanja radionica. Na festivalu su predstavljene i dve knjige: „Nezgodni suglasnički sklopovi – Poetika ritma i otpora Miodraga Miša Stanislavlevića“ i „Sa Cvejom“.

Stučni žiri (Miodrag Taback, predsedavajući, Miloš Latinović, Urša Raukar, Milan Nešković i Branislava Ilić) je u zaključku festivala, nakon objavljenja nagrada, istakao da Jugoslovenski festival – bez prevoda je jedan od najznačajnijih naših festivala. Da su imali prilike da vide dobre i zanimljive predstave, ali da moraju da istaknu da je savsim očigledno da pozorišta nisu u prilici da ozbiljno ulože u scenografiju i kostim i da to narušava ukupan kvalitet rada u našem pozorištu.

Marina Madarev

KNJIGA O GLUMCU SA TAJNOM – MILAN GUTOVIĆ

Sve je manje živilih sa čuvene fotografije Bojanovih beba, a sa njihovim odlaskom polako se ali nepovratno menjaju slike beogradskog glumčića. Kako to obično biva u našoj (ne)kulti, tek kad nam neko nedostaje, shvatimo što nam je značio. Doduše, malo je drugačije sa glumcima: postoji privid da su prisutni, jer reprezno pogledamo epizodu neke serije na TV ili film na internetu. Taj privid poznavanja glumca samim tim što ga gledamo s ekranu, zaista je privid kad glumac ode. A gde ostaje zapamćeno ono što nam je „stvarno“ dao na teatarskoj sceni? To dragoceno iskustvo koje gledalac ponešće kada doživljava s predstave varljiva je tekvina.

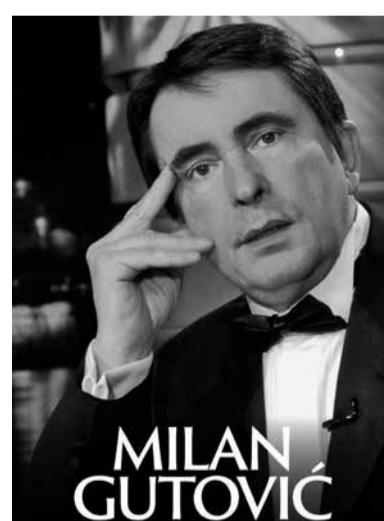
Knjiga o posthumnom dobitniku Dobričinog prstena na Milanu Gutoviću svojevrsni je spomenik ovom velikom glumcu. Autor monografije je Tatjana Nježić, a izdavač Udrženje dramskih umetnika Srbije koji dodeljuje najveće glumčiću priznanje za životno delo. Po drugi put u svojoj istoriji Udrženje je nagradu dodelilo posthumno (prvi put Nebojši Glogovcu, 2018). U takvim situacijama ostaje nam divljenje i poštovanje a izostaju slava i slavlje. Iako zlatan prsten ne ide na ruku, o laureatu se piše monografija. I dok je prsten u pravom smislu lična nagrada i porodična baština, monografija pripada svima nama, i onima budućima. Ona dokumentuje delo i lik laureata Dobričinog prstena, i istovremeno je suma svega što završuje trajno sećanje. Monografija o Milanu Gutoviću je 26. do sada objavljena, i moglo bi se

reći da je monografijama nosiociima Dobričinog prstena postignut izvestan standard u pisajuću glumačkih monografija.

Radu na monografiji o Milenu Gutoviću Tatjana Nježić je pristupila sa već izgrađenim bogatim iskustvom jer je autorka monografija nekoliko prethodnih dobitnika Dobričinog prstena: Milene Dravić (2017), Nebojšu Glogovcu (2018), Mirjane Karanović (2020) i Hadži Petru Božoviću (2021).

I ova je monografija u reprezentativnom tvrdom povезu, format joj je prilagođen rukama i lak za listanje, a sa stranica plene portreti Laneta Gutovića i prizori iz njegovih predstava, filmova i serija, u dobroj opremi Mare Torbic Jovanović. Zarad kvaliteta fotografija, odabrana je kunstnerka velike grameže i možda je to najveća zamerka na opremi knjige od strane ovog čitaoca: teška je.

U prvom delu knjige su analitički eseji u kojima su glumački lik i sredstva Milana Gutovića obrađeni prema medijima u kojima je delovao. Knjigu otvara teatralistička studija Aleksandra Milosavljevića. Kako je Lane postao glumac, kako je štvratio još u studentskim danima – uz karakteristične detalje i anegdote, Milosavljević stiže do Gutovićevih vrhunskih kreacija i otkriva nam što je to što su i najveći pozornici magovi cenili kod Laneta. Ali on priznaje da ne ume do kraja da prozra u jedinstven karakter koji nas je ostavljao začudenim nad odlukama ovog glumca, koji je odustajao od glume pa joj se vraćao, na radost svojih reditelja i svoje publike.

Jesu li u vezi mogla biti njegova pozorišna odustajanja i televizijske serije, pokušala je da odgovori u Branika Otasević. Ona je akcenat stavila na kabare kao žam koji je sa pozornice Gutović preneo na TV. Kabare je bio način da ovaj glumac na televiziji zadrži svoju umetničku radoznačnost i istraživački duh. No, on je plenio i kao lepo mlado lice u kulturnim serijama *Opisani*, *Diplomci*, *Pozorište u kući*; i kao Dragoslav Jakovljević u seriji *Otvoreni vrata*, i kao Srećko Šožić iz *Bele lade*. . . On je bio *Pustolov* kome se deca raduju (možda neki način Dep?), u svakom slučaju, ekscentrik. Koji god lik igrao, služio se „neospornim, prirodnim šarmom, diskretnom komikom i uverljivošću“, kaže B. Otasević a njegov pristup glumi naziva „pustolovnom televizijskom karjerom“.

Za njenim esejom sledi analiza kreacija na filmu iz pera Radislava Želenovića. Želenović odmah primećuje da Lane možda „nije naročito voleo film ali je film voleo njega“, i dokazuje toj parodijom Lanetovom izuzetnom pojavi u malim epizodnim ulogama od polovine šezdesetih i tokom sedamdesetih godina. Ali i za Želenovića postoji nedostupno polje Gutovićeve ličnosti. On je izneo jednu epizodu koja će po svemu sudeći ostati zauvek tajna za istoriju našeg filma. Rimski dogovore za snimanje koprodukcijskog filma *Nokaut* Bore Draškovića sa Barbarom Bušić u glavnoj ženskoj ulozi i Tomislavom Pinterom kao direktorom fotografije, Lane je napustio i vratio se u Beograd. Zašto? – Izgleda da nikad nećemo sazнати. Nesporazume je Lane umeo i pravili i otkrivati (u formi parodoksa). Kao da je tako tražio puni angažman svoje publike. Želenović navodi uspeh Lanetovih uloga u filmovima *Drugarice* i *Erogena zonar* u kojima je s matematičkom preciznošću i ozbiljnošću pristupio komicu.

U drugom delu T. Nježić pravi kolaz glumčevih izjava o sebi, svom detinjstvu, životnim vrednostima, roditeljima, ljubavi

ima. Sa ovim svedočanstvima Tatjana barata vešto: povezuje detalje iz različitih izvora, montira, akcentuje što ona želi da spoznamo, kao i ono što će dati atmosferu a nas voditi kroz sećanja na život. Razumljivo, ovaj deo knjige vrvi od anegdota, ali i ozbiljnih pa i dramatičnih situacija koje prerastaju u stvarnu sliku naše kulturne istorije. Zato se ovaj deo knjige može pratiti kao uzbudljiv roman u kom glavni junak Milan Gutović ide iz avanture u avanturu. U njima se prepoznaju društvene prilike i oslikava karakter protagonisti. I tako, sve do poslednjih pozorišnih kreacija u Jagodini Šopalovićima (JDP) i *Sumraku bogovima* (BDP) ili Arzamas u rediteljstvu Ljiljana Đurovića (Zvezdara), od kojih nas je odvojila njegova kobna bolest.

Ovaj deo završava se svetlom koja pada na njegove kćeri i sinove, na posthumnoj dodeli Dobričinog prstena.

Treći deo knjige čini sećanja, tekstovi kolega: Stanka Crnobrnje, Jelisavete Seke Šahlić, Juga Radivojevića, Branimira Popovića, Branku Petrić, Tatjane Mandić Riganat, Božidaru Đuroviću, Aleksandru Duniću, Irinu Mensuru, kao i dvojice reditelja koji su u ovom kratkom periodu do objavljuju knjige, pošli za Lanetom – Dejanu Mijatović i Jagodu Markoviću.

Sadržaj je zaokružen biografskim i mediografskim podacima i beleškom autorke o izdanju. Zatvaraju knjigu. Na zadnjoj korici je epitaf Ljube Bandovića. Podseća me na Vojnu. Onda se vratimo naslovnicu sa koje nas gledaju zamišljene oči. Nešto bi nam rekao, samo se čini da mu se misao tek zameće. Glavu je naslonio na ruku. Mislić. Tom licu nedostaje samo prsten.

Jelena Kovačević Barać

UMETNICI NEMAJU SAMO „MEKU” MOĆ

Na pitanje da li nam je potrebno još umetnika, moj odgovor je – što više, to bolje. Umetnici dovode značajne teme i ideje u fokus, dokumentuju događaje i svedoče o njima – kaže reditelj Nebojša Bradić.

Reditelj, bivši upravnik (čak pet) srpskih pozorišta, nekadašnji ministar kulture i glavni i odgovorni urednik Kulturno-umetničkog programa RTS, Nebojša Bradić, uvek je spreman za sledeći korak i poduhvat. Tek što je premijerno u Pozorištu na Terazijama izveden jedan muzikal, već je spreman za sledeći, na sceni „Madlenijamumu“. Iako je, kako kaže, oduvek imao afinitetu prema muzičkom teatru, relativno kasno se u njemu i oprobao. Uprkos toj činjenici, „Žene na ivici nervnog sloma“ su njegov šesti licencni muzikal, posle „Jadnika“, „Budenja proleća“, „Rebekе“, „Brodvejskih vragolija“ i „Violiniste na krovu“.

Koliko i kako licenca uslovjava rediteljsku slobodu i kreativnost u stvaranju predstave?

- Muzikli su sinteza mnogih različitih pozorišnih idoma – visoke i niske vrste, i oni su evropskog i američkog porekla. Među njima ima mnogo različitih, od muzikala „po knjizi“, preko „koncept“ muzikala, „džuboks“ muzikala, megamuzikala, „filmskih“ muzikala... Radio sam ih od svih vrsta. Dešavalo se da autori muzikala koje sam režirao budu na premijerama i da pozdrave moje inscenacije. U slučaju „Budenja proleća“ to je bilo transponovanje priče u naše vreme, a sa „Brodvejskim vragolijama“ nartora smo sa pozorišne scene prebacili u gledalište. I sve je to bilo uz poštovanje muzike i libreta. Uostalom, prilikom pribavljanja licence, pozorišta se obavezuju da će kreativni tim poštovati muzički materijal, da ga neće premontirati, „strihovati“ i slično. Pre dobijanja licence, pozorišta dostavljaju CV članova autorskog tima, a ponekad i rediteljsku koncepciju sa skicama kostima i scene. Obaveza kreativnog tima je da ponudi originalna rešenja koja nisu vidjena na predstavama u Njujorku ili Londonu. Ovi zadaci nisu nimalo jednostavnici, ali je to ipak lakše ostvariti no raditi potpuno novi muzikal, bez obzira koliko u tome autori predstave imaju punu slobodu. Jer, da bi bio kreiran novi muzikal potrebne su godine pisanja, proba, planiranja i odlaganja – sa neizvesnim ishodom.

„Žene na ivici nervnog sloma“ u Pozorištu na Terazijama su prvi muzikal koji ste radili u dve ravnopravne podele. Tako su tekle i probe, a epilog su dve iste, a opet različite predstave. U čemu je izazov, napor, pa i inspiracija?

- Razlog zbog čega smo radili sa dve podele bio je veoma praktičan: s dvojnim podelama smo zaštićeni u slučaju bolesti ili drugih faktora više sile. To se, recimo, dobro pokazalo u uslovima pandemije. Istovremeno, želja nam je bila da u ovu produkciju uključimo veći broj talentovanih učesnika da bi mogli ovladati novim dramaturškim, muzičkim i plesnim materijalom. Svi akteri su morali da prodū kroz režijske i mu-

zičke probe, pa smo zatim uskladivali ansamble i razvijali pojedinačne domete. Bio je to veoma naporan rad, ali je vredelo.

Predstava je nastala na poznatom naslovu jednog od najznačajnijih filmskih reditelja današnjice. Kakav je Vaš lični odnos prema stvaralaštvu ovog stvaraoca koji je i sam postao „žanr“, pa se govori o Almodovarskoj poetici, temi, mamiru?

- Nije prvi put da se u pozorištu srećem s Almodovarovim delom. Pre petnaestak godina sam iz Londona doneo pozorišnu adaptaciju njegovog filma „Sve o mojoj majci“, koja je potom izvedena na Crvenom krstu. Gledao sam njegove filmove i voleo sam Almodovarov miks zabavnog i duhovitog, s jedne strane, patnje i tuge s druge, što podvlači emociju priče. Brze promene ovih emocija, koje se dešavaju u unutrašnjem svetu osetljivih, zaljubljenih i odbačenih žena u „Ženama na ivici nervnog sloma“, traže od autora i glumaca duboko razumevanje, integraciju i vešt u eksternalizaciju ovih emocija.

Iako ste prevashodno dramski reditelj, sve češće na scenu postavljate muzičke komade. Šta ova vrsta angažmana predstavlja u Vašem stvaračkom opusu?

- Relativno kasno sum ušao u muzičko pozorište, iako sum oduvek imao afinitet prema njemu. Imao sam sreće da postavim neke od velikih naslova, što mi je dalo sigurnost i omogućilo da razvijam svoju poetiku u muzičkom pozorištu. Neke ponude za režiju su stigle u pravo vreme, za neke sam se sam borio, ali sam neke naslove, nažalost ili na sreću, propustio. U radu u ovoj vrsti pozorišta veoma je važna dobra priprema, sistematičnost, koordinacija sa svim sektorima, rad s pojedincima i ansamblima... Potrebno je mnogo energije da bi bila pokrenuta ova „elektrana strast“, a kad se, kao u alhemiskoj retorti, spoje svi sektori – pred nama je praznik i dugi život predstave, kao što je to bio slučaj s „Jadnicima“, koji su odigrani 100 puta, ili sa operom „Karmen“, koja je na repertoaru Narodnog pozorišta već deset godina.

Komad Nine Rejn „Pristanak“, koji ste postavili u Ateljeu 212, takođe ima u fokusu ženu. Da li je danas ona u specifičnijem položaju nego ikada ranije, jer pitanje društvenih sloboda, parodoksalno, stvorilo je i neke nove frustracije?

- Henrik Ibzen je u „Lutkinoj kući“ pisao o ženi koja je napustila muža koji ju je tretirao kao lutku i prisiljavao da igra tarantelu. Noin tresak vratima kojima napušta svoju kuću odjekuje gotovo 150 godina. U svojim beleškama o drami, Ibzen je naveo: „U drami nisam htio da se bavim problemom. Moja namara je bila da naslikam ljudsku bića, njihova raspolaženja i njihove sudbine u određenom društvu, pod određenim uslovima“. „Pristanak“ Nine Rejn svedoči o krizi duše, o ljudima koji žele da izbegnu prigušujuću monotoniju svakodnevnice i nametnute društvene uloge. Nije samo silovana žena u ovom komadu žrtva, a advokati na sudenju njeni novi zlostavljači. Kuća samo izgleda

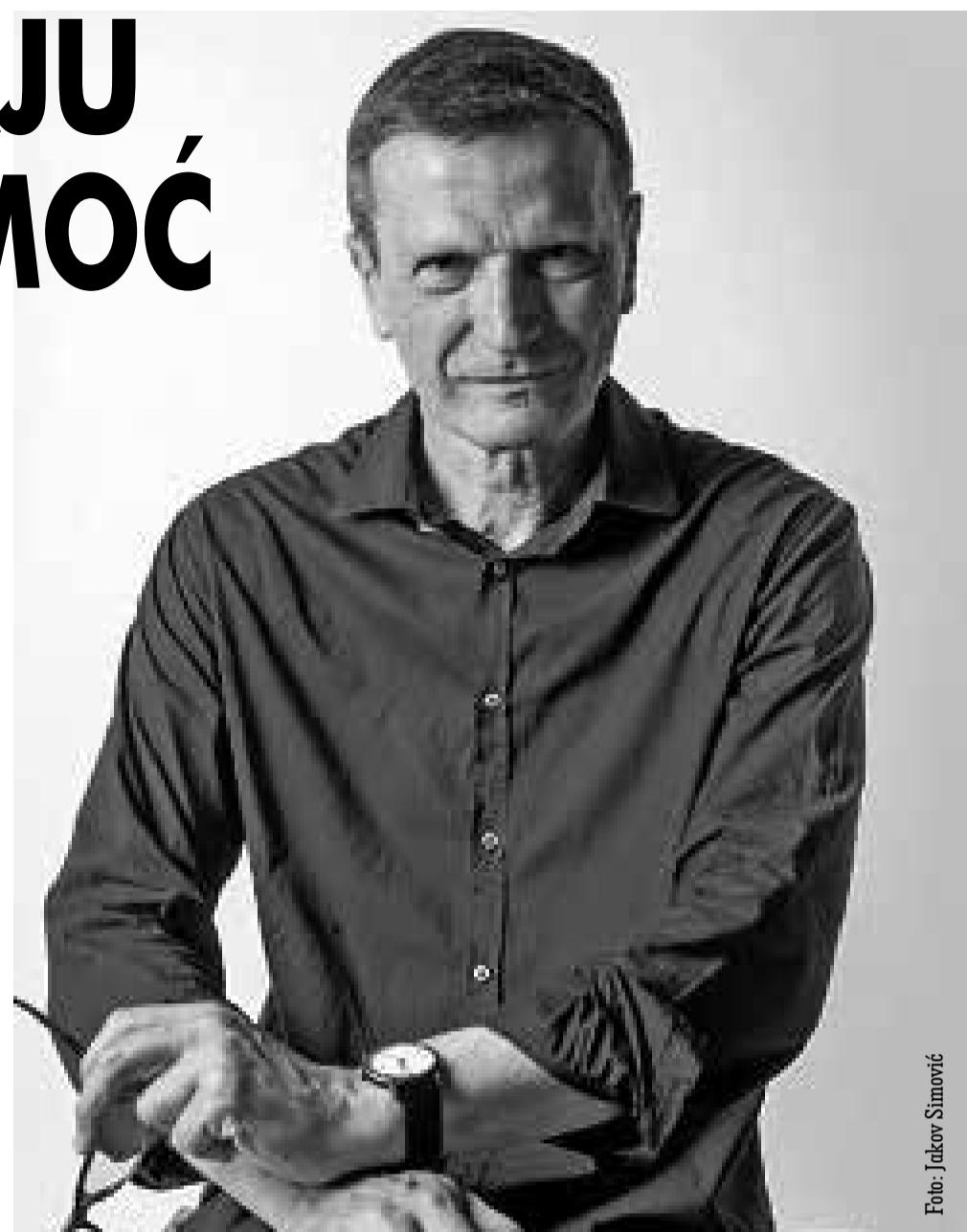

Foto: Jakov Simović

kao dom, a zapravo je zatvor u kome su svi likovi pretvoreni u čuvare, zatvorenicke ili žrtve.

I Verdijev Falstaff (u Vašoj inscenaciji u Narodnom pozorištu), svoje komične elemente zasniva na „ženama“ – ovog puta Šekspirovim „Veselim ženama vindzorskim“?

- Libreto „Falstafa“ je remek-delno zaplet i karakterizacije likova. Teško je zamisliti adaptaciju komedije za opersko izvođenje koja je bolje izvedena. Arigo Boito je ubolio i radnju učinio jasnjom, smanjio je broj scena i likova iz Šekspirove komedije „Vesele žene vindzorske“, a oplermenio one koji su ostali. Svako se u njoj presvlači s namenom da uznemiri i prevari onog drugog, osveti se, naruga se bračnom partneru ili „stavi šapu“ na nečije bogatstvo. Nerv Falstafa najbolje pogoda komedija zabune: naslovna ličnost, žrtve i protivnici, namontirani i prerušeni, ukazuju na to da iza haosa zamenjenih identiteta ziju ambicijske nestrvenosti. Kompletan zaplet „Falstafa“ povezan je sa prekomernošću, a ima i previše lakovernih, oronulih, isuviše plaslijivih. Verdijev panoptikon, kovilac tela i duha, kulminira u čuvenoj fazi „Čitav svet je šala“ iz finala opere. Susret s ovim delom bio je za mene dvostruka prilika: da radim Šekspira i Verdija. To se nije smelo propustiti.

„Magija – ne samo predstava“ je bio jedan od laskavih naslova povodom Vašeg „Violiniste na krovu“ u sofiskom Muzikalnom teatru. Kakva su Vaša bugarska iskustva u odnosu na ovdalašnu scenu?

- Bugarski muzički teatar ima dugu tradiciju izvođenja opere i muzikala. Anegdotu veli da je inicijacija bila gostovanje grupe srpskih glumaca koju je pre više od sto godina predvodio Branislav Nušić. Oni su tada izveli komade sa pevanjem. Bugari imaju odlične pevače i muzičare, i to mi je bilo poznato. Iznenadilo me je da su oni izveli čitav katalog Endriju Lojd Vebera – od „Mačaka“ do „Bulevara sumraka“, dok je kod nas igran samo „Fantom“. Producija predstave bila je drugačija nego što je to slučaj u našim pozorištima: čitajuće probe smo počeli sredinom proleća, režijske probe smo imali početkom leta, koreografske i muzičke na jesen, da bi završne probe bile u zimu. Dakle, prošla su četiri godišnja doba tokom procesa rada. U međuvremenu, oni su radili i druge projekte, a ja sam mogao da uradim započetu predstavu u Srbiji. Na početku je bilo odmeravanja s obe strane, ali kada je uspostavljeno poverenje i kad je započeta saradnja, sporazumevali smo se bez prevodilaca. Oni su želeli da imaju drugačiji pristup muzikalu, i to su, čini mi se, dobili. Predstava je proglašena za najbolju u Bugarskoj u 2021., rad na predstavi pratili su seminari o muzičkom pozorištu koje sam održao, a gostovao sam i na nacionalnoj televiziji. Želeo sam da povežem Pozorište na Terazijama sa sofiskim Muzikalnim teatrom, ali do saradnje nije došlo zbog pandemije kovid-19.

Jedini ste reditelj sa petostrukim upravničkim titulom (Kruševačko pozorište, Atelje 212, Narodno, BDP, Knjaževsko-srpski teatar), kako Vam trenutni pozorišni repertoari i dometi izgledaju iz te vizure?

- Mislim da su u ranijem periodu informacije iz svetskog teatra hrže stizale na scene naših pozorišta i da su uprave pozorišta hitrite reagovale na inovacije u repertoaru i produkcijskim modelima. Danas imamo po mnogo čemu težu situaciju: racionalizacija, a potom i ograničavanje zapošljavanja u javnom sektoru, doveli su do toga da su tehnički korpsi u pozorištima prepoljeni. Tačku su ugasnute radionice i nestali su zanati. Umesto timova posvećenika, predstave često opslužuju nedovoljno obučeni i nemotivisani tehničari. S druge strane, mogućnosti angažmana na filmu i televiziji direktno u ugrose procese rada na novim predstavama i održavanju stalnih repertoara. Zbog toga su i programi pozorišta često lišeni ambicija i velikih zahvata u afirmaciji novih tekstova i preispitivanju klasičke. Rečju, sadašnjim upravnicima i direktorima sa umanjениm sredstvima, preuzetim glumčkim ansambima i gotovo nepostojecim tehnikom je mnogo teže nego što je to bilo nekada. A na pitanje da li nam je potrebno još umetnika, moj odgovor je – što više, to bolje. Umetnost nije „meki predmet“ i umetnici ne obezbeđuju samo „meku moć“. Oni dovode značajne teme i ideje u fokus, dokumentuju događaje i svedoče o njima.

Uskoro počinje rad na novom muziklu u Madlenijamu. Kada počinju probe i o čemu se radi? Planirate li još neku premijeru u ovoj sezonи?

- Radi se o Stiven Sondhajmovom muziklu „Društvene“ (Company). To je atipičan muzikal koji izniverava stereotip „momak dobija devojku“. Glavni junak, na dan svog 35. rođendana, suočava se sa činjenicom da je samac, za razliku od njegovih prijatelja koji se svi nalaze u srećnim brakovima (barem onako kako to njemu izgleda). On postavlja pitanja o sebi i svetu. Dakle, biće to ponovo muzičku komediju, ali s ozbiljnim podtekstom, kao što se i očekuje od tvorca najboljih američkih muzikala. Premijera je planirana za sredinu marta 2024. Pre toga, u Pozorištu Atelje 212, sa ekipom odličnih glumica bi trebalo da uradimo komad „Mama“ engleske nagradene autorkе Morgan Lojd Malkolm. To je sirovo i stvarno istraživanje ranog materinstva, na tragu onoga što smo radili u predstavi „Pristanak“.

Osamdesetih ste potpisali svoje prve rediteljske radove. Kako (po dekadama) ocenjujete protekle četiri decenija ovdaljnjeg pozorišnog života?

- Bilo je to doba totalnog pozorišta, zatim su došle godine rediteljskog pozorišta, zakratko su primat preuzeли pisci, da bi danas na sceni bilo pozorište glumaca. Čini mi se da ja, ipak, pripadam jučerašnjem svetu. „Da, mi smo stariji, ali svet je mladi nego što je nekad bio. To je radost naše starosti. To je dobro, jer svi znamo da starost obično nije bogata radošćima.“ kaže Ivo Andrić u „Znakovima pored puta“.

Vukica Strugar

Žene na ivici nervnog sloma,
Pozorište na Terazijama, foto: Vladimir Opsenica

POZORIŠNI SUSRETI U ZNAKU JUBILEJA

Predstava „Edip“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta gostovala je na 10. festivalu MITEM u Budimpešti

Kroz Budimpeštu teče lepi Dunav, koji se u oktobru ne plavi ali njegova petrolej boja deluje čisto. Po Dunavu krstare lade, a sa desne obale u njemu se ogledaju dve impozantne građevine: multifunkcionalni prostori galerije Ludvig i scene Mišpa (*Müpa*) i Narodno pozorište (*Nemzeti Színház*).

U Narodnom pozorištu je gotovo tokom celog oktobra teo festival sa imenom slavnog mađarskog pisa Imre Madača (1823–1864). Dok je ova godina bila u znaku obeležavanja dvestogodišnjice rođenja ovog pisca, Madačevi internacionalni teatarski susreti MITEM slavili su svoj mali jubilej – desetogodišnjicu, tako što su okupili stvaraće iz deset zemalja, a Srbiju je zastupala predstava „Edip“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Na samu gostovanje vratićemo se kasnije, dok iscrta-mo njegov nesvakidašnji kontekst. Po svemu sudeći, opšti je utisak posetilaca MITEM-a da je reč o ozbilnjom međunarodnom festivalu – tu su gosti iz inostranstva, uz njih showcase domaćih predstava da i gosti upoznaju domaćine – sve u svemu, četrdesetak predstava. No, 10. MITEM je zapravo bio samo *grande finale* jednog mnogo većeg pozorišnog slavlja koje je Mađarsku učinilo pozornicom sveta u punom renesansnom smislu tog izraza. Naime, od preleća do jeseni, Mađarska je domaćin Teatarske olimpijade. Središte zbivanja bilo je u Budimpešti i u Narodnom pozorištu. Ovogodišnji umetnički direktor Olimpijade bio je direktor Narodnog pozorišta Attila Vidnjanski (Attila Vidnyánszky). On se smelo upustio u promenu olimpijskog koncepta s namerom da pozorišni programi obuhvate celi državu. U olimpijskom programu mogla je učestvovati sva ka mađarska pozorišna kuća koja bi ugostila pozorište iz inostranstva. Time su često podsticani regionalni kontakti, pozorišne razmene, unapredjenje opšte društvene atmosfere, i skretanje svetske pažnje na mađarski pozorišni život i naslede. Budimpeštanski organizatori privukli su najviše inostranih gostiju i ponudili mnoštvo programa, ali su festivalski pozorišni centri postali i gradovi Đer, Pećuj, Miškolic i Debrecin. U okviru Teatarske olimpijade održano je ukupno 24 međunarodna festivala. Sve u svemu, u Mađarskoj se pola godine moglo gledati svetsko pozorište, plesne predstave, lutkarski i dečiji programi, teatar senki, cirkus i šošta drugo pod otvorenim nebom, jer taki programi umeju da uvuku ceo grad u sebe.

I Olimpijada je imala svoj mali jubilej jer je održana po deset put. Samo što se olimpijade ne održavaju svake godine nego sporadično. Prvu Olimpijadu inicirao je Teodoros Terzopoulos, zajedno sa Tadešijem Suzukijem, Bobom Vilsonom, Jurijem Ljubimovim, Nurijom Espert, Tomijem Harisonom, Hajnerom Mileron i Antunesom Filjom. Održana je u Grčkoj 1995., na mitskom proročkom mestu u Delfima kao ekskluzivni dogadjaj na kom je učestvovalo devet predstava. Na neki način, Olimpijada je trebala da inicira mir na Balkanu: za vreme antičke Olimpijade prestaju ratovanja.

Olimpijada je rasla poput neke grudve snega, ali nikad nije uključila toliko programa i umetnika sa svih meridiana kao ove

godine: oko 400 trupa iz 58 zemalja izvelo je oko 750 predstava na stotinu scena širom Mađarske i videlo ih je preko dvesta hiljada gledalaca. U Olimpijadi se uključilo stotinu mađarskih pozorišta. Pod sloganom „O čoveče, istraj, istraj, imaj veru, i povere-je“ preuzetim iz Madačeve „Čovekove tragedije“ igralo se u slavu slobode i autentičnosti naših različitosti.

Orbanova vlada sve je to podržala sa 12,4 miliona evra. Kao da su se ovog puta udružili politička desnica i levica, pozorišni različiti pogleda na svet (Terzopoulos levičar / Vidnjanski desničar) u dijalogu, u korist umetnosti. Vidnjanski je izjavio: „Teodoros kaže da se svet okreće udesno i očigledno, on stoji na levu strani. Ja nisam na toj strani.“ S druge strane, Terzopoulos nije nerealan. On je svestan da su se posle pandemije i velikog zatvaranja, pozorišni stvaraoci okrenuli ontološkim i egzistencijalnim temama, više nego društveno-političkim. „Ovom dobu nedostaje jedan Bertolt Brecht“, zaključio je.

Uvodnik Vidnjanskog u 10. MITEM, u prvi plan istura demokratske vrednosti, kulturu razumevanja, i činjenicu da je u ove susrete inkorporiran festival manjinskih jezika i naroda „Sinergetija“ – festival donet iz Novog Sada. Posetioci su mogli da vide jevrejsko pozorište iz Rumunije, poljsko iz Češke, rusko iz Gružije i baškirsko iz Rusije.

MITEM svojim naporom i činom podseća na slavni BITEF koji ugošćuje Teatar nacija (Beograd, 1976). Štaviše, Vidnjanski priznaje da je MITEM nastao po uzoru na BITEF i sarajevski MESS, sa ciljem da Budimpešta stavi na evropsku festivalsku mapu. Dovodenjem vodećih umetnika svoju misiju su ispunili. Nama treba da je na čast što su na MITEM-u gostovale predstave iz Srbije: iz SNP („Galeb“ u režiji Tomijs Janežića), Narodnog pozorišta u Beogradu („Rodoljupci“ u režiji Andriša Urbana, „Ivanov“ u režiji Tanje Mandić Riganat), Novosadskog pozorišta („Grobnica za Borisa Davidovića“ u režiji Aleksandra Popovskog), Regionalnog kreativnog ateljea iz Kanjiže („Nighttime“ u režiji Kinge Mezei). Na 9. Susretima kojima je proletos započela Olimpijada bila je započena predstava našeg Narodnog pozorišta, Tolstojev „Rat i mir“ u režiji Borisa Lješevića, možda jedna od retkih predstava antiratnog smisla i angažovanog istupa umetnika. A na poslednjem 10. MITEM-u, istakao se „Edip“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta. On je izveden u programu klasične MITEM+ u kom su učestvovali Narodno pozorište iz Košice u Slovačkoj sa predstavom „Hamlet“ Ondreja Šota (u nepogrešivoj scenografiji Juraja Fabrija) i „Komedij fransez“ iz Pariza sa Tartifom, u režiji Iva van Hovea.

Predstava „Edip“ reditelja Vita Taufera izazvala je i u Budimpešti veliko interesovanje, pre svega svojim konceptom – da se radnja odvija u savremenom (i svevremenom) prostoru kafane, u kojoj mogu da se sretnu i vladari i služe, kako je isticao Taufer; u kojoj je antički hor progovorio (kvazi) kafanskim pesmama a koje tačno pogadaju emotivna previra-

nja glavnih protagonisti; u kojoj zadimljena atmosfera naliči film noir-u i zaplet je napet kao u pravom trileru. Kako je na okruglom stolu u razgovoru sa publikom rekla direktorka JDP-a Tamara Vučković Manojlović – antika dugo nije bila na repertoaru Jugoslovenskog dramskog pozorišta i ova je predstava pravi pomak u pristupu antičkoj tragediji. A da je predstava ovog doba, potvridle su višeminutne ovacije na kraju.

Na okruglom stolu među publikom se moglo primetiti i doista mladih gledalaca Srba koji uče gimnaziju u Tekeljanumu, zadužbini Save Tekelije, obnovljenoj 1996. Za njih je gostovanje ansambla JDP-a bio dragocen susret sa umetnošću na maternijem jezikom. Srpsko pozorište u Mađarskoj – pozorište srpske manjine – angažovalo se da logistički pomogne gostovanje i olakša komunikaciju između domaćina i gostiju. Iako je ovo pozorište prekidalo svoj rad i ponovo ga obnavljalo (poslednji put 1991), ono je najstarije srpsko gradsко profesionalno pozorište. Pre 210 godina, 24. avgusta 1813. izveli su „Kreštalicu“ Joakima Vujića na srpskom jeziku u Pešti.

Kad smo kod publike, valja reći da ovaj veliki pozorišni poduhvat, pletenje festivalnih mreža sve u slavu pozorišta, ne bi moguće i ne bi imao smisla da Mađarska nema od-negovanu pozorišnu publiku.

Na kraju, da kažemo nekoliko činjenica o domaćinu. Iako je mađarsko Narodno pozorište jedna stara pozorišna institucija, osnovana 1837, svoj dom i poziciju je nekoliko puta menjalo. Pravo namensko zdanje dobilo je tek 2002. Podignuto je za rekordnih petnaest meseci i otvoreno 15. marta 2002. premjerom Madačeve „Čovekove tragedije“. Ovu gradiću čine tri prostorne celine: središnji deo pripada gledalištu i sceni studio u kružnom obliku. Okolo su focije u obliku potkovice. Celo zdanje okruženo je parkom na preko 20.000 m², duž obale Dunava. Iako sveukupno izgleda kitnjasto i pretenciozno, vrlo je funkcionalno. U focije je gledaocima prijetno dok gledaju na Dunav i Budim, bilo da koriste stakleni lift, prelistavaju program uz velike prozore ili se osvežavaju u bifeu. U dvorani je udobno i s dobrim pogledom na pozornicu, na bilo kom mestu da sedite od njih preko 600. Ispred pozorišta je skulpturalna celina u fontani memorijalnog karaktera: potopljeni (antički) hram na polu vira iz vode i lada s pramacem, koji bi mogao da simbolise nadeni pravac i daje nadu? Spomenik priča nesrećnu sudbinu ovog pozorišta. Prva zgrada iz XIX veka uništena je početkom sledećeg, pa se ansambl uselio u zgradu drugog teatra na Trgu Lujza Blaha 1908. Bili su podstanari sve dok 1963. vlasti nisu odlučile da zbog izgradnje metroa, moraju srušiti zgradu pozorišta. Kažu da su u tome jedva uspeli ponavljanim eksplozijama. A ansambl nastavlja da se seli iz jedne u drugu ali uvek privremenu zgradu. Konačno, u XXI veku, nadena je lokacija, usvojen je arhitektonski plan Marije Sikloš i podignuta zgrada.

Olimpijada je započela 9. MITEM-om a završila se 10. Poput nekog uroborosa, sadašnje budimpeštansko Narodno pozorište je obnovljenim Susretima zagrizlo vlastiti rep, i produžilo trajanje.

Jelena Kovačević Barać

SA CVEJOM...

Monografija „Sa Cvejom“ promovisana je na 66. Sajmu knjiga, JPF – Bez prevoda, i u Jugoslovenskom dramskom pozorištu

Večelepno izdanje „Sa Cvejom“ monografija o čuvenom glumcu Branku Cvejiću (1946–2022) na 400 stranica, sa državni autorske tekstove oko 70 Cvejićevih saradnika i prijatelja, kao i izbor od čak 188 fotografija.

Knjiga je pravi dokaz da za svaki veliki poduhvat treba odvaznost, mnogo srčanosti i mudrosti. Ovi komplimenti idu pre svega Beki Vučo, koja je inicirala i priredila knjigu. Njena fondacija „Moj Balkan“ je koizdavač, zajedno sa kućom „Clio“, ali je B. Vučo puno podršku dobila od Uredivačkog odbora u kom su Zoran Hamović (koizdavač), Ksenija Radulović i Aleksandar Milosavljević. Među ostalim glavnim saradnicima su Jelena Kovačević Barać, urednica dokumentaciono-arkivskog dela, Dragana Lacmanović koja je uključila dizajn i opremila knjigu i lektorka Natasa Nikolić.

Na 66. Sajmu knjiga održana je prva promocija koju je vodila Ksenija Radulović, a govorili su Biljana Srblijanović, Svetozar Cvetković i Beka Vučo.

Njihova kazivanja bila su usmerena na oživljavanje sećanja na Cvejin lik, ukazujući na njegov značaj i razloge za objavljuvanje knjige. Beka Vučo je istakla da su brojni autori knjige: njih 115, 116 ispisuju složenu sliku u želji da sačuvaju Cvejin duh i trajno sećanje na njegova pregalashtva. Ti različiti glasovi ne samo da su različitih strana osvetljavaju Branka Cvejića, nego su i trag u vremenu, jer je svako sa sobom doneo neki novi aspekt iz života i istorije kulture Jugoslavije i Srbije.

O strukturi knjige B. Vučo je rekla da sadržaj nije slučajno rasporeden u osam poglavija, jer je Cveja ušao u osmu deceniju

života i da bi se svako poglavje moglo odnositi na decenijska postignuća: njegovu antologisku mlađalačku televizijsku kreaciju Banetu Bumbaru u seriji „Grlo u jagode“, pozorišne uloge u mnogim kućama i nezavisnim produkcijama, ali i ogroman doprinos očuvanju imena i vrednosti Jugoslovenskog dramskog, angažmana na filmu, kao i privatnu stranu ličnosti. Posebnu lepotu knjige čine tekstovi njegovih najbližih, supruge Vesne, crke Bojane i sina Žarka. Jedno poglavje čine govor i izjave koje je Cveja davao u različitim prilikama. Osim toga, postoji detaljnja mediografska koja dokumentuje Cvejićev umetnički i upravljački rad i velika je pomoć svakom budućem proučavaocu. Završno poglavje obuhvata sabrane govore sa komemoracije održane u JDP.

Iako su mnogi autori ovog narrativnog kolaža iz sveta umetnosti, Cvejini saradnici iz JDP, treba reći da je on drugovao i sa ljudima drugačijeg obrazovanja i interesovanja: arhitektama, lekarima, novinarima, književnicima, pa i jednostavnim svetom sa Kalenić pijace i svih pijaca sveta, kuda ga je vodio njegov nemirni duh, duh ujedno i hedonistički i željan dokazivanja.

Promociju u JDP održana je na sceni 7. novembra u prisustvu članova njegove porodice i mnogobrojnih kolega i prijatelja. Moderator je bio Aleksandar Milosavljević, a učestvovali su direktorka JDP-a Tamara Vučković Manojlović, glumci Vojko Brajović i Branka Petrić, re-

ditelji Slobodan Unkovski, Gorčin Stojanović i Stefan Arsenijević, Zoran Hamović i Beka Vučo.

Aleksandar Milosavljević je naveo da je knjiga nastala za kratko vreme ali da se radilo vrlo temeljno, i apostrofirao: „Uveren sam da Cveja ne bi želeo da ova promocija bude neka produžena komemoracija, nego šansa da govorimo o pozorištu i jednoj od osoba koja je ugradila svoju energiju, svoju ljubav i život u teatar.“

Tamara Vučković Manojlović je napomenula da je ova knjiga i svedočanstvo o JDP-u, jer je najveći deo života Cvejića bio posvećen tom pozorištu. Prisetila se da ga je upoznala 1987. godine u Petoj beogradskoj gimnaziji na tribini na koju su učenici pozvali Cveju, Đidu Karanovića i Gorana Markovića.

„Nama su tada mnogo značili njihovi filmovi i serija „Grlo u jagode“. Nisam ni slutila da će šest godina kasnije doći u JDP, početi da igram sa Cvejom, družiti se s njim na sceni, a i u vannastavnim aktivnostima, a na kraju deliti i upravljačko iskustvo.“

U ime svoje glumačke generacije iz devedesetih istakla je da su ih tadašnji upravnici Jovan Ćirilov i njegov pomoćnik Branko Cvejić dočekali tako što su im „pružili oazu u ono teško vreme“. Posebno je istakla veliku energiju koju je Cvejić ulazio u izgradnju nove zgrade JDP-a (posle požara), a uz osmeh je dodala da neke angedote nisu za priču.

Voja Brajović, koji je prvi put na scenu izasao sa Cvejićem još 1968. godine, ispričao je da su igrali starce u horu u predstavi „Agamemnon“ i

„BUDUĆNOST“ SPAJA BEOGRAD I LJUBLJANU

Izloženi stalnom kriznom stanju u kojem se nikada ne bavimo pravim uzrocima krize, već gubimo energiju u stalnom saniranju posledica raznih kriza. To nas čini umornim i pasivnim. Sve dok sebi ne priznamo da živimo u sistemu zasnovanom na nemogućoj pretpostavci kontinuiranog ekonomskog rasta, mi ćemo stalno sanirati sve veće krize – kaže reditelj Žiga Divjak.

Žiga Divjak, jedan od vodećim rediteljima mlade generacije u Sloveniji, radi svoju novu predstavu „Budućnost“, čime spaša Beogradsko dramsko pozorište sa Mestnim gledališčem Ljubljani. Premijere su 15. decembra na sceni BDP-a, odnosno 2. februara 2024. u Ljubljani.

Jedan od glavnih likova dela „Budućnost“ preživljava napad, ali opterećen posttraumatiskim sindromom shvata da se uprkos katastrofi ekološke krize i velikom broju žrtava, svet još uvek ne pomera. Frustriran opštим neznanjem, odlučuje da zahteva promene i sam počne da ih sprovodi, čak i ako to podrazumeva velike napore i najradikalniji angažman. Rediteljski rukopis Žige Divjaka beogradskih publike već poznaće sa 56. Bitefa, kada je gostovao sa predstavom „Krizi“.

U predstavi „Budućnost“ Žiga Divjak okupio je po šest glumaca iz MGL-a i BDP-a: Bernarda Oman, Gregor Gruden, Iztok Drabik Jug, Lara Volf, Lotos Šparovec, Matr Puc, Bojana Stojković, Jana Bjelica, Milan Kolak, Milan Zarić, Milena Vasić, Stefan Starčević.

Važite za jednog od najperspektivnijih slovenačkih reditelja mlađe generacije. Projekat „Budućnost“ svoju osnovnu inspiraciju, kako je najprije najavljeni, cripi iz dela Kima Stenlija Robinsona. Šta se zapravo krije iza „Budućnosti“? Zašto ste izabrali ovo delo za novi slovenačko-srpski umetnički susret?

- Kim Stenli Robinson je zaista bio prva inspiracija, ali od početnih razgovora do samog radu na predstavi, prošlo je dosta vremena, tako da se predstava više ne zasniva na njegovim delima. I dalje se nosimo sa ekološkom katastrofom u kojoj smo se našli, ali na malo drugačiji način. To je koprodukcija Ljubljane i Beograda, ali mi se ne delimo na Srbe i Slovence, svi smo mi stanovnici ove planete. Ekološka kriza u kojoj se nalazimo je globalni problem i moramo ga rešavati na međunarodnom nivou. Najveća inspiracija za „Budućnost“ jeste rad Thoma Van Doorna „Flight ways“. To je knjiga koja se bavi problemom izumiranja na primeru ptica. Duboko smo u šestom masovnom izumiranju na Zemlji, ali po prvi put je to izumiranje uzrokovano ljudskom ekonomskom akti-vnošću. Naši načini života u velikoj meri oduzimaju pro-

stor i sposobnost preživljavanja drugim bićima sa kojima delimo ovaj svet. Često ne uspevamo da shvatimo što se zapravo gubi izumiranjem određene vrste. Ustvari, uopšte ne razumemo složenost vrste, koliko je rada, ljubavi, žrtve bilo potrebno određenoj vrsti da preživi kroz milione i milione godina evolucije. I dalje prečesto doživljavamo druga bića kao neku vrstu životinjskih mašina koje rade na energiji, a ne kao bića koja su svesna sveta u kome žive. Ostala bića se i dalje suviše često doživljavaju kao neka vrsta pozadine na kojoj se odvija ljudska priča, jedina relevantna i važna priča. Ne doživljavamo ih kao ravnopravne stanovnike ove planete.

Šta nas definitivno čeka, šta možemo da tražimo u budućnosti? Da li kriza danas ima potencijal za promenu, ili je izgubila svoj nabor kao potencijalna prekretnica zbog svog stalnog prisustva u hiljadu i jednom obliku?

- Ovo je bilo prvo pitanje koje smo sebi postavili pri stvaranju predstave „Kriza“, koja je premijerno izvedena na proslodogodišnjem Befetu. Kada dode do krize, uvek postoji veliki potencijal da se raskine sa ustaljenom operacijom, operacijom koja nas je verovatno doveila u krizu, a postoji i volja za iskoracivanje u realizaciji ideja koje su do juče izgledale neverovatne ili nemoguće. Ovo može biti i pozitivno i negativno. Naravno, trenutno smo izloženi stalnom kriznom stanju u kojem se nikada ne bavimo pravim uzrocima krize, već gubimo energiju u stalnom saniranju posledica raznih kriza. To nas čini umornim i pasivnim. Sve dok sebi ne priznamo da živimo u sistemu zasnovanom na nemogućoj pretpostavci kontinuiranog ekonomskog rasta, mi ćemo stalno sanirati sve veće krize.

Kako se odnosite prema budućnosti u predstavi? Da li nam budućnost izmiče iz ruku?

- Ne znamo kakva nas budućnost čeka. Zbog što te koju smo već naveli životnoj sredini, ona će svakako biti opterećena izuzetno nepristupnim, teškim promenama. Bojim se da će najviše gladovati oni koji su najmanje odgovorni za sadašnje stanje. Budućnost će verovatno biti okrutnija, ali možda više u dodiru sa stvarnošću

od sadašnje situacije, koja se zasniva na nekoj vrsti iluzije o beskrajnom ekonomskom rastu, tehnološkom razvoju i ljudskoj vladavini svetom. Verovatno ćemo postati svesniji sopstvene ranjivosti i međusobne međuzavisnosti. Voleo bih da to što pre shvatimo, jer bismo na taj način sprečili mnogo nepotrebnih putnji i smrти. Što se tiče naše predstave i budućnosti, dobrodošli ste da dodelete u pozoriste da se dogovorimo.

Da li predstavu „Budućnost“ postavljate da se bavi angažovanim, političkim pozorištem, pošto ste svojevremeno izjavili da svojim predstavama želite da podstaknete veće političko učešće. Može li „pozorište da promeni svet“?

- „Budućnost“ je za mene sasvim druga predstava, možda malo više atmosferska, čak bih rekao poetska na svoj način i pomalo tragično duhovita. Grega Zorc, glumac sa kojim redovno saradujemo, ovoga puta je kocautor teksta i predstave. Izuzetno sam srećan zbog ovog novog oblika saradnje. Tu je i novi internacionalni tim u kome su izuzetni igrači sa kojima sam već radio i, naravno, mnogo novih divnih poznanstava. Pozorište svakako menja svet, samo ne nužno na najčešći način ili merljiviji način. Sistem u kome živimo i dalje je zasnovan na principu kolonizacije, odnosno objektivizacije svega živog što nas okružuje i besramne eksploracije toga. Misham da su nam apsolutno potrebni stalni procesi oslobođanja od objektivizacije kako nas samih, tako i drugih oblika života. Ako želimo da preživimo na ovoj planeti, moramo postati prijemčivi za životne priče drugih bića sa kojima delimo planetu, moramo naučiti kako da napravimo prostor za druge oblike života. Ako ne zbog moralne obaveze, već iz vrlo praktičnog razloga, čovečanstvo ne može da opstane samo od sebe. Pozorište i umetnost uopšte mogu da nas podstaknu da na neke pojave gledamo na drugačiji način, može da probudi u nama oseljivost za priče drugih, a to mi se u ovom trenutku čini neophodnim.

Potrebbi su nam, rekli ste, novi izvori nade, ili snažni udarci u stomač da nas upozore kako ćemo završiti kao društvo ako ništa ne promenimo. Verujete da

ru analiziram činjenicu da veliko pozorište radi sa ljudima, ali radi i sa parama.“, rekao je Unkovski u duhovitom i detaljnem izlaganju koje je uveselilo publiku.

Branka Petrić je već bila članica JDP-a kada je stigla Cvejićeva generacija, zvana „Bojanove bebe“, po reditelju Bojanu Stupici.

„To je bilo '68. kada su mlađi počeli da ruše konvencije. Mlaja generacija je jako poštovala starije kolege. Na primer, kad putujemo na gostovanje uvek za njih ostavimo prednje redove u autobusu. Jednog dana ulazim u autobus, a Cveja sedi u prvom redu. Ja ne mogu da verujem. Ali bilo mi je i simpatično.“, prisetila se Branka Petrić a potom, između ostalog, pročitala i tekst mladog glumca Pavla Veselinovića koji je igrao Cvejićevog unuka u jednoj TV seriji, i pisao o tome kako se i zašto „zaljubio u svog deku“.

Umetnički direktor JDP-a Gorčin Stojanović izjavio je da je ceo njegov profesionalni život vezan za Cvejića, s kojim je sklopio prvi profesionalni ugovor, i da ima puno svojih primera za svaku od već pomenutih tema – o „svadi“ oko koeficijenta zarade, o tome kako ga je Cveja učio da igra gangsterski remi, o neverovatno brzo vožnji kola i takmičarskom duhu kada je htio da obori rekord Cveleta (glumac i nekadašnji upravnik Ateljea 212 Svetozar Cvetković), uz napomenu njemu kao suvozaču: „Nemoj da kažeš Vesni“.

„Za ovu priliku napisao sam tekst „Uticaj Cvejinog upravnikovanja na estetiku pozorišta u Zapadnoj i Istočnoj Evropi, Aziji i Kambodži“. Ali onda su mi objasnili da promocija ne treba da bude teškom tonu. Zato sam odlučio da na ličnom prime-

Foto: Printscreen YouTube/Prešernovo gledališče Kranj

je promena kombinacija više faktora. Koju? Šta podržavate pod „žamorom različitosti“?

- Ni optimizam ni pesimizam nisu pravi odgovor na trenutak u kojem živimo. Oba stava su pasivna. Jedan vrišti za predaju, dok drugi nekako čekaju da se dogodi čudo. Verujem da se za tu nadu vredi boriti. Nada nije naivno verovanje da će stvari biti bolje, već je aktivan stav koji deluje u pravcu da budućnost bude bolja od sadašnjosti. Naime, nada ne postoji pre dela nade, nada raste kada aktivno delujemo, to je akcija koja se hrani.

Kakva je savremena pozorišna publika? Da li je spremna na bilo kakav angažman po pitanjima kojima se bavite u svojim komadima?

- Danas je mnogo lakše praviti cinične predstave koje relativizuju svaki izbor, utapajući se u besmislenost trenutka, mnogo je teže definisati se za nešto, zalažati se za nešto. Čini mi se onda da zaista rizikujem, gledaoca doživljavam kao političko biće, kao nekoga ko stvara ovaj svet. Živimo u čudnoj situaciji u kojoj se dobra distribuiraju veoma nedemokratski, jedan posti najbolje poseduje više od polovine svog bogatstva, a krivica za stanje u svetu, za ekološku katastrofu u kojoj se nalazimo, raspoređuje se veoma demokratski, za razliku od bogatstva. Svi smo krivi, svi

smo odgovorni. Što, naravno, nije sasvim tačno. Nismo svi podjednako odgovorni, što nas naravno ne oslobada obaveze da pokušamo da promenimo stvari. U predstavama koje se bave ekološkom katastrofom pokušavam da se pozabavim besom umesto krivicom, ljunjom što stvari jesu ili željom da stvari budu drugačije. Nadam se da ćemo ovde moći da nađemo zajednički jezik sa gledaocima.

Strah je sveprisutan. Režija se više ne doživljavaju, kao režija umetničkog dela, već kao audicije za buduće angažmane. Kakav je osećaj biti zamenljiv kao stvaralac, odnosno biti potrošni materijal?

- Mislim da je važno da dam sve od sebe, koliko nam naša pozicija dozvoljava, da ne pristanemo na ova kvo razmišljanje. Ako nam drugi ne daju važnost, moramo je sami preuzeti. Umetnost i strah ne idu zajedno, za mene je umetnost nešto sasvim drugo od karijere. Prinuđa da se gradi umetnička karijera nekako guši umetnički razvoj i slobodu. Naravno, živimo u stvarnom svetu sa računima i skupim životnim troškovima, i teško je da držati idealistički stav. Gotovo je nemoguće ne prihvatići kompromise, ali mislim da se za umetnost moramo boriti, iznova i iznova.

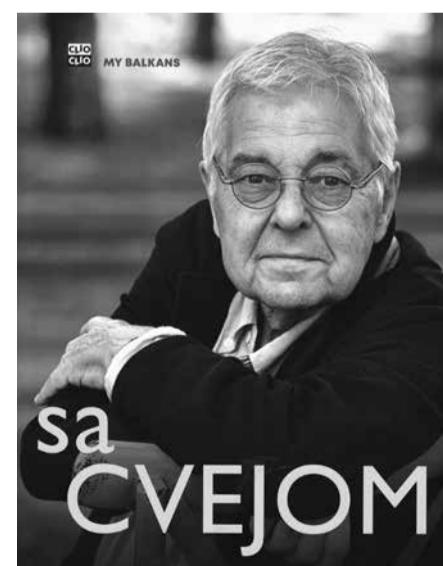
Milica Kosović

kako su se smejali Cvejić sa dugom bradom i velikim štapom, a on je, mada još student, rekao: „Profesore, ako se još budu sмеjали ja ћu da napustim ovu predstavu!“.

Po rečima Voje Brajovića, puno je sećanja i teško da se u jednu knjigu mogu sabратi: „Mnogo me je podržavao i hrabrio. Neko nas je, iz zlobe, nazvao Cvojač – znači Cveja, Voja i Mijač (reditelj Dejan)“, rekao je i potom se prisjetio raznih anegdota, pa i „bežanja“ od Cvejićeve nerazdvojne životne saputnice Vesne, da bi u sime sate igrali karte, a imitacijom Cvejića kako joj je pravda preko telefona koji „nešto prekida vezu“ izazvao je smeh u publici.

Osim su pratili i priču Slobodana Unkovskog o „cenjkuju“ oko svog honorara kada je režirao u JDP-u, a Cvejić pokušavao da obori cenu, ali i o njegovom impresivnom nastupu kada su zajedno išli kod mogućih sponzora. „Bila je to jedna od boljih monodrama koje sam u životu video. Kad je kasnije JDP govorio na mom festivalu u Skoplju pokušao sam da složim „žalosnu“ priču kako nemamo para, ali me je iskusni Cveja nadigrao. Nisam imao tu strast za pregovore kao on.“

„Za ovu priliku napisao sam tekst „Uticaj Cvejinog upravnikovanja na estetiku pozorišta u Zapadnoj i Istočnoj Evropi, Aziji i Kambodži“. Ali onda su mi objasnili da promocija ne treba da bude teškom tonu. Zato sam odlučio da na ličnom prime-

„Cveja i dalje sa nama, jer stalno pričamo te anegdote, svako doda ponešto i to postaje predanje“.

Filmski reditelj Stefan Arsenijević, koji je svojevremeno inicirao knjigu povodom 40 godina serije „Grlom u jagode“, istakao je da je „Cvejić snimio više od 150 uloga u filmovima i serijama, ali je ona koja se prve setimo uloga Baneta bumbara“.

„Serija je čarobna, a u centru svega bio je Bane bumbar. Cveja je potencirao njegovu kompleksnost, vrline i mane, stavljujući i nas, publiku, pred ogledalo. Kad je Bane najgori, Cveja ga brani i mi osećamo da je to istina“, rekao je Arsenijević i ocenio da je to bila „moderna i svedena gluma, gde Cvejin cilj nije da se razmeće, već da požrtvovano igra za ceo tim. Važnije mu je da celina uspe nego da se on eksponira.“

Kako je podsetio, desetak godina kasnije snimljen je film „Jagode u grlu“, a Cvejić je smatrao da mu je to najbolja filmska uloga.

„Ova serija i film su istorija građanskog života na ovim prostorima. Cveja je uvek otelovljavit taj duh građanskog života“, zaključio je Arsenijević.

Zoran Hamović, čelnik izdavačke kuće „Clio“, je izjavio da je počastovan saradnjom u ovakvo važnom projektu, a Beka Vučić je u završnici promocije, između ostalog, rekla: „Knjigu sam posvetila njegovim unucima. Drago mi je da će moći da i kroz nju upoznaju deku koji ih je beskrajno voleo.“

Z. Dimitrijević, J. Kovacević Barać

POETIKA ĆUTANJA, LJUDI OD VOSKA...

Vojvodanska pozorišta na kraju 2023. godine

Hit Me Baby Final Time

Pozorišna geografija Vojvodine ispisuje se i dalje u kontinuitetu, naizgled bez problema – imamo li u vidu broj premijera, doduše sa više „down“, nego „up“ finalnim uspehom.

Čini se, zapravo, da su se kafana i kafanski duh, nekad i bukvalno imajući u vidu neke predstave, preselili u pozorište, a da se samo pozorište prelilo u kuloare, gde se zapravo, pod kontrolom političkih drugoligaša, odvijaju potpuno naopake (ne)pozorišne osmosmerke. Skor svega toga su predstave posle kojih gledalac, ne samo da ne zna šta je i zašto je gledao, već se oseća krajnje upotrebljeno jer je uzalud prošlo dva sata njegovog dragocenog, jednog, jedinog života.

Takov, amaterski, krajnje nesuvlisi i pogrešan, a dugoročno dubinski štetan pristup teatru, a radi se isključivo o bruto i neto konceptu, neminovno menja i strukturu publike koja dolazi u pozorište. I dok u Lazarevcu imamo roditelje koji se tokom festivala za decu naguravaju i grebu da bi na silu ušli u salu, gde im se tokom predstave deca otkrivaju u nepoznatom pravcu, ili ih roditelji dovode na predstave koje su neprimerene njihovim malim dečijim godinama, tu, sve noviju publiku naših teatara, počinju da čine oni koji na krajnje brutalan način normalizuju nenormalno poнаšanje u pozorišnim salama. Shodno svom ukusu i estetici, ali i osećaju za normalno, oni uvode nove standarde u pozorištu, pa i za, recimo, buran aplauza, ovacije i stojeće ovaciјe. Njih zato sada na otvorenoj sceni neretko dobijaju glumci tek za banalno sočno izgovaranje reproduktivnih organa ili dela leđa gde ona gube časno ime. Zbog svega toga, bez reakcije onih koji treba da reaguju, ako izuzmemu nastojanje da se sve zataška, prode i dograđaj u kojem nepozorišno lice u Srpskom narodnom pozorištu fizički nasrme na najpozorniju i najvažniju osobu u pozorištu – glumcu.

Pozorište (ni)je uslužna delatnost

Možda je Novosadsko pozorište Ujvideki Szinhaz bilo inspirisano upravo nekim takvim „novim normalnostima“ kada je odlučilo da tokom novembra publiku podseti na to što znači biti pravi pozorišni gledalac. Naime, direktor ove

Predstava koju će povodom 50 godina Uvidekija režirati Andraš Urban, zvaće se „Bilo jednom u Novom Sadu“, a premijera je planirana 27. januara. Prema Urbanovim rečima, baviće se položajem teatra i mogućnostima današnjeg pozorišta kao takvog. Posmatraće 50 poslednjih godina Ujvideki Sinhaza, položaj glumca danas kroz istoriju te kuće: šta glumci hoće, a šta hoće publika. „Pozorište jeste laž, ali s vrednošću istine,“ kaže Urban i nastavlja: „Volimo publiku, ali nismo uslužna delatnost, bez obzira što se svi trude da to postanemo – laka zabava i mesto gde se lažiraju vrednosti. Položaj pozorišta je užasan. Racionalizacija i zabrana zapošljavanja uništili su ljudsku infrastrukturu. Radnici i majstori su maltene uništeni, sve je manje stručnosti u tim segmentima i zbog toga se u pozorištu stvara nervozna, a dobro znamo da „nevidičivi ljudi“ obezbeđuju predstave i ulazu u ogromni rad, potreban za funkcionsiranje teatra. Ljudi sa srednjom stručnom spremom su na minimalcu, ali u pozorištu rade predano. Ljudi obavljaju poslove požrtvovano i disciplinovano, a žive u bedi – i niko ne čuje taj problem. Sindikati su usmereni ka nečemu drugom, radnička klasa se izvlači iz džepa samo kada su izbori. I tako unedogled... Ukratko, naša predstava biće o pozorištu kao takvom, biće i smeha, sa mnogo muzike i plesa“, otkriva Urban.

Iz Ujvideki Sinhaza u novembru je stigla i jedna tužna vest: penzionisana glumica Irena Abraham preminula je u 74. godini. Ova, rođena Kinkindanka, koja je glumu završila u Targu Murešu (Rumunija), glumačku karijeru započela je u Subotici, a članica Ujvidekija bila je od 1977. godine. Bića je jedna od osnivačica Đačke scene „Šarene iskrice“, koju je i vodila osam godina. Njena poslednja uloga bila je Fani u predstavi „Fani i Aleksandar“.

Bili jednom jedni mi

Kraj 2023. godine na severozapadu Vojvodine, u Somboru, zvuči i izgleda obećavajuće. Posle niza „grande“ naslova, u somborskому NP do kraja godine najavljuju još jedan. Biće to „Ljudi od voska“ Mate Matišića, u režiji Ivana Vanje Alača. U predstavi igra gotovo čitav ansambl ovog teatra: Saša Torlaković, Biljana Keskenović, Nemanja Bakić, Nikola Knežević, Srdan Aleksić, Bogomir Đorđević, Aleksandar Ristoski, Ana Rudaković, Iva-

podzemlju“, kako u predstavi kaže Georgina. „Ona jeste svojevrsna hronika manipulacije narodom tj. istorija pristajanja naroda na manipulaciju, koja je stvorila Srbiju kakva je danas. A mislim da je važno pitanje za generacije rodene posle rata upravo to – šta je za nas zemlja, domovina, ako se u njoj ne osećamo dobro i sigurno, o čemu svedoči i masovna emigracija mladih, kako živeti sa transgeneracijskom traumom i imati u ovoj zemlji budućnost, ili je ona možda tek „bila jednom, kao u bajci“, kaže za „Ludus“ Petrić.

Nedugo potom, usledila je još jedna premijera u Srpskom narodnom. Bili su to „Skupljači perja“ po Aleksandru Petroviću i u režiji Dejana Projkovskog, u kojima igra brojna glumačka ekipa predvođena Markom Savićem i Martom Bereš. O „Skupljačima perja“ reditelj Projkovski kaže: „Više od pola veka kasnije, povratak „Skupljačima perja“ je vraćanje stvarnosti bola i radosti slobode, lepote frenetičnog življjenja, autentičnosti života, žudnji i strasti, smrti i erosu. To je vraćanje konstanti koja, bez razlike u promeni konteksta, ostaje ista. Njena suština je otporna na društvene promene i predstavlja upravo otpor ukupljivanju u konvencije savremenog sveta – toliko da stvari svet dovoljan sam za sebe. „Sakupljači perja“, su himna slobode do koje se uvek stiže usled zatvora pred sopstvenim očima.“

Poetika ćutanja u digitalnom dobu

SNP ima još jednu novu vest: na čelu Drame, umesto glumca Milovana Filipovića, kao v.d. stigla je glumica Sonja Damjanović, koja do sada bila zamena upravnika. U prvoj izjavi za medije istakla je da će nastaviti da neguje klasični i savremeni domaći dramski tekst, kao i svetske dramske klasičke, jer smatra da je to „obaveza svake kulturne ustanove s nacionalnim predznakom.“

U trećem novosadskom teatru – Pozorištu mladih, počeli su probe predstave „Kengur se vraća kući“, po tekstu i u režiji Miroslava Momčilovića. Igraju: Miljan Davidović, Vera Hrćan Ostojić, Nenad J. Popović, Miloš Macura, Milica Sekulić, Kristina Šavkov, Ivan Đurić, Nedra Danilović, Darko Radojević i Danilo Milovanović. Premijera je planirana za februar naredne godine.

ske politike. S njima je na razgovor za „Ludus“ stigla i Irina Bondareva, koja je članica trupe od pre godinu dana. Kintsis i Telekovskij deset godina su u Moskvi imali malo privatno dramsko „Pozorišne literarne improvizacije“. Napravili su do sada četiri predstave za odrasle i nekoliko predstava u kojima su igrala deca. Igrali su svoje predstave u KC Rumenka, gostovali na nekoliko festivala. Inače, sami prave kostime i scenografiju. Trupa trenutno okuplja decu od 6 do 15 godina, a bave se uglavnom klasičnom ruskom literaturom. Svakog prvog septembra, po ugledu na rusku tradiciju u školama, prave uvek veliki koncert za decu. Trenutno su, između ostalog, u pripremama predstave „Skapanove spletke“, po Molijeru.

Što se Zrenjanina tiče, umetnički direktor tamošnjeg NP „Toša Jovanović“, glumac Bojan Žirović, otkrio je svoje pozorišne karte. Tekst Sare Lu „Mobilni telefon mrtvog čoveka“, koji govori o dehumanizaciji u digitalnom dobu, režirač Rastislav Čopić. Nakon toga, „Efekat“ Lusi Prebl (koscenaristkinja serije „Succešion“) režirače Đorđe Nešović. Žirović kaže da mu je, kao glumcu, prvi impuls bio da traži tekstove s dobro napisanim ulogama, i dodaje: „Takođe, želeo sam da publici ponudimo tekstove na teme koje su im bliske. Drago mi je da će se dva mlada, darovita reditelja predstaviti zrenjaninskoj publici, a nadam se i šire.“

Zrenjaninci se mogu pohvaliti i vešću da je njihova „Pradevojčica“ po romanu Desanke Maksimović, u dramatizaciji Mine Petrić i režiji Sonja Petrović, proglašena najboljom predstavom 30. međunarodnog festivala pozorišta za decu u Subotici.

U toj istoj Subotici, najvažniji pozorišni događaj tokom novembra, kao i obično, bio je međunarodni pozorišni festival „Desire Central Station“. Održan je u Pozorištu „Deže Kostolanji“, pod sloganom „Hit Me Baby Final Time“, koji je neka vrsta ironičnog komentara svega onoga što se dešava u svetu u kojem živimo. Festival je otvoren premijerom Urbanove predstave „Poetika ćutanja“, a publika je razgrabila kartete za Bihnerovog „Vojceka“ u režiji Atile Vidnjanskog,

Skupljači perja, foto: Vladimir Veličković

Ruski pozorišnici u Novom Sadu

kuća Andraš Urban pozvao je profesorku novosadske Akademije umetnosti dr Ljubicu Ristovski da održi niz predavanja koja bi publiku podsetila na sve važne i dobre aspekte pozorišta. Ta njena „Škola za publiku – diplomirani gledalac“ prethodnih je godina održana u nekim vojvodanskim pozorištima, a u Novosadskom pozorištu trajaće dva meseca. Ristovski uči publiku kako se gleda predstava, kako se prepoznavaju njene vrednosti, ko stoji iza jedne predstave, šta njen nastanak sve podrazumeva... Na kraju, svaki polaznik dobija diplomu i zvanje „diplomirani gledalac“. U ovom teatru, dok se spremaju za proslavu 50 godina postojanja koje će proslaviti u januaru, pomno osluškuju društvena kretanja, zato će svoju višenagradijanu „Anu Karenjinu“ tokom novembra igrati i sa ruskim titlom, za veliku rusku zajednicu koja se u protekle dve godine doselila u Novi Sad.

na V. Jovanović, Dragana Šuša, Domica Grubački, Olgica Nestorović, uz goste – Mariju Medeniku i Nenada Pećinara. Direktorka ovog teatra Bojana Kovačević kaže za „Ludus“ da će nakon toga na Maloj sceni – Studiju 99, režirati Mia Knežević: „Time imamo nameru da taj prostor, koji je zbog raznih okolnosti bio zapostavljen, ponovo revitalizujemo afirmisam rediteljicom i domaćim savremenim dramskim tekstom autora Đorda Petrović.“, dodaje Kovačević.

U Srpskom narodnom pozorištu, u trenutku nastanka ovog teksta, bila je premijera predstave „Bila jednom jedna zemlja“, koju je po tekstu Dušan Kovačevića režirao Kokan Mladenović. Odličan je Marko Marković, ali u njoj hrlijaju jedne glumice blistavog uma, neponovljiva Aleksandra Pleskonjić. Kodramaturškinja ove predstave Mina Petrić kaže da nisu pravili predstavu o Jugoslaviji, „već o zemlji u kojoj sada živimo, o „našem rodnom

Iz Novog Sada i vest da je glumica Marija Medenica svoju monodramu „Neodustajanje“ u prethodnom periodu igrala u humanitarne svrhe. Naime, sav prihod od predstave bio je namenjen Humanitarnoj organizaciji „Budi human“. Akciju je organizovao Savez dramskih umetnika Vojvodine, uz podršku Srpskog narodnog pozorišta.

No, to još nije sve iz Novog Sada, u kojem već pet godina radi i jedna ruskog pozorišna trupa. „Dar“ svoj prostor ima u sali na „Spensu“ gde okupljaju mlade naraštaje u pokušaju da, kroz pozorište, sačuvaju svoj jezik i kulturu. Trupu je osnovao bračni par, pevačica Marija Kintsis i reditelj/glumac Sergej Telekovskij, koji kaže da su iz Moskve pobegli, ne samo od dramatično ubrzanog života ruske metropole, već i od ru-

mladeg i produkciji Nacionalnog pozorišta Budimpešta koji je prošle godine oduševio publiku novosadskog INFANT-a. Uprkos tome što Urban stalno ističe da njegov festival ima sve manju (finansijsku) podršku, Desire je i ove godine doveo izvrsne predstave i najintrigantnije stvarače iz celog regiona.

Što se tiče NP Subotica, oni iščekuju otvaranje nove zgrade koje je, po ko zna koji put, uprkos javnim obećanjima finansijera – Pokrajine i Igora Mirovića, prolungirano za početak naredne godine. U Drami na srpskom jeziku NP Subotica, do kraja godine imaće premijeru predstave „Prah“ – 21. decembra. Tu duodramu Đerđa Špira režira Olja Đorđević, a igraju Sofija Miletović Lazarov i Vladimir Grbić.

Snežana Miletić

U POZORIŠTU OČEKUJEM PRELIVANJE LJUBAVI SA SCENE, A NE „EX CATHEDRU”

Sad nekako imam odakle da izvlačim bes, tugu, strah, ljubav, nakupilo se toliko da me to pomalo plavi. A ništa mi se tako strašno nije desilo, samo život... – kaže glumica Marija Radovanov

Marija Radovanov jedno je od izuzetnih glumačkih lica Pozorišta mladih. Svojom scenskom harizmom i poštovanjem kolega sa kojima igra i tekstu kroz koji hodila, stekla je reputaciju glumice s kojom se rado saraduje i radi. Igra na obe scene svog matičnog pozorišta: večernjoj za odraslu publiku i na sceni za decu, gde je ona mnogo stražu glumka, koja, ako nisi dobar, jasan i precizan, počinje glasno da priča. Za tu vrstu scenske odgovornosti nije dovoljno dobro znati srpski jezik, lepo govoriti, već je potreblno znati i malo matematike, a možda i aritmetike.

Sagovornica „Ludusa“ nedavno je proglašena najboljom glumicom festivala „Piero“ u Staroj Zagori, bugarskom gradu u kojem se održava Festival lutkarskih pozorišta za odrasle. To je jedan od najpoznatijih i najuglednijih, ujedno i ne baš čestih, lutkarskih festivala te vrste, na kojem se mogu videti neverovatni domeni ljudske maštice. Radovanov je igrala Medeju u predstavi „Metamorfoze“, u režiji Saše Latinovića, precizno i zanosno, utisak je žirija. Upravo ta nagrada povod je za ovaj razgovor.

„Metamorfoze“ govore o tome na koje je sve žrtve spremne veliku ljubav, a kakve su sve zločine sposobna iznevredna očekivanja. Moćna je rečenica, a sve ih je manje, moćnije rečenica. Reči su izgubile svoj smisao, mnogo je izneverenih očekivanja, a sve manje velikih ljubavi. Život nadmašuje čak i nečekivano. Kako se kao glumica nosite sa tim?

- Svakodnevno vidiš, slušaš, svedoč sam velikih ili milion malih dela učenjenih iz ljubavi. Vidiš upornost, veliku horbu do granica izdržljivosti za svoje dete, za svog čoveka, roditelja, čak i kad je na sopstvenu štetu, do granica samodestrukcije. Možda nam je teško da pričamo o tome, možda mislimo da su te velike žrtve koje pravimo iz ljubavi odraz nekog podredenog položaja, a to kao nije dobar imidž. A kao glumica, koja sam i majka, supruga, nečije deče, sestra... shvatam sa svojih bezmaga četreset, da je moje emotivno pamćenje postalo ogromno. Dok smo bili studenti, važila sam za „drvo“, neemotivnu glumicu, to je čak bio fazan u Lješevićevoj predstavi „Povodom galeba“. Sad nekako imam odakle da izvlačim bes, tugu, strah, ljubav, nakupilo se toliko da me to pomalo plavi. A ništa mi se tako strašno nije desilo, samo život... Međejno delo jeste posledica jedne patologije, naravno, i nema nam druge nego da je osudimo. Ali ježim se jer polako počinjem da shvatam te dubine, tu bol, odakle ide ta rastrojenost. I sve teže sam spremna da osudim, a sve češće se pitam: šta se tu desilo, zašto? A to je valjda pitanje i za pozorište. Koliko god civilizacijski zastramili, kad malo sastružemo sa sebe te naslage konzumerizma i svih bizarnosti koje nas okružuju, suština nam je valjda ostala ista. Te velike rečenice nam danas možda zvuči isprazno, „krindž“. Ali, ostaju istina.

Igrate na obe scene Pozorišta mladih. Za decu, te na dramskoj sceni na kojoj se igraju predstave za odraslu publiku. Da li je to dobro, izazov, ili previše? Kako je naše pozorište za decu? Kako ono nastaje, prilagođava li se vremenu i ukusu

najmlade publike? Može li pozorište da stane na međan igrama, TikToku, svemu onome čime su deca opsesnuta?

- Valjda je to isto kao kad bismo se pitali „Može li pozorište da izade na crtu Neftliksu?“ Da smo razgovarali pre 30 godina, možda bismo se pitali možemo li da se takmičimo s video-rekorderom? Pa opet, pozorište opstaje hiljadama godina. Uprkos igrama, TV-u, fudbalu, likerima... Prosto nije u istoj kategoriji. Banalizujem, naravno, ali deca će uvek biti deca, željna da im se ispriča priča. Pravo pitanje je – imaju li roditelji i dalje vremena i energije da doveđu decu u pozorište? I dalje nisam videla dete s telefonom u publici. Kad su tu, oni su tu, iskreno spremni da nešto dožive. I ne mislim da moramo da se dovijamo i žongliramo, pravimo holograme da bismo dobili njihovu pažnju. Kao i kod kuće, kao i u školi, oni očekuju isto, da im se iskreno posvetimo. Osetljiv je onaj pubertetski uzrast, za roditelje, školu, pa i nas, i njima je malo teže priči. Mislim da im poslednjih godina dosta uspešno prilazimo. („Debeli“, „Devojčica sa šibicama“, „Koralina“, „Na vukovom tragu“). Samo ih treba podsetiti da smo tu. Uzgred, zanimljivo je da na našim predstavama retko viđamo glumce i reditelje s decom. Valjda ih drže podalje od pozorišta. Igrati na obe scene je sve to: i izazov, i dobro, i previše. Previše je samo u fizičkom smislu – radni dan bude nekad izazovan. A uveće nema druženja do nekog doba ako ujutru igrat – naučila sam to na teži način. I drugačije je. Olvaraju se neke različite „čakre“. A lutkarstvo je nešto potpuno posebno i, kad se radi kvalitetno, teško je, ali prelep. Neke od najboljih predstava koje sam ikad gledala su lutkarske. I neke od najboljih u kojima sam igrala. I kad je jedno i drugo radiš punom posvećenošću, snagom i umetćem, apsolutno si na dobitku. Glumci koji rade na večernjoj su добри iz srpskog jezika. Mi znamo i malo matematike. Kristina Savkov je sad u Banjaluci dobila nagradu za ulogu Koraline, a jeste li je videli na večernjoj sceni? I to je samo jedan primer.

Ima li danas u pozorištu odgovornosti, onoga čega nema u našem društvu? Ko je u pozorištu više odgovoran: glumac, reditelj ili direktor pozorišta? Šta ta odgovornost podrazumeva?

- Na žalost, ili na našu sreću, još uvek nema policije za loše predstave. Mi ćemo interno uvek kriviti onog drugog: kolegu, reditelja, dramaturga, direktora drame (mi ga čak ni nemamo).

A publiku to na kraju ne znamo. Predstavu je kolektivni čin, to je prvo što sam još kao klinka naučila u Dramskom studiju kod Slaje. I odgovornost je zajednička, iako nam je lakše da je svalimo na nekog. To je pomalo kao kad u fudbalu okrivite jednog igrača za poraz – vrlo retko je opravданo. A znamo se, koliko puta se desilo da se domundavamo u salonu: „Ej, ovo neće biti dobro...“, a ništa ne kazemo. Zar to i nas glumce ne čini krivima? Doduše, ti kao glumac uvek veruješ, da premijere ti moraš da veruješ, drugačije ne možeš da radiš. Kako god, verujem da sve predstave nastaju iz dobre namere. I eto, neke od naših najboljih predstava su nastale iz skromnih ambicija. Takođe, imamo i primere čuvnih reditelja, zvučnih tekstova i na kraju ispadne... tja... Kad smo kod svaljivanja krivice, moglo bi se ovde

Foto: Vladimir Veličković

ponešto reći i o potenciravanju matrične mi kuće i ansambla, ali ja nisam takav čovek.

Šta vam se čini, da li predstave u kojima igrate i koje gledate svedoče tačno o vremenu u kojem živimo? Jesu li one samo forma ili je njihova sadržina ono što čini njihov smisao? Mnogo je ambicioznih naslova, mnogo klasične i velikih pisaca, a nekako dosta jednog rezultata... U nekom trenutku čovek zapravo ima utisak da reditelji po završenoj akademiji, jako malo čitaju i da bi svih postavljali samo Šekspira, Čehova, Steriju, Nušića, a od živih pisaca gotovo samo Kovačevića.

- Da, oni možda ne čitaju dovoljno, a ja, sramota me je da priznam, poslednjih godina nisam odgledala dovoljno predstava da bih suvereno odgovorila na ovo pitanje. Pribegavanje klasičima jeste valjda prirodnata stvar, to je sigurna luka, klasiči su nam učitani u kod. Pitanje je koliko nas zapravo žulja taj sadržaj o kojem želimo nešto da kažemo. Meni kao gledaocu više smeta ta, čini mi se, tendencija reditelja da aktiviraju moj intelekt, pre nego stomak. Dešava mi se da izadem posle predstave i krenem: „Zaista, ozbiljna je to tema, reditelj tako fino pravi paralelu s dešavanjima na istoku, oslanjajući se na Sartrovu filozofiju...“ Hoću da kažem, razumem što se htelo, ali me nije taklo. Nisam se naježila. Nisam video život, nisam ga prepoznačala. U tom smislu ču radje gledati nešto što se možda ne oslanja na svakodnevnicu, ali je iskreno, au-

tentično, duboko. Napravljenja je neka magija, neki atak na sva moja čula, na emocije, videla sam živog čoveka, doživela sam njezine probleme. Kao srednjoškolac sam u Kragujevcu s najboljim prijateljem gledala jednu predstavu teatra Joakin Vujčić (danas Knjaževsko-srpskog teatra). Izušli smo posle predstave, sedi na prvu klupu i on je počeo da plače. Ne plače, rida. I dalje želim da me predstava tako prodrma. Ne kažem da je moje plakanje na konu predstave merilo kvaliteta te predstave, ali dakako, očekujem prelivanje ljubavi sa scene, a ne predavanje „ex cathedra“.

Jedno je pozorište kad se uči o njemu, drugo je ono koje se smiju, a onda dođe život, pa sve ispremeni. Kako se preživi taj novi doživljaj onoga što si očekivao i želeo? Nema onog što si želeo, ima onog što moraš da radiš, a tu je i nada da će se nešto ipak desi.

- Baš je mnogo vode prošlo ispod Duginog mosta od te moje akademije. I sam ponекад ne mogu da zaspim jer pomislim, kada bi moj profesor znao za neke moje glumačke grehe, možda bi se pojavio da mi svečano oduzme diplomu. Ti vremenom, posle te divne akademije, bolno shvataš da definitivno nije svaka predstava umetnost i ne može da bude. Danas stidljivo dodajem – možda i ne mora da bude. Ali mora da ima radost igre, ekipu koju unisono diše i ljudi veru, ponekad uprkos svemu i svačemu što radi protiv predstave. Imam iza sebe takvih divnih procesa, ponekad čak s

diskutabilnim ishodom. Možda nije dovoljno za kritiku, ali je uvek to zarazno za publiku. I to je ono što me hrani. Mislim, da je baš to ono zbog čega sam počela da uopšte mastam o glumi – zajedništvo. I da me odsustvo toga najviše boli.

Šta je najbolje u Pozorištu mladih što se dešava glumci, glumcima uopšte?

- Zajedništvo. Osećaj doma. Osećaj bitnosti svakog pojedinca i bitnosti dobrobiti svakog pojedinca. Prošli smo svašta, svašta nas je rušilo, a mi se i dalje lepo gradimo. Osećam veliku ljubav za čitav taj kolektiv i u tom prostoru se osećam voljeno i slobodno. Eto i ta nagrada s početka ove priče se ne bi desila da nije toga. Čak i kad upadnemo u neki period zasrećenja, nešto se desi – dođe neki intrigantni reditelj da nas izbací iz zone komfora, ili neki od „naših“ reditelja s nekom novom zanimljivom idejom. Poslednjih godina je došla jedna mala armija mladih ljudi da nas osveži, da nas malo uzdrma, vrati na ono bitno s početka naših priča. Sad smo u nekoj vrsti tranzicije, preraspodelje snađa. Plan je da osvezimo repertoar za decu, što lutkarskim, što dramskim predstavama, ali i da dalje postavljamo temelje za lutkarstvo za odrasle. Na večernjoj sceni su u planu neki reditelji koji nam, čini mi se, dobro pristaju. Još je dosta toga neizvesno. Ali njušim neke lepe nove procese.

Snežana Miletić

DANI LAZE TELEČKOGLA

Kao i svake godine, u mestu Kumane (između Zrenjanina i Novog Bečaja) održani su 31. Dani Laze Telečkog (1839–1873), reditelja i glumca koji je rođen u ovom malom banatskom mestu, a glumačku karijeru gradio u Novom Sadu. Povodom 150 godina od njegove smrti, sve je bilo svečanije, kako i zaslužuje jedan umetnik kao što je bio Laza Telečki.

Gradeći karijeru u SNP od samog početka, prvo je glumio, a onda i režirao. Iako iz siromašne porodice, petoro braće i sestara, uspeva da se školuje u Karlovcima, Vinkovcima i Budimu, a kasnije u Beču uči glumu. Govorio je nekoliko jezika, pa

je za pozorište preveo dvadesetak drama; prerađivao je i posrbljivao komade stranih pisaca, a ubrzo je napisao i svoje tri originalne drame: „Šaljiva sluškinja“ (1863), izvedena u SNP i često je bila na repertoaru; „Nikola Altamanović“ (1864), tragedija koja nikada nije izvedena; i „Poslednja despota smederevska“ (1866) premijerno izvedena u Beogradu, a zatim i u Temišvaru, Vršcu i Kragujevcu. Bio je među prvim profesionalnim glumcima, igrao je u Zagrebu i u Beogradu, pored Petre Dobrinovića, Ilije Stanojevića, Dimitrija Spasića, Dimitrija Ružića i drugih velikana tog doba.

Kako se i u Novom Sadu obeležava Dan Laze Telečkog, ove godine povodom godišnjice smrti Srpsko narodno pozorište izdalo je knjigu sa Lazinim tekstovima. Promovisana je u Kumunu, a o knjizi je govorio priredivač dr. Zoran Đerić, v.d. upravnika SNP, kojem je ove godine uručena maska „Laza Telečki“, i od kojeg smo saznali još dosta pojednosti i nepoznatih detalja o životu i radu ovog istaknutog umetnika. Laza je prvi „doveo“ Šekspira na novosadsku scenu igrajući Ričarda III. Radio je i kao pisar u kancelariji Svetozara Miletića, ali je bio i urednik šaljivog lista „Komarac“. Nezamislivo je što je sve Laza postigao da uradi za svog kratkog života. Zato Laza Telečki i njegova čerkca Daniča Bandić, učiteljica u Somboru i dramska književ-

nica i autorka tekstova za decu, ne smeju biti zaboravljeni. U Kumenu, kao i u Novom Sadu, ulice nose ime ovog umetnika, ali je nužno, bar jednom godišnje, podsećati mlade na to ko je bio Laza Telečki.

Baš zbog toga dr. Zoran Đerić, apeluje na reditelje, dramaturge i upravnike pozorišta u Srbiji da prepoznačaju značaj romantičarskih komada, jer će pozorišna publika umeti da ih prepozna i uživa u tim dodatnim vrednostima koje romantizam nesumnjivo poseduje.

Jovan Jovanović Zmaj je rekao je da će ime glumca Laze Telečkog biti trajnije od spomenika na novosadskom Almaškom groblju, a Ilija Okružić Sremac je u oproštajnoj pesmi napisao da će narod večno pamtit i drugi velikog umetnika „dok se kod nas Šekspir glumio bude.“

Kumančani su, kao i svake godine, posetili Lazin grob u Novom Sadu i položili cveće, ali su uradili i više od toga: otkrili su spomen-bistu ispred Doma kulture, gde mu je i mesto, i gde su se tokom tih dana smenjivale predstave pozorišta iz Kikinde „Nastojnik“, Bjeljine „Srce više nije moje“, kao i predstava Udrženja dramskih umetnika Srbije iz Beograda „Slučaj nevine udovice“. Nisu zaboravljeni ni najmladi. Pozorište iz Zrenjanina prikazalo im je lutkarsku predstavu „Bojk o majušku“.

Za svaku pohvalu je kako jedno malo mesto čuva i zaborava sećanje na legendu.

Stevanka Češljajev

RASPEVANA ŠUMA, DEČAK SA KOFEROM...

USevernoj Makedoniji, stasava nov lutkarski festival. Pod sloganom „Oslobodi svoju fantaziju“ u Skoplju je od 27. do 30. septembra izvedeno drugo izdanje Internacionalnog festivala „Igor Mađirov“

Ovaj novi pozorišni festival, koji u svom imenu čuva uspomenu na prerano preminulog glumca skopskog Teatra za decu i mlade, usredstven je na profesionalnu pozorišnu produkciju s ciljem da se afirmišu novi sadržaji, forme, događaji i tendencije u oblasti pozorišta za decu. Koncept festivala podrazumeva promociju novih svetskih trendova u pozorištu za decu gostovanjem pozorišnih predstava iz inostranstva i jedne makedonske predstave u okviru Glavnog takmičarskog programa. Festival, takođe, forsira stvaranje profesionalnog umetničkog potencijala organizacijom radio-nica iz oblasti dečije pozorišne produkcije namenjene studentima makedonskih fakulteta koji obrazuju kadrove za pozorišta i kroz održavanje debata, panel diskusija na različite teme koje se odnose na pozorišnu produkciju za decu, promociju drugih umetničkih formi iz oblasti pozorišta za decu i mlade.

Na ovogodišnjem festivalu dominirale su male forme lutkarskog pozorišta, pozorišta senki, plesa, muzičkog i drugih pozorišnih formi i estetiku, nastalim u profesionalnim pozorištima za decu i mlade u Severnoj Makedoniji, regionu i Evropi.

Festival je otvoren predstavom „Ronja, razbojnikova crka“, pozorišta domaćina, koja je trijumfovala na mnogim lutkarskim festivalima. Priča je to o ljubavi i prijateljstvu, o nevinosti i neiskvarenosti čistoći dečje duše koja se izdiže iznad svakog zla, u režiji Jakuba Maksimova. Izvedena je van konkurenkcije, a potom su usledile predstave u takmičarskom programu. „Raspovedana šuma“ Kuskus Institut art produkcija

iz Ljubljane je lutkarsko-muzička bajka. Peter Kus je autor koncepta, režije i muzike ove predstave prema priči Sergeja Kozlova. Na osnovu tog predloška nastala je jedna „zvučna šuma“ sagrađena od materijala poteklih iz prirode. Ovde se stvara čudesni teatar u kome šumsko rastinje oživljava u formi muzičkih i scenografskih elemenata. Umetnički dizajn koncipiran je tako da bude osovinu oko koje su nanizani svi ostali elementi ove predstave (Nagrada za scenografiju). I specijalna nagrada za muziku dodeljena je Petru Kusu. Originalna, maštovita i raznolika muzika izvedena u ovoj predstavi postala je centralni dio scenske radnje i dala joj snagu autentičnog scenskog izraza. U takmičarskom programu bila je i predstava „Dečak sa koferom“ Malog teatra „Duško Radović“ iz Beograda.

To je priča o dvanaestogodišnjem dečaku koji je primoran da napusti svoj dom i kreće na dugo i opasno putovanje ka boljem životu u „obećanoj zemlji“. U zvaničnom programu bila je takođe i predstava „Pinokio“ i „Crvenkapu u potrazi za gladinom lampionom“ (autor Dragana Lukan Nikolski; režija Ibrahim Dearly) u produkciji Albanskog teatra za decu i mlade, koja postmodernističkom citatnošću koristi likove stare priče za izgradnju savremene bajke koja obiluje muzikom i scenskim efektima i računa na interakciju sa najmlađom publikom. Potom je izvedena šarmantna monodramска lutkarska predstava „Srećna kućica“ Gradskog lutkarskog teatra iz Rijeke koju je suvereno uveljivo svojom igrom gradio Zlatko Vičić. Pozorište za decu i mlade iz Kragujevca izvelo je predstavu „Bambi“ u re-

žiji Jakuba Maksimova, lutkarskog umetnika koji je takoreći zagospodario pozorišnim festivalima u regionu. Sa kragujevačkim glumcima on je na jedan neobičan način spojio elemente scenografije, kostimografije, lutaka i muzike i tako jednu legendarnu priču učinio svežom i bliskom dečjoj publici. Predstava je nagradena Specijalnom nagradom za celokupnost estetskog izraza. Iz Španije je na festivalu učestvovala decentna i emocionalna predstava, performans za decu i tinejdžere, „ERROR 404“ u izvođenju glumca Vagnera Galo u produkciji teatra Angeles de trapo teatra iz Malage. Zagrebački „Teatar Pokoloko“ izvelo je plesnu lutkarsku predstavu „Ovo sam ja“ u režiji Demiana Kortes Albertija u kojoj Maja Katić, Zrinka Kušević i Filip Sever koji u različitim vidovima plesa, pokazuju lepotu različitosti i zajedništva. I predstava „Bremenski muzičari“ teatra „Babec“ iz Bitolja (režija V. Mavrovski) iziskuje od glumačke ekipe umeće plesne igre dopunjene komičnim scenama, ovde je klasična muzika preobražena u moderan zvuk, praćen maštovitim vizuelnim rešenjima.

U okviru pratećeg programa organizovana je radionica lutkarskog teatra name-

njenja studentima, ali i već diplomiranim glumcima i rediteljima, a koju je vodila glumica i rediteljka Tamara Kučinović, proforskog lutkarstva Akademije scenskih umetnosti iz Osijeka. Takođe, prieđena je i radio-nica za decu i nastavnike čija je tema lutkarski teatar, a vodio ju je reditelj Davor Dragojević iz Podgorice.

Na festivalu je trijumfovala predstava „Dečak sa koferom“ autora Majka Kenija u režiji Damjana Kecovevića i izvođenju Malog pozorišta „Duško Radović“ iz Beograda, kojoj je dodeljena glavna nagrada festivala. Ova uzbudljiva dramska priča aktuelnog sadržaja, modernim scenskim jezikom i eruptivne glumačke energije ostavila je snažan utisak na sve generacije. Nagrada je i reditelj ove predstave Damjan Kecovević jer je inventivnim rediteljskim rukopisom i tačnim pozorišnim sredstvima uspeo da jednu potresnu i tešku temu učini prihvatljivom dečjoj publici. U moćnom glumačkom ansamblu izdvojila se Jelena Ilić (nagrada za žensku ulogu) koja je preciznim i istančanim glumačkim sredstvima stvorila niz uloga, kojima je dočarala empatiju prema sudbini raseljenih lica. Ilićeva je, kao i Nedim Nezirović (nagrada za mušku ulogu), svojim virtuoznim i nadahnutim ostvarenjem koje karakteriše vanredna moć glumačke transofrmacije ostavila utisak lakoće igranja. Kostimi Maje Mirković (nagrada za kostimografiju), izborom materijala i jednostavnim koloritom, pomogli su da se „Dečak sa koferom“ suptilno zaokruži u harmoničnu scensku celinu i istovremeno naglase karaktere u ovoj dirljivoj poetičnoj pozorišnoj priči.

Katarina Ilievska Siljanovska, direktorka Teatra za decu i mlade smatra da je upisivanje njenog teatra na mapu sveta profesionalnih festivala pozorišta za decu, veliki „adrendinski izazov“ koji je prepoznao i predsednik Severne Makedonije Stevo Pendrović, prihvatajući pokroviteljstvo festivala. Njeno mišljenje deli i Dragan Dovlev, predsednik Saveta festivala, uzdajući se da će ova manifestacija začeta prošle godine, opstati budući da je jedinstvena i preko potrebna profesionalna institucija u oblasti dečje-mladinskog teatra u Makedoniji.

Milivoje Mladenović

Dečak sa koferom, Malo pozorište „Duško Radović“
foto: Jelena Janković

RADIOFONSKA DRAMSKA PREPLITANJA GROZDANE OLUJIĆ

Utrinaestoj knjizi u okviru Sabranih dela Grozdane Olujić, u izdanju Srpske književne zadruge, pod naslovom „Bubna opna: dva-nest radijskih i jedna televizijska drama“ prvi put su štampana radio-dramska ostvarenja ove književnice.

Grozdana Olujić nije se značajnije izražavala u dramskom redu. Postoji nekoliko dramatizacija njenih pripovedaka i romana. Jedno od njih, pozorišna predstava radena po romanu „Izlet u nebo“, u Beogradskom dramskom pozorištu, skinuta je s repertoara kao „skandalozna“. Ali se zato ogledala u radio-dramskoj formi i filmu. Čudna devojka je jugoslovenski crno-beliigrani film snimljen 1962. u režiji Jovana Živanovića. Po žanru je drama, a temelji se na romanu „Izlet u nebo“ Grozdane Olujić, koja je takođe napisala scenario zajedno sa Jugom Grizeljom. Smatra se jednim od prvih ostvarenja tzv. crnog talasa. Radio-dramski opus Grozdane Olujić obuhvata dvanaest radio-dramskih dela.

U korpusu ukupnog književnog stvaranja Grozdane Olujić, radio-drame se mogu razmatrati kao vezivni elementi celine jer, osim što sadrže uglavnom iste poetičke odlike, u njima kruže i prepliću se isti motivi, istoimeni likovi i toponimi, naslovi dela, spajaju fragmenti različitih dela u novonastalu dramsku formu. To je i očekivano, s obzirom na činjenicu da je autorka u najvećem broju slučajeva sama dramatizovala svoje tekstove. Uz padrazumevanu adaptaciju teksta za radio-drama izvedenje učinjeno u saradnji sa rediteljem. Radio-drame Grozdane Olujić počivaju na realističkoj i fantastičkoj motivaciji, ali i na, manje ili

više, njihovom izrazitom preplitanju i sменjivanju u radio-dramskom okviru. Tematski korpus u njenim radio-dramama, dominantno, kao i u njenoj prozi, tiče se odrastanja u ratnom razdoblju, u vreme okupacione nemacke vlasti, položaja mladih u periodu poratne izgradnje, sudbine intelektualaca. Odrastanje u ratnom razdoblju je očekivana tema, jer je to obeležje iskustvenog i doživljjenog u životu Grozdane Olujić, pa se ono nužno reflektovalo i u njenim radio-dramskim oblicima. Reminiscencije na rat se pojavljaju skoro u svim radio-dramama, nekada kao sećanje, nekada kao san, kao trauma.

U njenim radio-dramskim ostvarenjima možemo prepoznati sledeće tematske linije: prikaz košmaru koji doživljavaju njeni junaci, poreklom iz ruralne sredine koji su se obreli u grad, o njihovim nelagodnostima, usponima i padovima, pitanje savesti, odgovornosti, bekstvo, kukavičluk „Nešto na drumu“, „Bubna opna“, „Nebeski jahači, drugi put“, „Sedmi sa slike“, „Dokaz“, „Divlje seme“); porodične i ljubavne priče („Lišće, staze, odjeci“, „Svet s odelom od vetr“, „Preživeti da sutra“), radio-drame koji zahvataju područje mitskog, egzotičnog sveta („Sunčana kula“), radio-drame sa fantastičnom potkom... („Dule Abisinac“).

„Nešto na drumu“ (1969) je radio-drama realističkog proseča, sa tematikom iz savremenog, urbanog života sa jasnim direktnim, ili aluzivnim naisonima koji ukazuju na situacije i događaje političkog i društvenog života, direkte aluzije na socijalističku stvarnost, golotočke godine („nošenje onog prokletog kamenja s

jedne gomile na drugu“). Dramu odlikuje, između ostalog, meta-teatralnost i to na dve razine. Autorka se često služi postupkom „pozorišta u pozorištu“ karakterističnim za dramski teatar koji bismo, primenjenim u ovom slučaju, mogli nazvati „radijom na radiju“. Zahvaljujući tom udvajajuju radiofonskog, spoljnišnji nivo radijskog ostvarenja, dobija status pojačane stvarnosti: iluzija iluzije nameće se kao realnost. Ova radio drama emitovana je 1969., u vreme velike popularnosti ovog umetničkog oblika. I u drugim radio-dramama („Lišće, staze, odjeci“) radio se takođe поминje, ali kao metafora, simbol prenosnika lažne, izmanipuisane slike sveta, u ironijskom značenju. „Bubna opna“ (1974) je sumorna realistična radio-drama u kojoj se kroz priču o braćnim odnosima prikazuje lice i naličje socijalističkog društva i kritici izlažu negativnosti i izopčenja, stradanja pojedinca vodenog moralnim principima. U središtu radio-drame „Nebeski jahači, drugi put“ je priča o stvaralaštvu, o prepletu fiktivnog i stvarnog, koja je uokvirena snom koji sanja pisac. U knjigu je uključena nedovršena radio-drama „Sedmi sa slike“ u čijoj osnovi je traumatična priča o potrazi za nestalom u Drugom svetskom ratu. Banalna svakodnevna situacija, rasprava trojice radnika koja se pretvorila u kritičku analizu socijalističkog morala – to je sušina radio-drame „Dokaz“. Karakterističan narrativni aspekt romana „Divlje seme“, transponovan je u veoma kompleksan radio-dramski oblik. Ovaj roman „sa tematikom krize identiteta i obeskorjenjenim junacima“ pretocen je u uzbudljivu, dinamičnu burnu i bolnu dramu. Ovo je jedina radio-drama

Grozdana Olujić koja ne sadrži ni jednu jedinu scensku napomenu. „Lišće, staze, odjeci“ je setna, lirična radio drama o starenju, umiranju, o sećanjima, ali i radio-drama o savesti, takođe. Karakteristično za ovu dramu je obilje scenskih napomena kao putokaz za radio-režiju. „S odelom od vetr“ je svet iz koga bekstva nema. U ovom ostvarenju tematizovan je sukob strogog oca i buntovnog sina, sklonog nestaćućima i izgređima. Trag poetike neosumatravizma koji inače postoji kod Grozdane Olujić, učeljiv je i u konцепciji glavnog lika ove radio-drame. Radio-dramska forma „Preživeti da sutra“ ima kao okosnicu unutrašnji monolog protagonistu praćen muzikom i drugim tonskim efektima, shodno atmosferi koju bi trebalo da dočara (podseća na šum talasa, na opadanje lišća, itd.). „Sunčana kula“ je poetična, bojkovita radio-drama, rezultanta iskrenog ushićenja Grozdane Olujić kulturom Dalekog istoka. Široj čitalačkoj javnosti poznata kao izuzetan pisac za decu, u radio-dramskom stvaralaštvu Grozdane Olujić, samo je jedno delo nomeno dečjoj publici. To je „Dule Abisinac, dečja radio-igra“. Iako je za decu, ona sadrži satiričnu notu, provejava kritiku socijalističkog režima, predstavnika politike i vlasti. Onima koji upravljuju društvom, savetuje se da uče od dece.

Među dvanaest radio-drama, nalazi se i jedna sasvim apartna povijest – monodrama „Moj čovek“. U ovom, do sada prvom i jedinom izdanju njenih radio-drama u dodatku je objavljen i scenario televizijske drame „Zemlja ptica“.

M. Mladenović

PET DECENIJA TEATRALIJA

Na regionalnom teatarskom nebuhima mnoštvo pozorišnih festivala koji su teatarska svetkovina, naročito u gradovima koji nemaju svoje pozorište, pa je teatarski život poprilično skroman jer je zasnovan uglavnom na sporadičnim pozorišnim govoranjima. Festival *Internacionalni teatarski susreti Brčko diskrikt-a BiH* je u svom poluvekovnom trajanju po mnogo čemu poseban. Između ostalog, četiri puta je menjao ime i koncept, deset nemilih i ne-srećnih godina, kada je umetnost začudila, festival je mirovao i strpljivo čekao da se zakopaju ratne sekire. Do pre godinu dana Festival je bio zasnovan na publici razumljivim jezicima, jezicima južnoslovenskih naroda, a sad i u budućnosti selektivna hrčanska publiku će biti u prilici da uživa u pozorišnoj umetnosti i na stranim jezicima.

Reditelj i profesor Goran Damjanac, selektor ovogodišnjih devetodnevnih susreta je shodno mogućnostima izbora, prevashodno voden estetskim merilima, ponudio publici raznovrsna teatarska dela širokog dijapazona, od helenskog doba do savremene drame. Izabrana dramska ostvarenja bogate žanrovske raznolikosti, inventivnim rediteljskim konceptima su oslovljavale savremenog gledaoca, a glumci su u svojim nadahnutim glumačkim ostvarenjima uglavnom lako pronašli usku stazu između aktera i publike. O tome najbolje svedoče reakcije i gromoglasni aplauzi prepunog gledališta. Znatiželjna i očito odnemogovana publiku je uživala u predstavama „Moj sin samo malo sporije hode”, Ivoru Martiniću, u režiji Ivana Plazibata (Sarajevski ratni teatar SARTR, BiH); „Gospodica” Ive Andrića, dramatizacija Vanje Ejdusa, a u režiji i adaptaciju Đurde Tešić (Narodno pozorište Republike Srpske Banja Luka, BiH); „Tri dana ili uspon i pad gospodina B.” Romana Sikora, a u rediteljskom konceptu Tanje Miletić-Oručević (Bosansko narodno pozorište Zenica i XXV Međunarodna kulturna manifestacija Zeničko proljeće 2022); „55 kvadrata” Ivane Vuković, a u rediteljskoj postavci Ivana Plazibata (Hrvatsko narodno kazalište, Split, Hrvatska); „Ožalošćena porodica” Branislava Nušića u režiji Ivana Plazibata (Gradsko satirično kazalište „Kerempuh”, Zagreb, Hrvatska); „(Pra)faust” Johana Wolfganga Getea u režiji Borisa Lijesovića (Beogradsko dramsko pozorište, Srbija); Eshilova, „Orestija” u režiji Slobodana Unkovskog (Narodno pozorište Sarajevo i Scena MESS, BiH) i „Radovan III” u rediteljskom videnju Vite Tautera (Narodno pozorište Sombor i „Grad teatar“ Budva, Srbija, Crna Gora).

Žirii u sastavu: književica, rediteljka i profesorka Vida Ognjenović, glumac, reditelj i pedagog Zijah Sokolović i glumac i profesor Vlada Kerošević, je imao prilično težak zadatak i jednoglasno je odlučio da se nagrada za najbolju predstavu u celini – Statua „Gran pri Susretu” dodeli predstavi „Orestija”, koja je ovenčana i nagradom za najbolju režiju Slobodanu Unkovskom, za scenografiju Adisi Va-

(Pra)faust, foto: Dejan Đurković

treš Selimović, za kostimografiju Vanji Ciraj i Irmu Šeće, i za sporednu ulogu Maji Izetbegović za ulogu Atine. Nagrada za najbolji dramski tekst pripala je Ivoru Martiniću za dramu „Moj sin samo malo sporije hode”. Za najbolju glumačku ostvarenja nagrađeni su: Linda Begonja za ulogu Vide u „Ožalošćenoj porodici”, koju ravnopravno deli sa Snežicom Bogićević za ulogu Majke u predstavi „Moj sin samo malo sporije hode” i Ozren Grabarić za ulogu Melista u predstavi „(Pra)faust”. Nagradu za najboljeg mladog glumca dobio je Roko Sikarica za ulogu Luke u predstavi „55 kvadrata”, a nagradu za najbolju mladu glumicu ravnopravno dele Iva Ilinčić za ulogu Margarete u predstavi „(Pra)faust” i Ana Marija Veselić za ulogu Lene u predstavi „55 kvadrata”. Nagradu za najbolju muziku ravnopravno dele Ta-

mara Obrovac za „Ožalošćenu porodicu” i Husein Oručević za muziku u predstavi „Tri dana ili uspon i pad gospodina B.”

U čast nagradenih, Zijah Sokolović je izveo monodramu „Goja”, koju je i režirao, po do nedavno nepoznatom tekstu Miroslava Krleže, a koji govori o znamenitom španskom slikaru Fransisku Goji i priča interesantnu priču o umetniku bliskom vlastima, kome mimikrija postaje način življenja kako bi opstao ne samo u umetnosti i stvaralaštvu, nego i u životu.

Jubilarni festival Teatralija je obogaćen i zanimljivim propratnim sadržajima. Od neočekivano kreativne i obimne izdavačke delatnosti koju čine 115 izdanja, na kojih bi im mogle pozavjeti i vodeće pozorišne institucije, a za koju su najzaslužniji Srdan Vukadinović i Jakov Amidžić.

Posebnu pažnju zavreduje promocija „Antologija srpske drame” I-IV, sastavljene od drama koje su igrane na ovlađnjem Festivalu, kao i studijska monografija Festivala „Susreti na sceni jedinstvu različiti”, zatim dva dvobroja opsežnog časopisa „Susreti” kao okrugli sto na temu „Perspektiva i dalje trajanje Susreta”.

Nama, pozorišnicima, ostaje da se radujemo sledećim Susretima i da se nadamo da će se ostvariti bar neke od ideja izrečenih na okruglom stolu od kojih osobito treba izdvojiti predlog da sledeći Susreti počnu Festivalskom produkcijom, a da u doglednoj budućnosti divni grad Brčko distrikta BiH napokon dobije svoje pozorište. Grad bez pozorišta – i jeste i nije grad.

Božidar Đurović

FONDACIJA „MOZZART“, PODRŠKA DRAMSKIM UMETNICIMA SRBIJE

Snima se film ili serija, priprema se nova predstava ili festival... „Fondacija Mozzart“ je uvek tu – na sebi ili na daskama koje život znače. Kad je podrška kulturi u pitanju, kompa-

nija „Mozzart“ je godinama igrala jednu od najvažnijih uloga na domaćoj sceni, a istim putem nastavila je i u 2023.

Prethodnih godina „Mozzart“ je pomoći u realizaciji nekih od najboljih doma-

čih filmova i serija: „Južni vетар“, „Žigosani u reketu“, „Ubice mog oca“, „Složna braća – The Next Generation“, „Indigo kristal“, itd.

U jeku pandemije korona virusa, kada su pozorišta bila zatvorena, „Mozzart“

je pokrenuo veliku akciju za pomoći glumcima. Projekat „Balkanski špijun“ realizovan je u januaru 2021. u saradnji sa glumačkim legendama: Dragom Bjelogrlićem, Brankom Katić, Mimom Karadžićem, Vesnom Trivalić i Gordanom Kičićem. Humanitarnu predstavu preko Zoom-a gledalo je više od 300.000 ljudi širom planete! Tada je Mozzart donirao 3,5 miliona dinara Udrugovanju dramskih umetnika Srbije, a pomoći je nastavljena i narednih godina.

Već dve godine ova Fondacija ima sjajnu saradnju sa Beogradskim dramskim pozorištem, a podržala je i predstavu „Ne igraj na Englez“ BDP. I na filmskom platnu se ove godine videlo koliko „Mozzart“ ulazi u kulturu („Munj 2“, „Čuvari formule“, kao i snimanje serije „Tunel“).

Podrška je stigla i u realizaciji dokumentarnih serijala o našim sportistima: „Zlatni momci“ i „Kako postati kraljica“, a ovaci je ove godine izmamio film „Kako smo zavoleli basket“. Priča o tome kako je košarka ušla u naš DNK-a snimana je na inicijativu Fondacije „Mozzart“, a nagrađena je na Međunarodnom festivalu sportsko-dokumentarnog filma na Zlatiboru. „Ovaj film je oda košarkaškoj igri na našim prostorima, koja traje punih 100 godina“, navodi se u obrazloženju žirija.

„Mozzart“ je podržao i organizaciju tog festivala na Zlatiboru, kao i niz drugih – Beogradski festival igre, FEST, manifestaciju Jazz in the Garden i Nisville Jazz Festival. U okviru projekta „S Mozzartom na krilima muzike“ pijanista Stefan Đoković održao je niz humanitarnih koncerata širom Srbije, a sav prihod od karata išao je za pomoći tim ustanovama kulture.

„Mozzart“ je često učestvovao u humanitarnim akcijama zajedno sa glumcima, pa je na licitacijama otkupio odeću iz filma „Južni vетар“. Solidarnost se prenela i na veliko platno tokom prikazivanja filma „Toma“ u bioskopima, kada je timskom igrom srpskih fudbalera, Piksija, Bogdana Bogdanovića, Zdravka Čolića i društveno-odgovornih kompanija prikupljeno 120.000 evra.

„Mozzart“ je prva kompanija koja se uključila u ovu plemenitu akciju. Kao i mnogo puta do sada, pokazali su da su tu kada najviše treba. Za 10.000 evra otkupili su blago Romanović iz serije „Senke nad Balkonom“ i Drdinu košulju iz filma „Toma“ i pridodali ih u svoju bogatu riznicu humanitarnih trofeja, istakli su organizatori aukcije.

Ne igraj na Englez, BDP, foto: Dragana Udovičić

PRILICA ZA PREKRETNICU

Srbija domaćin najvećeg svetskog događaja u oblasti pozorišta za decu i mlade

Uvreme kada ovaj broj *Ludusa* bude izašao „glavni lik”, tj. zbiranje koje je tema ovog teksta će proći. (Šta da se radi; rokovi predaje materijala, tajminzi, tj vreme potrebno za štampu su takvi kakvi su.) No, budući da je reč o vrlo bitnom događaju posvetimo pažnju makar onome što je rečeno u najavi.

Naime, ovaj novembar ostaje upamćen i po tome što je Srbija od 20 do 24. domaćin najvećeg svetskog događaja u oblasti pozorišta za decu i mlade, što se u ovom regionu prvi put dešava. Više od 500 profesionalaca u izvođačkim umetnostima i predstavnika pozorišta i festivala iz celog sveta, boraveći u Novom Sadu i Beogradu, su i u susretu sa ovdašnjom pozorišnom scenu za decu, a i sa Srbijom.

„Prvi put od osnivanja asocijacije 1965. godine, ovaj region je u centru pažnje ljudi iz celog sveta koji se bave teatrom za decu i mlade. To je prilika da se dokažemo kao važan kulturni centar ovog regiona, svojevrsni hab koji povezuje scenu pozorišta za decu i mlade u Jugoistočnoj Evropi sa ostatkom Europe ali i sveta,” objašnjava predsednica ASITEŽ Srbija, Diana Kržanić Tepavac.

Kako su organizatori u najavi podseтели, na Godišnjoj skupštini Svetske mreže

pozorišta za decu i mlade ASSITEJ (ASITEŽ) održane u Tokiju, Srbija je izabrana da 2023. bude domaćin najvećeg svetskog godišnjeg događaja u oblasti pozorišta za decu i mlade, ASSITEJ Artistic Gathering (AAG). Za našu državu to je posebna čast, budući da ove godine, ASITEŽ Srbija, jedna od osnivača i nacionalne mreže, obeležava 20 godina postojanja.

„Na ovim prostorima briga o kulturi i umetnosti za decu i mlade daleko je od prioriteta onih koji bi trebalo da kreiraju kulturnu politiku. Stoga nekima naše kontinuirano angažo-

vanje na ovom polju može delovati kao nemoguća misija. Ali, tim pre je naša dužnost da reagujemo,” objašnjava Diana Kržanić Tepavac.

Konferencija koja se paralelno odvija u Beogradu i Novom Sadu, obuhvata stručne sastanke i predavanja sa umetnicima iz celog sveta, praktičan deo sa mlađim umetnicima, ali i Festivalski u okviru kog će domaća publike, ali i pozorišni kritičari, imati priliku da pogledaju najbolje predstave za decu i mlade domaće, regionalne i svetske selekcije.

„Čitav program napravljen s namenom kroz tri nivoa. Prvo nam je ideja da pokažemo što mi imamo da ponudimo kada je reč o izvođačkoj umetnosti za decu i mlade, koja je kod nas u zapečku, ne samo javnosti već i kada je reč o donosiocima odluka. Zatim ćemo imati priliku da vidimo što je to što ovaj region nudi, a na kraju i što trenutno postoji kada je reč o izvođačkoj umetnosti u svetu, što ovdašnja publika nema priliku da vidi”, kaže jedna od organizatorki Konferencije, nagrađivana mlađa rediteljka Sonja Petrović.

Drage i poštovane kolege i čitaoci,

Zadovoljstvo i čast nam je da vas pozovemo na svečanost uručenja glumačke Nagrade za životno delo

Dobričin prsten za 2022. godinu istaknutom dramskom umetniku Borisu Isakoviću.

Svečanost će se održati na Velikoj sceni „Ljuba Tadić“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta u nedelju, 3. decembra 2023. godine, u 12 sati.

Ulaz je slobodan.

Vaše Udrženje dramskih umetnika Srbije

Obaveštavamo članove da će
22. redovna godišnja Skupština
Udruženja dramskih umetnika Srbije
biti održana u sredu, 13. decembra 2023.
sa početkom u 11 sati, u Pozorištu Atelje 212
(scena „Petar Kralj“).
Pozivamo kolege da učestvuju u radu Skupštine.
Predsedništvo UDUS-a

ISSN 0354-3137

9 770354 313002 >

Milan Caci Mihailović
IZ „USPOMENARA 212“

APLAUZ ZA GOSPODINA

Predstava „Ženski razgovori“ po tekstovima Duška Radovića igra se već četrdesetu sezonom. Na premijeri, u sali Energoprojekta, 8. marta 1984., pred prepunim gledalištem na sceni su Svetlana Bojković, Vesna Ćipčić, Marina Koljubajev i Milan Caci Mihailović. U jednom trenutku, u ulozi Slobodana, Caci izgovara rečenicu tražeći odgovor na suštinsko pitanje svoga života:

– Bože, zašto sam se ja oženio?

U publici, nekom nesrećniku, ote se iz dubine duše iskreno pitanje, ali tako da svi u sali čuju:

– I ja se to pitam!

I pljusnu aplauz iz sve snage.

Caci je Uspomenar, na sceni „Petar Kralj“
Pozorišta Atelje 212 (2023)

LUDUS

LUDUS
Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Copyright@1992 Udruženje
dramskih umetnika Srbije
Prvi broj objavljen 5. novembra 1992

Tiraž: 1100 primeraka

Izdaje
Udruženje dramskih umetnika Srbije
11158 Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: +381 (0) 11/2631-522,
2631-592 i 2631-464
www.udus.org.rs,
e-mail: udus@udus.org.rs

Matični broj: 07067283
PIB 100040788

Tekući račun:
200-2711270101033-28
(Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd)

Predsednik
Nebojša Dugalić

Glavni i odgovorni urednik
Tatjana Nježić

Redakcija
Aleksandra Jakšić,
dr Jelena Kovačević Barać,
dr Ivan Medenica,
Aleksandar Milosavljević,
Olivera Milošević,
Vukica Strugar,
Snežana Trišić

Lektura
Mina Bošković

Sekretar redakcije
Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:
radmila.sandic@udus.org.rs

Dizajn LUDUSA
Đorđe Ristić

Redizajn LUDUSA
AXIS studio

Priprema i štampa
JP SLUŽBENI GLASNIK
BEOGRAD, Lazarevački drum 13-15

ISSN 0354-3137

Izdavanje ovog broja
Ludusa pomogli su

Izdavanje ovog
broja Ludusa
pomoglo je
MINISTARSTVO
KULTURE
I INFORMISANJA
REPUBLIKE
SRBIJE

Београд
www.beograd.rs
SEKRETARIJAT
ZA KULTURU
GRADA BEOGRADA